

Вісник

Верховного Суду України

Лист Голови Верховного Суду України В. Онопенка до Президента України В. Януковича від 13 травня 2010 р.

Звернення суддів Верховного Суду України до Президента України

Аналіз стану здійснення судочинства судами загальної юрисдикції в 2009 р.

Державна реєстрація правочинів: її суть та правове значення

5(117)'2010

ВИХОДИТЬ ДВАНДЦЯТЬ РАЗІВ НА РІК

Засноване 22 липня 1994 р.

Свідоцтво про державну реєстрацію серія КВ № 7710 від 12 серпня 2003 р.

Засновник — Верховний Суд України

Відповідно до постанови Президії ВАК України від 14 жовтня 2009 р. № 3-05/4 наукові статті, опубліковані у журналі, на підставі висновку експертної ради з юридичних наук, окремо у кожному конкретному випадку за поданням спеціалізованої вченої ради, зараховуються як фахові в галузі юридичних наук

ГОЛОВА РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Пилипчук П.П. — Перший заступник Голови Верховного Суду України, голова Ради суддів України, заслужений юрист України

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Барбара В.П. — голова Судової палати у господарських справах Верховного Суду України, кандидат юридичних наук, заслужений юрист України;

Бейцун І.В. — начальник управління вивчення та узагальнення судової практики Верховного Суду України, кандидат юридичних наук;

Бень А.Б. — начальник управління забезпечення видавничої діяльності Верховного Суду України, заслужений журналіст України;

Волков О.Ф. — голова Військової судової колегії Верховного Суду України, заслужений юрист України;

Городовенко В.В. — голова Апеляційного суду Запорізької області, кандидат юридичних наук, заслужений юрист України;

Губар Л.О. — начальник відділу міжнародного співробітництва Верховного Суду України;

Закалюк А.П. — доктор юридичних наук, професор, академік АПрНУ, заслужений діяч науки і техніки України;

Кіреєва Н.О. — кандидат юридичних наук, доцент, заслужений юрист України;

Когут С.П. — (відповідальний секретар);

Короткевич М.Є. — голова Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України, кандидат юридичних наук, заслужений юрист України;

Кузнєцова Н.С. — доктор юридичних наук, професор, академік АПрНУ, заслужений діяч науки і техніки України;

Мельник М.І. — керівник служби Голови Верховного Суду України, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України;

Міщенко С.М. — суддя Верховного Суду України, заслужений юрист України;

Ромовська З.В. — доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України;

Романюк Я.М. — суддя Верховного Суду України, секретар Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, заслужений юрист України;

Селіванов А.О. — доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент АПрНУ, заслужений юрист України;

Сенін Ю.Л. — суддя Верховного Суду України, секретар Пленуму Верховного Суду України, заслужений юрист України;

Сердюк В.В. — начальник управління забезпечення діяльності Судової палати у господарських справах, доктор юридичних наук, доцент;

Сірий М.І. — кандидат юридичних наук;

Терлецький О.О. — заступник голови Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України, заслужений юрист України;

Хавронюк М.І. — заступник керівника апарату—начальник правового управління Верховного Суду України, доктор юридичних наук, заслужений юрист України;

Шакун В.І. — доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент АПрНУ, заслужений діяч науки і техніки України;

Шумило М.Є. — доктор юридичних наук, професор;

Ярема А.Г. — заступник Голови Верховного Суду України, заслужений юрист України (заступник голови редакційної колегії)

5

Новини. Події. Факти *News. Events. Facts*

5 Лист Голови Верховного Суду України В. Онопенка до Президента України В. Януковича від 13 травня 2010 р.

Letter of the Supreme Court of Ukraine Chairman V. Onopenko to the President of Ukraine V. Yanukovich dated 13 May, 2010

7 Звернення суддів Верховного Суду України до Президента України

Address of the judges of the Supreme Court of Ukraine to the President of Ukraine

9

Судова практика *Judicial Practice*

9 Рішення у цивільних справах

Decisions in civil cases

12 Рішення в адміністративних справах

Decisions in administrative cases

14 Рішення у господарських справах

Decisions in commercial cases

16 Рішення у кримінальних справах

Decisions in criminal cases

20

Судова статистика *Judicial Statistics*

20 Аналіз стану здійснення судочинства судами загальної юрисдикції в 2009 р. (за даними судової статистики)

Analysis of administration of justice by the courts of general jurisdiction in 2009 (according to judicial statistics)

Проблеми удосконалення законодавства
Issues of Evlvement of Legislation

- 36 Мірошніченко Є.О.** Актуальні питання постановлення вироку

Miroshnychenko Y.O. Acute issues of rendering decision

На допомогу судді
Providing Advice to Judge

- 40 Романюк Я.М.** Державна реєстрація правочинів: її суть та правове значення

Romaniuk Y.M. State registration of juristic acts: its point and legal meaning

- 47 Шпонька В.П.** Аналітичні портфелі судової практики — до послуг працівників суду

Shponka V.P. Analytical backlogs of judicial practice— at the court staff service

Міжнародні зв'язки
International Co-operation

Редакція не завжди поділяє думку авторів статей. За точність наведених у статтях даних, посилань на нормативні акти й інші джерела відповідають автори

Передрук опублікованих у журналі матеріалів здійснюється за письмовим дозволом голови редакційної колегії з обов'язковим посиланням на джерело

З деякими матеріалами журналу можна ознайомитися на web-сайті Верховного Суду України

<http://www.scourt.gov.ua>

Адреса редакції:

01043 Київ 43, вул. П. Орлика, 4^а, кімн. 121, 231

Телефони:

голова редакційної колегії (44) 253–3502, відповідальний секретар (44) 253–1683, редактори (44) 253–7081, 253–1683, група технічного забезпечення (44) 253–0687

E-mail: editor@scourt.gov.ua

Редактори:

А.В. Гончарук, С.П. Когут, Н.К. Мартинюк, П.О. Мусяк, Р.В. Парубець

Комп'ютерний набір:

І.П. Балан

Верстка:

С.І. Самкова, В.М. Горобченко

Репрографія:

В.М. Горобченко

Фото:

П.О. Мусяк

Переклад англійською:

О.В. Гунько

Видавець:

ТОВ «Видавництво «Істина»

04073 Київ 73, вул. Сирецька, 38.

Телефони: (44) 468–3131, 468–0999, 468–5973.

E-mail: istina_book@ukr.net

Віддруковано:

ТОВ Друкарня «Літера»
03038 Київ 38, вул. Нововокзальна, 41.
Телефон (факс): (44) 502–6808

Підписано до друку 18.05.2010

Формат 60×90/8. Друк офсетний.

Обл.-вид. арк. 6,62. Умовн. друк. арк. 5,58.

Зам. 283.

Наклад 4350 прим. Ціна договірна

Велика Вітчизняна залізним плугом пройшлася через ваші серця

З такими словами на передодні свята великої Перемоги до ветеранів Великої Вітчизняної війни й учасників бойових дій — суддів Верховного Суду у відставці та колишніх працівників апарату — звернувся Голова Верховного Суду України В. Онопенко. Історія людства знає багато свят, але свято Великої Перемоги чи не найбільше, зазначив він, і це ваша заслуга. Ми раді бачити вас живими і здоровими, спілкуватися з вами. На жаль, з кожним роком на такі зустрічі приходять вас дедалі менше, але ми завжди раді вам.

В. Онопенко повідомив, що Указом Президента України за мужність і самопожертву, виявлені в боротьбі з фашистськими загарбниками в період Великої Вітчизняної війни, значний особистий внесок у розвиток ветеранського руху в Україні *орденом Богдана Хмельницького II ступеня* нагороджено суддю Верховного Суду України у відставці **А.С. Вронського**.

За бездоганну багаторічну роботу в суді, високий професіоналізм, заслуги у здійсненні правосуддя, значний особистий внесок у розвиток системи судового устрою та судочинства, забезпечення захисту прав і свобод людини і громадянина та з нагоди 65-ї річниці Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941—1945 рр. згідно з постановою Президії Верховного Суду України від 6 квітня 2010 р. № 13 В. Онопенко вручив *Почесні відзнаки Верховного Суду України «За вірність Закону»* суддям цього Суду на пенсії та у відставці — ветеранам Великої Вітчизняної

війни: **А.Д. Гриненку, К.П. Гульченку, Г.І. Давиденку, К.Ф. Кузьмічовій, Л.А. Цвіліховському, В.С. Ляскіну**.

Цінним подарунком — *годинником з логотипом «Верховний Суд України»* — за зразкове виконання службових обов'язків, самовідданість у праці, вагомий внесок у розвиток вітчизняного судочинства та правової держави нагороджені ветерани Великої Вітчизняної війни суддя Верховного Суду України на пенсії **Г.П. Таран** та **О.П. Сапун**; а також учасники бойових дій: судді Верховного Суду у відставці **В.В. Бондарєв, В.В. Житков, М.М. Мушинський** та судді Верховного Суду України **М.І. Гриців** і **В.А. Мазурок**.

Гостей також привітали Перший заступник Голови Верховного Суду П. Пилипчук, заступник Голови А. Ярема, голова Судової палати у цивільних справах А. Гнатенко, голова Судової палати у кримінальних справах М. Короткевич, голова Військової судової колегії О. Волков та керівник апарату І. Кучерина.

Цього дня ветеранів гостинно приймали у Кловському палаці, де було проведено екскурсію залами відреставрованої будівлі та ознайомлено з музейними експонатами Верховного Суду України.

Тих ветеранів, які за станом здоров'я не мали можливості взяти участь у святкуванні, за дорученням керівництва представники Суду відвідали вдома і з побажаннями міцного здоров'я, злагоди та щастя вручили їм квіти й святкові подарунки.

Реформа — в центрі уваги міжнародних експертів

20—22 травня 2010 р. у м. Києві відбувся саміт «Суди і суспільство: працюємо заради підвищення довіри суспільства до судів», ініційований та організований проектом USAID «Україна: верховенство права» за сприяння Представництва Європейської Комісії в Україні, Ради Європи й інших міжнародних організацій та проектів, що підтримують проведення судової реформи в Україні.

До організації заходу долучилися Верховний та Конституційний суди України, Рада суддів України, Державна судова адміністрація України, Вища рада юстиції, Академія суддів України; представники інших органів державної влади — парламенту, Кабінету Міністрів України, Міністерства юстиції, а також неурядових організацій.

Організатори поставили за мету зібрати разом провідних політиків, українських та міжнародних експертів, представників судової, законодавчої та виконавчої влади, неурядових організацій для обговорення шляхів подальшого розвитку верховенства права в Україні; сприяти побудові консенсусу щодо шляхів зміцнення незалежності суддів, підвищенню рівня прозорості та підзвітності судової системи відповідно до міжнародних та європейських стандартів.

До присутніх звернулися з привітаннями керівник проекту USAID «Україна: верховенство права» Девід М. Вон, Голова Представництва Європейської Комісії в Україні Жозе Мануел Пінту Тейшейра, Представник Генерального секретаря Ради Європи з координації програм співробітництва в Україні Аке Петерсон, посол Канади в Україні Дж. Даніель Карон.

Бачення суддівської спільноти щодо ключових питань, які дискутуються в межах проведення судової реформи, висловив на саміті Голова Верховного Суду В. Онопенко (з повним текстом доповіді можна ознайомитися на сайті Верховного Суду України).

Поза будь-яким сумнівом, наголосив він, судова система потребує структурних перетворень. Останні роки відзначились тиском на суди, відвертим втручанням в їхню діяльність, ігноруванням конституцій-

них засад судочинства, політизацією судів та їх цілеспрямованою дискредитацією.

Під виглядом судової реформи з використанням спекуляцій на наявних у правосудді проблемах лобіювалися законодавчі зміни, ухвалення яких означало б повний крах незалежному й об'єктивному правосуддю, констатував В. Онопенко. Ніхто не ставить під сумнів необхідність змін у судовій системі, однак, переконаний Голова Верховного Суду, основне питання — це те, яку кінцеву мету переслідували автори цих змін.

Чинна система судоустрою є невинуватеною громіздкою, складною, роз'єднаною організаційно й процесуально, багато в чому незрозумілою для громадян.

Завершуючи виступ, Голова Верховного Суду України наголосив, що ніхто так не зацікавлений у позитивних змінах у судочинстві, як судді. Адже ніхто не знає про проблеми судової влади більше, ніж представники суддівського корпусу. І ніхто так не прагне до утвердження справедливої, доступної для громадян та незалежного суду, як самі судді. Тому позиція суддів має бути почута і врахована.

Перший заступник Голови Верховного Суду України, голова Ради суддів України П. Пилипчук наголосив, що саміт проводиться дуже вчасно, адже є політична воля провести системну судову реформу. Учасники саміту шукають відповіді на питання, що на сьогодні гаряче дискутуються правничою спільнотою. Зокрема, про те, у який спосіб можна здійснити кардинальні перетворення у судовій системі — у спосіб внесення змін до Конституції чи достатньо внести зміни до закону про судоустрій. Необхідно зберегти статус Верховного Суду, адже зараз вживаються законодавчі заходи щодо позбавлення його касаційних повноважень, а отже, й щодо принципового ослаблення, що може призвести до унеможливлення виконання ним своєї конституційної функції — забезпечення єдності судової практики. Також слід визначитись із роллю і місцем Вищої ради юстиції та Державної судової адміністра-

ції України в системі органів державної влади. П. Пилипчук висловив сподівання, що будуть напрацьовані й пропозиції щодо змін до законодавства, яке визначає порядок призначення та обрання суддів на посади, призначення суддів на адміністративні посади, діяльності органів суддівського самоврядування, а також зміни до процесуального законодавства.

Робота саміту проводилась у формі сесійних засідань, під час яких досліджувалися питання добору висококваліфікованих та компетентних суддів, формування програм початкового навчання та підвищення кваліфікації для суддів і працівників апаратів судів.

Учасники зібрання обмінялися ідеями щодо вироблення справедливої та прозорої процедури притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності, підвищення ролі органів суддівського самоврядування. Значна увага була приділена питанням просвіти громадян щодо альтернативного вирішення спорів та роботи судів, яка сприятиме підвищенню довіри до суду, захисту інтересів громадськості, поліпшенню доступу до правосуддя.

Загалом всі промовці зійшлися на тому, що за проведення реформи мають відповідати і судова влада, і політики. Власне ж реформування повинно ґрунтуватися на принципах верховенства права та незалежності суддів, відповідати європейським та міжнародним стандартам у сфері судочинства і забезпечуватися вчасним прийняттям законів та відповідним фінансуванням.

Визначення показників ефективності роботи суду: європейський досвід

12 травня 2010 р. у Верховному Суді України за сприяння проекту ЄС «Прозорість та ефективність функціонування судової системи України: компонент державної служби» (далі — Проект) відбувся навчальний тренінг для голів апеляційних судів, присвячений визначенню показників ефективності роботи суду.

У заході взяли участь голови апеляційних судів областей: Волинської — П. Філюк, Дніпропетровської — В. Віхров, Донецької — В. Лісова та її заступник В. Шабанова, Закарпатської — С. Демченко, Запорізької — В. Городовенко, Івано-Франківської — П. Гвоздик, Київської — Ю. Нечипоренко, Луганської — А. Візір, Чернівецької — О. Черновський. Разом з ними проходили тренінг перший заступник голови Апеляційного суду Хмельницької області А. Марцинкевич, а також заступники

голів апеляційних судів областей: Полтавської — О. Касмінін, Рівненської — О. Полюхович, Чернігівської — Л. Іваненко.

Із типами показників, їх ефективним використанням в управлінні та методами збирання необхідних статистичних даних ознайомили присутніх експерт Проекту Аксель Кьотц. Він також проаналізував діяльність місцевих загальних судів України та прикладі трьох модельних.

Експерт Проекту, экс-головний адміністратор Комерційного суду м. Копенгагена Фінн Кіттельманн розповів про систему судоустрою Данії та поділився досвідом визначення показників, які використовуються для оцінки ефективності управління судами цієї країни. Зокрема, основними з них є: розподіл справ за категоріями; кількість зареєстрованих і завершених справ;

використання часу на одну справу та тривалість її розгляду; кількість справ на один повний рік роботи однієї особи; час, витрачений на менеджмент тощо.

Цей тренінг завершив програму навчання голів судів та керівників апарату сучасним методам управління. У березні цього року відбувся подібний захід зі стратегічного планування, а у квітні — з управління змінами. Вітчизняні експерти проводили інтерактивні тренінги із загальних питань сучасного управління, а експерти — представники судових систем країн ЄС — навчали сучасним технікам та методам управління в судах і зорієнтували щодо особливостей їх застосування. Кожному учаснику було вручено сертифікат Проекту, який засвідчує участь у навчальній програмі 2009—2010 рр. з питань загального менеджменту.

«Верховний Суд України. Інформація для громадян»

Вперше в історії найвищого судового органу в системі судів загальної юрисдикції вийшов друком буклет «**Верховний Суд України. Інформація для громадян**». Працюючи над ним, робоча група на чолі із заступником Голови Верховного Суду К. Кравченком доклала зусиль для наповнення видання найнеобхіднішою інформацією для тих, кого процесуальної дороги привели до нашої установи. Було вивчено кількісний склад відвідувачів, перелік запитань, з якими вони найчастіше звертаються до приймальні громадян Суду. Тому окрім загальної інформації про правовий статус Суду, його склад, компетенцію ліву частку видання присвячено порядку оскарження судових рішень до Верховного Суду України. Виписано підстави касаційного оскарження та перегляду судових рішень за винятковими обставинами, вимоги щодо форми і змісту скарг, зокрема, подано перелік документів, які до них обов'язково слід долучати. Не менш доречими і зручними є наведені повні реквізити для сплати державного мита (судового збору) та витрат на інформаційно-технічне забезпечення (принаймні, людям вже не доведеться переписувати ці цифри на клаптики паперу, а потім ще й уточнювати їх у телефонному режимі).

З окремого підрозділу буклета громадяни мають змогу дізнатися про те, яким чином можна ознайомитися з рішеннями Суду. Наведено адресу офіційного веб-порталу судової влади, де містяться також дані про Єдиний державний реєстр судових рішень. Окрім

того, у буклеті зазначені номери телефонів, за якими надаються довідки у справах, дані про офіційні друковані видання Суду та його веб-сайт, з яких можна почерпнути додаткову інформацію, довідатися про можливі зміни у реквізитах оплат тощо.

Автори буклета вважали за доцільне звернути увагу громадян на певні антикорупційні норми чинного законодавства, заважити, що різні звернення до Президента України, Голови Верховної Ради, Прем'єр-міністра, народних депутатів та інших високопосадовців з приводу перевірки законності судових рішень не зумовлюють здійснення такої перевірки, і що найвищі посадові особи самого Верховного Суду не мають повноважень ініціювати перевірку законності судових рішень у позапроцесуальному порядку або їх перегляд. Це дуже важливо знати, щоб не тратити зайве сил і часу на ходіння по різних несудових інстанціях.

У буклеті наведені адресні дані Верховного Суду України, схема проїзду до приймальні громадян Суду, розпорядок її роботи.

Визначаючи наклад видання, робоча група виходила з того, щоб буклет мав можливість отримати кожен бажаючий як у приймальні громадян Верховного Суду, а так і у відповідних апеляційних судах України.

Лист Голови Верховного Суду України В. Онопенка до Президента України В. Януковича від 13 травня 2010 р.

Шановний Вікторе Федоровичу!

Невідкладно звернутися до Вас змушує сьогоднішнє рішення парламенту, яке може означати початок якісно нового етапу в системному наступі на правосуддя, на конституційні права та свободи людини і громадянина. Очевидним є те, що це рішення не має нічого спільного з проголошеним Вами завданням підготувати узгоджені пропозиції щодо комплексного реформування судової системи, які б передбачали створення сприятливих передумов для здійснення правосуддя та забезпечення надійних гарантій реалізації конституційного права громадян на судовий захист. Більше того, воно може свідчити про те, що будь-якої суспільно орієнтованої судової реформи у найближчому майбутньому в Україні проводитись не буде.

Йдеться про прийняття 13 травня 2010 року Верховною Радою України Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо недопущення зловживань правом на оскарження» (далі — Закон), проект якого було зареєстровано у парламенті 25 лютого 2010 року за № 6109.

Закон передбачає внесення змін до Кодексу адміністративного судочинства України, Кодексу України про адміністративні правопорушення, та Закону України «Про Вищу раду юстиції», які стосуються розширення повноважень Вищої ради юстиції, в тому числі щодо притягнення до

відповідальності суддів, а також визначають підсудність адміністративних справ щодо оскарження актів, дій та бездіяльності Верховної Ради України, Президента України та Вищої ради юстиції.

На мою думку, зазначений Закон не може бути підписаний Президентом України і до нього відповідно до частини другої статті 94, пункту 30 частини першої статті 106 Конституції України має бути застосовано право вето з таких підстав.

Передусім, цей Закон прийнято з грубим порушенням процедури, визначеної частиною першою статті 116 Регламенту Верховної Ради України, згідно з якою пропозиції та поправки до законопроекту, який готується до другого читання, можуть вноситися лише до того тексту законопроекту (статей, їх частин, пунктів, речень), який прийнятий Верховною Радою за основу. Всупереч цьому положенню Регламенту під час підготовки законопроекту до другого читання були внесені зміни до Кодексу України про адміністративні правопорушення, статей 18, 19, 24, 117, 171 Кодексу адміністративного судочинства України, а також зміни до статей 24, 25, 30, 32, 42, 46, 47 Закону України «Про Вищу раду юстиції». Таким чином, у цілому як закон були схвалені положення, що не обговорювалися і не ухвалювалися при розгляді цього законопроекту в першому читанні. Фактично в даному разі йдеться про свідому і цілеспрямовану підміну положень законопроекту, про законотворче шахрайство.

Крім того, Закон є неприйнятним у зв'язку з тим, що низка його положень суперечить Конституції України, не відповідає визначеним нею та міжнародними стандартами основним засадам здійснення правосуддя та гарантіям незалежності суддів і самостійності судів, є юридично необґрунтованими, внутрішньо суперечливими або мають бути предметом інших законів, зокрема законів України «Про судоустрій України» та «Про статус суддів». Вони створюють нормативно-правові передумови для неправомірного впливу на суддів, безпід-

ставного притягнення їх до відповідальності (тобто для тиску на суддів і розправи над ними), втручання у діяльність суду з розгляду конкретних судових справ. Реалізація Закону призведе до порушення конституційних прав і свобод громадян, зокрема до обмеження їхнього права на судовий захист.

Так, не можуть бути підтримані через їх невідповідність конституційним гарантіям судового захисту прав, свобод і законних інтересів громадян та юридичних осіб пропонувані Законом зміни до Кодексу адміністративного судочинства України, якими визначається порядок оскарження актів, дій та бездіяльності Президента України, Верховної Ради України та Вищої ради юстиції.

Відповідно до ухвалених парламентом змін до Кодексу адміністративного судочинства України акти, дії та бездіяльність Верховної Ради України, Президента України та Вищої ради юстиції оскаржуються до Вищого адміністративного суду України, рішення якого є остаточним і не підлягає перегляду в апеляційному чи касаційному порядку.

Таким чином, фізичних та юридичних осіб позбавлено права на апеляційне та касаційне оскарження рішень, ухвалених за результатами розгляду їх позовів щодо порушення їхніх прав, свобод та законних інтересів у сфері публічно-правових відносин зазначеними вище органами державної влади. Це не узгоджується зі статтею 129 Конституції України, відповідно до якої однією з основних засад судочинства є забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішення суду. Згідно з Рішенням Конституційного Суду України від 11 грудня 2007 року № 11-рп/2007 «можливість оскарження судових рішень у судах апеляційної та касаційної інстанцій є реалізацією права особи на судовий захист. Перегляд судових рішень в апеляційному та касаційному порядку гарантує відновлення порушених прав і охоронюваних законом інтересів людини і громадянина». Отже, зазначені положення прийнятого

Закону не відповідають частинам першої та другій статті 55 Основного Закону.

Крім того, статтею 2 Кодексу адміністративного судочинства України передбачено, що завданням адміністративного судочинства є захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб, інших суб'єктів при здійсненні ними владних управлінських функцій. Згідно зі статтею 7 цього Кодексу до принципів здійснення правосуддя в адміністративних справах належить і принцип безумовного забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішень адміністративного суду.

Цим Законом також порушено вимоги частини третьої статті 22 Конституції України, згідно з якою при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод, до яких належить і гарантоване статтею 55 Основного Закону право на судовий захист.

Узагалі створення прецедентів неможливості оскарження рішень суду у справах, де стороною спору (відповідачем) виступає державний орган, є вкрай небезпечним для суспільства, оскільки ставить під сумнів можливість реалізації принципу верховенства права і суперечить конституційному припису про те, що зміст і спрямованість діяльності держави визначають права і свободи людини та їх гарантії (стаття 3 Конституції України).

Юридично необґрунтованою є встановлена Законом заборона судам здійснювати забезпечення адміністративного позову у справах, які стосуються оскарження актів, дій та бездіяльності Верховної Ради України, Президента України та Вищої ради юстиції шляхом зупинення актів та заборони вчиняти певні дії. Як відзначив Конституційний Суд України, правосуддя за своєю суттю визнається таким лише за умови, що воно відповідає вимогам справедливості і забезпечує ефективне поновлення в правах (рішення від 30 січня 2003 року № 3-рп/2003 та від 2 листопада 2004 року № 15-рп/2004).

Встановлення заборони зупиняти акти та вчиняти певні дії вказаних вище органів державної влади за умови їх очевидної

незаконності чи протиправності, завдання безпеки правам, свободам чи інтересам особи позивача може унеможливити чи істотно ускладнити виконання рішення суду, постановленого в окремій справі, що фактично означатиме неможливість реалізації особами права на судовий захист, гарантованого статтею 55 Конституції України. Відповідна позиція висловлена й у Рішенні Конституційного Суду України від 19 вересня 2009 року № 26-рп/2009.

Численні зауваження викликають і внесені Законом зміни до Закону України «Про Вищу раду юстиції», якими безпідставно розширюються визначені Конституцією України повноваження Вищої ради юстиції, уможливорюється втручання в діяльність судів, а також вплив на суддів при здійсненні ними правосуддя. Натомість суттєво знижуються гарантії незалежності суддів, встановлені Основним Законом України.

Законом запропоновано викласти у новій редакції статтю 25 Закону України «Про Вищу раду юстиції», яка визначає повноваження Вищої ради юстиції, і наділити вказаний орган правом для здійснення своїх повноважень витребувати із судів копії судових справ, розгляд яких не закінчено.

Такі зміни у запропонованій редакції прямо суперечать рішенням Конституційного Суду України від 19 травня 1999 року № 4-рп/99, від 11 квітня 2000 року № 4-рп/2000, від 20 березня 2002 року № 4-рп/2002, в яких зазначено, що Конституція і закони України гарантують незалежність і недоторканність суддів, а також забороняють вплив на суддів у будь-який спосіб (стаття 126 Конституції України).

Крім того, такі зміни не узгоджуються з Рішенням Конституційного Суду України від 21 травня 2002 року № 9-рп/2002, відповідно до якого ознайомлення Вищою радою юстиції з матеріалами судових справ, розгляд яких не закінчено, можливе лише в рамках здійснення перевірки в конкретній справі з питань дисциплінарної відповідальності суддів і прокурорів або звільнення судді за порушення присяги.

З огляду на вказані рішення Конституційного Суду України положення Закону, яке наділяє Вищу раду юстиції для здійснення своїх повноважень правом витребувати будь-яку судову справу, звужує конституційні гарантії незалежності суддів

та може призвести до необґрунтованого впливу на суддів, який заборонений частиною другою статті 126 Конституції України.

Не узгоджуються з положеннями статті 131 Конституції України зміни до статті 27 Закону України «Про Вищу раду юстиції», відповідно до яких пропонується доповнити перелік актів, що приймаються Вищою радою юстиції, «іншими актами в межах повноважень Вищої ради юстиції».

Враховуючи, що передбачений чинною редакцією частини першої статті 27 Закону України «Про Вищу раду юстиції» перелік актів, що приймаються Вищою радою юстиції, є вичерпним і повністю охоплює визначені Конституцією України повноваження цього органу, можливість прийняття Вищою радою юстиції «інших актів» не ґрунтується на приписах статті 131 Конституції України.

Не є юридично обґрунтованими зміни, внесені до статті 24 Закону України «Про Вищу раду юстиції», якими зменшується кворум, необхідний для правомочності засідань Вищої ради юстиції та її секцій. Ці зміни нівелюють конституційний статус Вищої ради юстиції як колегіального органу. З огляду на визначений Конституцією України особливий порядок формування Вищої ради юстиції і входження до її складу представників Президента України, Верховної Ради України, судової влади, прокуратури, адвокатів та юридичних вищих навчальних закладів, зниження кворуму для правомочності засідань Вищої ради юстиції може призвести до зловживань шляхом усунення окремих суб'єктів формування цього органу від участі в його роботі.

Такими, що не відповідають визначеним Конституцією України гарантіям незалежності суддів та основним міжнародним стандартам у сфері правосуддя, є положення Закону, якими вносяться зміни до Закону України «Про Вищу раду юстиції» в частині розгляду питань про відповідальність суддів.

По-перше, законодавче закріплення переліку обставин та фактів, які вважаються порушенням суддею присяги, запропоноване частиною другою нової редакції статті 32 Закону України «Про Вищу раду юстиції», не може бути предметом регулювання цього Закону, оскільки питання статусу суддів відповідно до пункту 13 частини першої

статті 92 Конституції України визначається окремим законом.

По-друге, визначення окремих передбачених в Законі підстав порушенням присяги є неприйнятним з огляду на відсутність об'єктивних критеріїв їх встановлення, можливість їх використання з метою неправомірного впливу на суддів та розправи над негодними суддями. Це, зокрема, стосується визнання порушенням присяги судді такого факту, як порушення суддею строків розгляду судової справи. Те, що суди перенавантажені справами, є загальновідомим фактом. Навантаження на суддів значно перевищує не тільки нормативи, а й об'єктивні фізичні можливості, що апріорі робить переважну більшість суддів такими, що, ймовірно, порушують присягу.

По-третє, внесеними Законом змінами допускається, що питання про звільнення судді за особливих обставин може бути розглянуто не тільки за відсутності судді, а й без його письмового пояснення навіть за умов, коли суддя не може бути присутнім

на засіданні Вищої ради юстиції у зв'язку із хворобою чи з інших поважних причин.

Такий порядок не відповідає закріпленим в Основних принципах Організації Об'єднаних Націй щодо незалежності правосуддя, ухвалених Загальною Асамблеєю ООН у листопаді 1985 року, правилам розгляду питань, пов'язаних із відповідальністю суддів, відповідно до яких «звинувачення або скарга, що надійшли на суддю в ході виконання ним своїх судових і професійних обов'язків, повинні бути невідкладно та безсторонньо розглянуті згідно з відповідною процедурою. Суддя має право на відповідь і справедливий розгляд. На початковому етапі розгляд скарги має проводитись конфіденційно, якщо суддя не звернеться з проханням про інше».

Не відповідає наведеним вище положенням Основних принципів щодо права на справедливий розгляд виключення із закону положення, яке встановлювало, що член Вищої ради юстиції, який порушив питання перед Вищою радою юстиції про

звільнення з посади судді, не бере участі у голосуванні при прийнятті рішення.

Наведений перелік зауважень до вказаного Закону є далеко неповним.

За наявною інформацією ініціатори прийняття цього Закону намагатимуться якнайшвидше домогтися його підписання Президентом України і набрання ним чинності, щоб уже на найближчому засіданні Вищої ради юстиції 17 травня цього року застосувати його положення до певних суддів.

Враховуючи викладене, прошу Вас як гаранта додержання Конституції України, прав та свобод людини і громадянина запобігти системному руйнуванню засад вітчизняного правосуддя, істотному зниженню рівня судового захисту в нашій державі та застосувати право вето до Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо недопущення зловживань правом на оскарження».

З повагою

Голова Верховного Суду України

В. Онопенко

P.S. Коли верстався цей номер «Вісника Верховного Суду України» стало відомо, що Президент України все ж підписав прийнятий Верховною Радою України 13 травня цього року Закон № 2181-VI «Про внесення змін до деяких законів України щодо недопущення зловживань правом на оскарження».

ЗВЕРНЕННЯ суддів Верховного Суду України до Президента України

11 травня 2010 року

м. Київ

Шановний Вікторе Федоровичу!

Сьогодні ні в кого не викликає сумнівів, що судова реформа є об'єктивною потребою подальшого розвитку України як правової держави.

Вітчизняне правосуддя потребує вдосконалення з метою реалізації конституційних засад судочинства та виконання вимог статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод щодо забезпечення права на судовий захист.

Результатом судової реформи має стати, зокрема, створення оптимальної системи судоустрою, яка б відзначалась простотою побудови, доступністю для громадян, ефективністю функціонування.

Судді Верховного Суду України завжди виступали за необхідність проведення такої реформи. Реформи — яка б утвердила в нашій державі справедливий та неупереджений суд.

Саме тому ми, судді Верховного Суду України, сприйняли проголошене Вами завдання невідкладно підготувати узго-

джені пропозиції щодо дальшого комплексного реформування судової системи як реальний намір на основі виваженого, юридично обґрунтованого й системного підходу удосконалити законодавчу базу стосовно судоустрою, судочинства, статусу суддів, створивши сприятливі передумови для здійснення правосуддя та забезпечивши надійні гарантії реалізації конституційного права громадян на судовий захист.

Однак наявна інформація щодо діяльності створеної Вами Робочої групи з питань судової реформи свідчить про вибір помилкових підходів до визначення напрямів подальшого розвитку судової влади, зокрема визначення нового судоустрою держави та статусу Верховного Суду України.

Наскільки відомо, ці хибні, нічим не виправдані підходи вже знайшли своє відображення у відповідних законопроектах, які мають вноситися на Ваш розгляд.

Очевидним є те, що положення, які запропоновано покласти в основу реформування судового устрою держави, не тільки не покращать існуючу судову систему, а навпаки —

зумовлять появу нових системних проблем у судочинстві, ускладнять доступ людей до суду, призведуть до значного зниження якості правосуддя, а отже — до погіршення рівня захисту прав та свобод громадян.

Проведення повномасштабної судової реформи потребує внесення змін до Конституції України. На це неодноразово звертала увагу і Венеціанська комісія, позиція якої завжди є важливим орієнтиром для України як члена Ради Європи при ухваленні відповідних законів та утвердженні міжнародних стандартів у сфері правосуддя.

Проте сьогодні ми є свідками намагання провести ревізію чинної Конституції України та вихолостити її зміст без внесення в установленому порядку змін до неї.

Передусім це стосується спроби знівелювати конституційний статус Верховного Суду України шляхом утворення нових вищих спеціалізованих судів (кримінального та цивільного) та істотного звуження повноважень Верховного Суду України, що майже повністю усуне його від перевірки рішень нижчих судів.

Такі пропозиції не базуються на Конституції України і не мають під собою жодних юридичних підстав.

Відповідно до статті 125 Конституції України Верховний Суд України є найвищим судовим органом у системі судів загальної юрисдикції. До цієї системи входять загальні та спеціалізовані суди. Отже, за Конституцією України Верховний Суд України є вищим судовим органом по відношенню до усіх інших судів загальної юрисдикції (у тому числі вищих) і повноважний переглядати рішення цих судів, змінювати чи скасовувати їх у разі наявності для цього підстав (незаконності, необґрунтованості тощо) для забезпечення захисту прав і законних інтересів громадян та юридичних осіб, однакового застосування усіма судами закону.

Позбавлення, як це пропонується, Верховного Суду України процесуальних можливостей виконувати свою конституційну функцію, виведення його із системи перегляду рішень нижчих судів унеможливує здійснення ним правосуддя як судовим органом.

Реалізація вказаних вище пропозицій на практиці призведе до вкрай негативних суспільних наслідків, зокрема це істотно похитне незалежність судової влади; створить передумови для системних конфліктів щодо підсудності; унеможливить забезпечення однакового застосування судами законодавства.

За таких умов з великою імовірністю можна прогнозувати загострення і посилення існуючих руйнівних процесів у сфері правосуддя, погіршення його якості, віддалення суду від людей. Ніколи не буде довіри людей до суду, якщо за однакових правових ситуацій різні суди виноситимуть неоднакові рішення, а найвищий суд — Верховний Суд України — не матиме можливості виправляти їхні помилки.

Крім того, реалізація цих пропозицій вимагає колосальних бюджетних витрат, які навіть за приблизними оцінками будуть складати десятки мільярдів гривень.

Тому, на наше переконання, вказані законодавчі зміни є неприйнятними з огляду на те, що вони суперечать Конституції України, основним засадам та принципам вітчизняного судочинства, істотно звужують конституційні права учасників судового процесу на оскарження судового рішення, зумовлюють істотне збільшення випадків оскарження судових рішень, прийнятих національними судами, до

Європейського суду з прав людини, негативно вплинуть на соціальні, економічні, правові та політичні процеси в Україні.

Справжні інтереси правосуддя, наведення порядку у судовій системі, утвердження справедливого і неупередженого суду в Україні, підвищення рівня довіри людей до судів вимагають іншого — підвищення процесуального статусу Верховного Суду України, наділення його повноваженнями щодо можливості розгляду будь-якої судової справи, яка нижчими судами вирішена не за законом або у якій допущено судову помилку, надання його рішенням прецедентного характеру. Це створить правові умови, за яких усі суди, у тому числі і сам Верховний Суд України, при здійсненні правосуддя будуть «зв'язані» правовою позицією найвищого судового органу держави. Лише це надасть можливість забезпечити при здійсненні судочинства дотримання принципів верховенства права і законності, правову визначеність і силу судового рішення, упорядкованість та стабільність суспільних відносин.

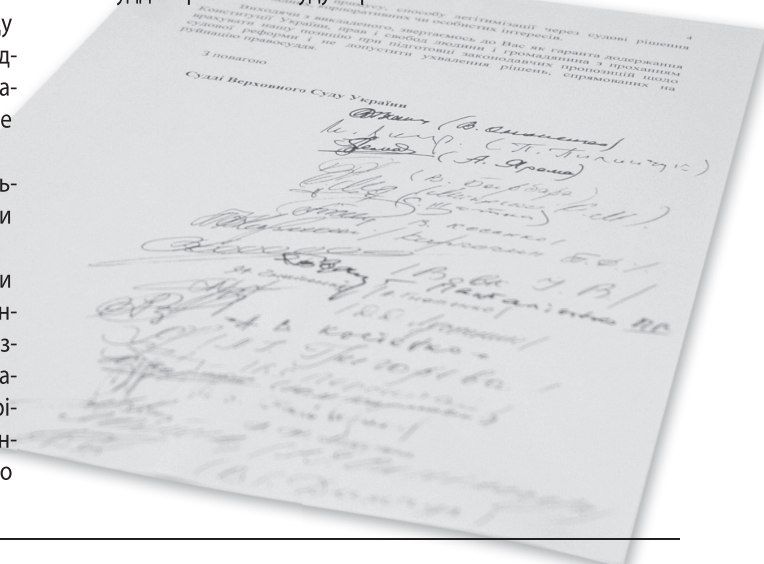
Ми переконані, що саме у такому напрямі має відбуватися реформування судоустрою України та процесуального законодавства.

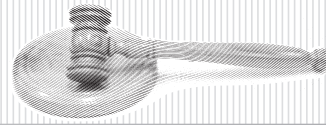
При цьому хочемо зазначити, що, маючи високий статус суддів Верховного Суду України та належні конституційні гарантії його збереження за будь-яких змін законодавства, ми відстоюємо не свої особисті чи корпоративні інтереси, а виключно інтереси суспільства та держави Україна, інтереси її громадян та правосуддя.

Роль і місце суду в державі визначаються політичною волею та правосвідомістю суб'єктів державотворення. Саме від них залежить, яке місце посяде судова влада в українському суспільстві у найближчий час: чи стане вона реальною гарантією захисту прав та свобод громадян, утвердження верховенства права, чи їй буде відведена відповідна роль в системі владного примусу, способу легітимізації через судові рішення чийось владних, корпоративних чи особистих інтересів.

Виходячи з викладеного, звертаємось до Вас як до гаранта додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина з проханням врахувати нашу позицію при підготовці законодавчих пропозицій щодо судової реформи і не допустити ухвалення рішень, спрямованих на руйнацію правосуддя.

3 повагою
судді Верховного Суду України

РІШЕННЯ У ЦИВІЛЬНИХ СПРАВАХ

Відповідно до ч. 2 ст. 3 Закону України «Про приватизацію державного майна» дія цього Закону не поширюється на приватизацію об'єктів державного житлового фонду.

Згідно з положеннями ст. 4 ЖК Української РСР до складу житлового фонду входять жилі будинки, а також жилі приміщення в інших будівлях. Жилі будинки й жилі приміщення в інших будівлях, що належать державі, становлять державний житловий фонд. У статтях 127—131 ЖК Української РСР та в п. 3 Примірнього положення про гуртожитки, затвердженого постановою Ради міністрів УРСР від 3 червня 1986 р., зазначено, що гуртожитки — це спеціально споруджені або переобладнані для цієї мети жилі будинки. Враховуючи те, що гуртожитки належали підприємствам на праві повного господарського відання, їх слід відносити до об'єктів державного житлового фонду. Спеціальним законодавством, яке регулює приватизацію державного житлового фонду, є Закон України «Про приватизацію державного житлового фонду». Відповідно до ст. 1 зазначеного Закону державний житловий фонд — це житловий фонд місцевих Рад народних депутатів та житловий фонд, який знаходиться у повному господарському віданні чи оперативному управлінні державних підприємств, організацій, установ.

Таким чином, гуртожитки як об'єкти державного житлового фонду не підлягали приватизації відповідно до Закону України «Про приватизацію державного майна».

Крім того, відповідно до ч. 1 ст. 26 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» усі види майнових активів (майно та майнові права) банкрута, які належать йому на праві власності або повного господарського відання на дату відкриття ліквідаційної процедури та виявлені в ході ліквідаційної процедури, включаються до складу ліквідаційної маси, за винятком об'єктів житлового фонду, в тому числі гуртожитків, дитячих дошкільних закладів та об'єктів комунальної інфраструктури, які в разі банкрутства підприємства передаються в порядку, встановленому законодавством, до комунальної власності відповідних територіальних громад без додаткових умов і фінансуються в установленому порядку.

На порушення зазначених вимог закону суди не з'ясували, чи підлягав приватизації відповідно до Закону України «Про приватизацію державного майна» гуртожиток та чи міг він бути включений до ліквідаційної маси товариства

УХВАЛА

колегії суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України
від 23 квітня 2009 р.

(в и т я г)

У вересні 2006 р. Т.В., Г.В. звернулися до суду з позовом до регіонального відділення Фонду державного майна України в Житомирській області (далі — відділення ФДМУ), відкритого акціонерного товариства «Сервіс» (далі — ВАТ «Сервіс»), ліквідатора ВАТ «Сервіс» Л.Н., комітету кредиторів ВАТ «Сервіс», Малинської міської ради, М.С.,

З.І. про визнання недійсними наказу, рішення та договору купівлі-продажу.

Позивачі зазначали, що рішенням Малинської міської ради на баланс державного підприємства «Малинський дослідно-експериментальний завод» (далі — ДП «Малекс») було передано гуртожиток. Наказом відділення ФДМУ від 26 листопада

1995 р. № 492-ВАТ ДП «Малекс» перетворено на відкрите акціонерне товариство «Малинський дослідно-експериментальний завод» (далі — ВАТ «Малекс») з подальшою приватизацією. Згідно з актом оцінки майна, затвердженим наказом відділення ФДМУ від 20 січня 1996 р. № 3, з вартості цілісного майнового комплексу вартість спірного гуртожитку не вилучалася. 19 грудня 2003 р. відділення ФДМУ зазначений гуртожиток включило до статутного фонду ВАТ «Малекс» та до додаткового переліку нерухомого майна, переданого останньому у власність. Наказом від 31 січня 2000 р. № 5-а у ВАТ «Малекс» було проведено реорганізацію шляхом виділення з його складу трьох товариств, серед яких і ВАТ «Сервіс». Відповідно до акта прийому-передачі від 31 січня 2000 р. на баланс ВАТ «Сервіс» передано зазначений гуртожиток і згідно з рішенням виконавчого комітету Малинської міської ради від 28 квітня 2004 р. за цим товариством визнано право власності на спірний гуртожиток. 30 серпня 2004 р. між ВАТ «Сервіс» та М.С., З.І. було укладено договір купівлі-продажу спірного гуртожитку.

Посилаючись на незаконність включення спірного гуртожитку до ліквідаційної маси ВАТ «Сервіс» та договору купівлі-продажу зазначеного гуртожитку, позивачі просили визнати недійсними: наказ відділення ФДМУ від 26 листопада 1995 р. № 492-ВАТ; додатковий перелік нерухомого майна, переданого у власність ВАТ «Малекс»; рішення виконавчого комітету Малинської міської ради від 28 квітня 2004 р. про визнання за ВАТ «Сервіс» права власності на спірний гуртожиток; договір купівлі-продажу зазначеного гуртожитку, укладений 30 серпня 2004 р. між ВАТ «Сервіс» та М.С., З.І.

М.С., З.І. звернулися до суду із зустрічним позовом до Т.В., Т.О. про визнання цих осіб такими, що втратили право на користування жилим приміщенням.

Посилаючись на те, що відповідачі з січня 2003 р. у гуртожитку не проживали, їх просили визнати такими, що втратили право на користування жилим приміщенням на підставі ст. 71 ЖК.

Малинський районний суд Житомирської області рішенням від 19 червня 2007 р. позовні вимоги Т.В., Г.В. задовольнив. Визнав недійсними: наказ відділення ФДМУ від 26 листопада 1995 р. № 492-ВАТ; додатковий перелік нерухомого майна, переданого у власність ВАТ «Малекс» від 19 грудня 2003 р. в частині передачі у власність останньому гуртожитку; рішення виконавчого комітету Малинської міської ради від 28 квітня 2004 р. № 109 «Про оформлення та реєстрацію права власності ВАТ «Сервіс» на гуртожиток»; договір купівлі-

продажу цього гуртожитку, укладений 30 серпня 2004 р. між ВАТ «Сервіс» та М.С., З.І. Зобов'язав М.С., З.І. у строк до 1 вересня 2007 р. повернути ВАТ «Сервіс» приміщення гуртожитку, а ВАТ «Сервіс» — у строк до 1 вересня 2007 р. повернути З.І. 27 тис. 917 грн, а М.С. — 5 тис. 583 грн. У задоволенні зустрічних позовних вимог М.С., З.І. відмовив.

Апеляційний суд Житомирської області рішенням від 25 вересня 2007 р. рішення Малинського районного суду Житомирської області від 19 червня 2007 р. в частині задоволення позовних вимог Т.В., Г.В. скасував і в цій частині ухвалив нове рішення, яким у задоволенні позовних вимог Т.В., Г.В. відмовив. У решті — рішення суду першої інстанції залишив без змін.

Колегія суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України ухвалою від 21 травня 2008 р. рішення Апеляційного суду Житомирської області від 25 вересня 2007 р. залишила без змін.

У липні 2008 р. Т.В. звернулася до Верховного Суду України зі скаргою, в якій просила переглянути рішення апеляційного суду та ухвалу суду касаційної інстанції у зв'язку з винятковими обставинами, а саме: скасувати зазначені судові рішення і залишити в силі рішення суду першої інстанції. Позивачка посилалась на неоднакове застосування касаційним судом одного й того самого положення закону, зокрема положень Закону від 4 березня 1992 р. № 2163-ХІІ «Про приватизацію державного майна» (далі — Закон № 2163-ХІІ).

Колегія суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України дійшла висновку, що скарга підлягала частковому задоволенню з таких підстав.

Суди встановили, що в 1995 р. ДП «Малекс» було перетворено на ВАТ «Малекс». Відділення ФДМУ наказом від 26 листопада 1995 р. на баланс зазначеного товариства передало гуртожиток у м. Малині. У 2000 р. після реорганізації ВАТ «Малекс» утворено ВАТ «Сервіс», якому було передано спірний гуртожиток. Відповідно до рішення виконавчого комітету Малинської міської ради від 28 квітня 2004 р. № 109 право власності на гуртожиток визнано за ВАТ «Сервіс».

Задовольняючи позовні вимоги Т.В., Г.В. та відмовляючи в задоволенні позовних вимог М.С., З.І., суд першої інстанції виходив із того, що гуртожиток як об'єкт державного житлового фонду не підлягав приватизації відповідно до Закону № 2163-ХІІ та Закону від 14 травня 1992 р. № 2343-ХІІ «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» (далі — Закон № 2343-ХІІ) і не міг бути включений до ліквідаційної маси товариства.

Скасовуючи рішення суду першої інстанції та ухвалюючи нове рішення, суд апеляційної інстанції, з висновками якого погодився й суд касаційної інстанції, виходив із того, що спірний гуртожиток як об'єкт соціально-культурного призначення був правомірно переданий у власність ВАТ «Сервіс», а тому міг бути об'єктом приватизації.

Проте з такими висновками судів погодитися не можна.

Відповідно до ст. 354 ЦПК судові рішення у цивільних справах можуть бути переглянуті у зв'язку з винятковими обставинами після їх перегляду у касаційному порядку, якщо вони оскаржені з мотивів неоднакового застосування судом (судами) касаційної інстанції одного і того самого положення закону; визнання судового рішення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, таким, що порушує міжнародні зобов'язання України.

Відповідно до ч. 2 ст. 3 Закону № 2163-ХІІ дія цього Закону не поширюється на приватизацію об'єктів державного житлового фонду.

Згідно з положеннями ст. 4 ЖК до складу житлового фонду входять жилі будинки, а також жилі приміщення в інших будівлях. Жилі будинки і жилі приміщення в інших будівлях, що належать державі, становлять державний житловий фонд. У статтях 127—131 ЖК та в п. 3 Примірного положення про гуртожитки, затвердженого постановою Ради міністрів УРСР від 3 червня 1986 р., зазначено, що гуртожитки — це спеціально споруджені або переобладнані для цієї мети жилі будинки. Враховуючи те, що гуртожитки належали підприємствам на праві повного господарського відання, їх слід відносити до об'єктів державного житлового фонду. Спеціальним законодавством, яке регулює приватизацію державного житлового фонду, є Закон від 19 червня 1992 р. № 2482-ХІІ «Про приватизацію державного житлового фонду». Відповідно до ст. 1 зазначеного Закону державний житловий фонд — це житловий фонд місцевих Рад народних депутатів та житловий фонд, який знаходиться у повному господарському віданні чи оперативному управлінні державних підприємств, організацій, установ.

Таким чином, гуртожитки як об'єкти державного житлового фонду не підлягали приватизації відповідно до Закону № 2163-ХІІ.

Крім того, відповідно до ч. 1 ст. 26 Закону № 2343-ХІІ усі види майнових активів (майно та майнові права) банкрута, які належать йому

на праві власності або повного господарського відання на дату відкриття ліквідаційної процедури та виявлені в ході ліквідаційної процедури, включаються до складу ліквідаційної маси, за винятком об'єктів житлового фонду, в тому числі гуртожитків, дитячих дошкільних закладів та об'єктів комунальної інфраструктури, які в разі банкрутства підприємства передаються в порядку, встановленому законодавством, до комунальної власності відповідних територіальних громад без додаткових умов і фінансуються в установленому порядку.

На порушення зазначених вимог закону суди не з'ясували, чи підлягав приватизації відповідно до Закону № 2163-ХІІ гуртожиток та чи міг він бути включений до ліквідаційної маси товариства.

Саме з таких міркувань виходила колегія суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України, скасовуючи судові рішення у справі за заявою прокурора м. Луганська в інтересах С.О. до приватного підприємства «Фелікс», І.Л. про визнання недійсним договору купівлі-продажу будівлі¹.

Зазначені обставини залишилися поза увагою судів, що призвело до неоднакового застосування судом касаційної інстанції одного й того самого положення закону.

Відповідно до ч. 2 ст. 358 ЦПК у випадках, коли допущені судом першої інстанції порушення закону не були усунені судом апеляційної чи касаційної інстанції або одночасно допущені судом першої, апеляційної і касаційної інстанцій, Верховний Суд України скасовує всі рішення та ухвали у справі.

Таким чином, ухвалені у справі судові рішення підлягають скасуванню з передачею справи на новий розгляд до суду першої інстанції з підстав, передбачених статтями 354, 359 ЦПК.

Керуючись ст. 358 ЦПК, колегія суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України скаргу Т.В. задовольнила частково: рішення Малинського районного суду Житомирської області від 19 червня 2007 р., рішення Апеляційного суду Житомирської області від 25 вересня 2007 р. та ухвалу колегії суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України від 21 травня 2008 р. скасувала, а справу передала на новий розгляд до суду першої інстанції.

¹ Справа № 6-17365кС04 // Архів Верховного Суду України за 2007 р.

РІШЕННЯ В АДМІНІСТРАТИВНИХ СПРАВАХ *

Оскільки Конституцією, законами України «Про статус народного депутата України» та «Про комітети Верховної Ради України», що визначають правовий статус та обсяг повноважень, народні депутати України не наділені владними управлінськими функціями, то вони не можуть бути суб'єктами звернення до суду з адміністративним позовом з приводу реалізації їхньої компетенції у сфері управління

ПОСТАНОВА
Іменем України

1 грудня 2009 р. колегія суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України, розглянувши за винятковими обставинами у відкритому судовому засіданні за скаргою Калетніка І.Г. справу за позовом Калетніка І.Г., Москаля Г.Г., Джиги М.В., Буджерака О.О. до Президента України, третя особа — Дурдинець Т.Ю., про визнання незаконним Указу Президента України від 19 жовтня 2007 р. № 985/2007 «Про призначення Т. Дурдинця заступником Голови Служби безпеки України—начальником Головного управління по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю» (далі — Указ), **в с т а н о в и л а:**

У вересні 2008 р. Калетник І.Г., Москаль Г.Г., Джига М.В. та Буджерак О.О. звернулися до суду з позовом, в якому просили визнати незаконним Указ. Зазначили, що вони є народними депутатами України: Калетник І.Г. — головою Комітету Верховної Ради України з питань боротьби з організованою злочинністю і корупцією (далі — Комітет), Москаль Г.Г. — його першим заступником, Джига М.В. та Буджерак О.О. — заступниками.

Свої вимоги обґрунтовували тим, що на порушення вимог ч. 4 ст. 10 Закону від 30 червня 1993 р. № 3341-ХІІ «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» (далі — Закон № 3341-ХІІ) оскаржуваний Указ виданий Президентом України на підставі подання виконуючого обов'язки Голови СБУ без погодження з Комітетом. Позивачі також послалися на те, що при виданні Указу Президентом України не дотримано вимог Положення про порядок підготовки та внесення проектів актів Президента України, затвердженого Указом Президента України від 15 листопада 2006 р. № 970/2006, зокрема пунктів 7 та 15 зазначеного Положення, відповідно до яких останній мав повернути до СБУ не погоджене з Комітетом подання про призначення Дурдинця Т.Ю. як таке, що підготовлено та внесено з порушенням вимог, передбачених законами України.

Вказуючи, що в цьому випадку має місце спір між суб'єктами владних повноважень з приводу реалізації їхньої компетенції у сфері управління, право на звернення до суду з таким позовом об-

ґрунтували наявністю в них як у членів Комітету владних повноважень з виконання організаційних та контрольних функцій у сфері боротьби з корупцією, що надані їм як народним депутатам законами від 17 листопада 1992 р. № 2790-ХІІ «Про статус народного депутата України» (далі — Закон № 2790-ХІІ) та від 4 квітня 1995 року № 116/95-ВР «Про комітети Верховної Ради України» (далі — Закон № 116/95-ВР).

Окружний адміністративний суд м. Києва постановою від 4 листопада 2008 р., залишеною без змін ухвалою Київського апеляційного адміністративного суду від 22 січня 2009 р., позов задовольнив.

Вищий адміністративний суд України постановою від 9 липня 2009 р. касаційну скаргу представника Президента України задовольнив, рішення судів першої й апеляційної інстанцій скасував та прийняв нове — про відмову в задоволенні позову.

У скарзі до Верховного Суду України Калетник І.Г., пославшись на неоднакове застосування судом касаційної інстанції норм законів № 3341-ХІІ і № 116/95-ВР, порушив питання про скасування постанови Вищого адміністративного суду України від 9 липня 2009 р. та залишення в силі постанови Окружного адміністративного суду м. Києва від 4 листопада 2008 р. й ухвали Київського апеляційного адміністративного суду від 22 січня 2009 р.

Заслухавши представників сторін та перевіrivши за матеріалами справи наведені у скарзі доводи, колегія суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України дійшла висновку про часткове задоволення скарги з таких підстав.

Суди всіх інстанцій встановили, що предметом оскарження у справі, що розглядається, є Указ Президента України з кадрового питання, тобто акт індивідуальної дії, чинність якого поширюється лише на осіб, яких він стосується.

Згідно зі ст. 104 КАС до адміністративного суду має право звернутися з адміністративним позовом особа, яка вважає, що порушено її права, свободи чи інтереси у сфері публічно-правових відносин. Суб'єкт владних повноважень має право звернутися до адміністративного суду у випадках, встановлених законом.

* Публікується повний текст судових рішень з незначною редакційною правкою.

Відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 17 КАС компетенція адміністративних судів поширюється на спори між суб'єктами владних повноважень з приводу реалізації їхньої компетенції у сфері управління, у тому числі делегованих повноважень.

Відкриваючи провадження у справі та проводячи її розгляд, суди всіх інстанцій виходили з того, що позивачі як народні депутати України є суб'єктами владних повноважень і спір, що виник між ними та Президентом України, є спором між суб'єктами владних повноважень з приводу реалізації їхньої компетенції у сфері управління.

З таким висновком судів погодитися не можна, оскільки він не ґрунтується на нормах матеріального та процесуального права.

Пунктом 7 ч. 1 ст. 3 КАС визначено, що суб'єкт владних повноважень — це орган державної влади, орган місцевого самоврядування, їхня посадова чи службова особа, інший суб'єкт при здійсненні ними владних управлінських функцій на основі законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень.

Обсяг повноважень та правовий статус народних депутатів України визначаються: Конституцією та законами України № 2790-ХІІ та № 116/95-ВР.

Системний аналіз зазначених законів свідчить про те, що народні депутати України не наділені владними управлінськими функціями, а тому

не можуть бути суб'єктами звернення з позовом з приводу реалізації їхньої компетенції у сфері управління.

Отже, із зазначеним позовом звернулися не ті особи, яким належить право вимоги. Звернення до суду з позовом особи, якій не належить право вимоги (неналежний позивач), є підставою для відмови у задоволенні такого позову, оскільки права, свободи чи інтереси цієї особи у сфері публічно-правових відносин не порушено.

З урахуванням наведеного та відповідно до вимог ч. 2 ст. 243 КАС всі ухвалені у справі судові рішення підлягають скасуванню з постановленням нового — про відмову в задоволенні позову.

Керуючись статтями 241—243 КАС, колегія суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України **п о с т а н о в и л а**:

Скаргу Калетніка І.Г. задовольнити частково.

Постанову Окружного адміністративного суду м. Києва від 4 листопада 2008 р., ухвалу Київського апеляційного адміністративного суду від 22 січня 2009 р. та постанову Вищого адміністративного суду України від 9 липня 2009 р. скасувати.

У задоволенні позову Калетніка І.Г., Москалю Г.Г., Джизі М.В., Буджераку О.О. відмовити.

Постанова є остаточною і не може бути оскаржена, крім випадку, встановленого п. 2 ч. 1 ст. 237 КАС.

Залишення позову без розгляду за наслідками подання позивачем клопотання про відкликання позовної заяви на стадії касаційного провадження не передбачено

ПОСТАНОВА

Іменем України

27 жовтня 2009 р. колегія суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України, розглянувши в порядку письмового провадження за винятковими обставинами за скаргою Бучацької міжрайонної державної податкової інспекції Тернопільської області (далі — МДПІ) на ухвалу Вищого адміністративного суду України від 2 квітня 2009 р. справу за позовом відкритого акціонерного товариства «Українська тютюнова компанія» (далі — ВАТ) про визнання недійсним податкового повідомлення-рішення, **в с т а н о в и л а**:

У липні 2006 р. ВАТ звернулося до суду з позовом до МДПІ про визнання недійсним податкового повідомлення-рішення від 14 липня 2006 р. № 0000122301/0, яким позивачу визначено суму податкового зобов'язання з податку на додану вартість у сумі 178 тис. 736 грн 60 коп. (а саме: 119 тис. 157 грн 73 коп. — основний платіж та 59 тис. 578 грн 87 коп. — штрафні (фінансові) санкції).

Господарський суд Тернопільської області постановою від 10 жовтня 2006 р., залишеною без змін ухвалою Львівського апеляційного господарського суду від 22 травня 2007 р., позов задовольнив.

Не погодившись із цими судовими рішеннями, МДПІ подала касаційну скаргу до Вищого адміністративного суду України.

У грудні 2008 р. ВАТ звернулося до цього ж суду із клопотанням про відкликання позовної заяви, в якій, пославшись на статті 51, 155 КАС, просило суд залишити позовну заяву без розгляду.

Вищий адміністративний суд України ухвалою від 2 квітня 2009 р. в задоволенні клопотання ВАТ про відкликання позовної заяви відмовив, касаційну скаргу МДПІ залишив без задоволення, а оскаржувані рішення судів апеляційної та першої інстанцій — без змін.

У скарзі до Верховного Суду України МДПІ просила ухвалу касаційного суду скасувати, клопотання позивача задовольнити, рішення судів

першої та апеляційної інстанцій визнати такими, що втратили силу і закрити провадження у справі. Як на підставу оскарження відповідач послався на постанову Верховного Суду України та ухвалу Вищого адміністративного суду України, в яких ст. 228 КАС застосовано інакше, ніж у справі, що розглядається.

Вирішуючи питання про усунення розбіжностей у застосуванні касаційним судом однієї й тієї самої норми права, колегія суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України дійшла висновку про безпідставність скарги.

Відповідно до ч. 1 ст. 228 КАС суд касаційної інстанції скасовує судові рішення в касаційному порядку і залишає позовну заяву без розгляду або закриває провадження у справі з підстав, встановлених статтями 155 і 157 цього Кодексу.

Зокрема, згідно з п. 5 ч. 1 ст. 155 КАС суд своєю ухвалою залишає позовну заяву без розгляду, якщо надійшло клопотання позивача про відкликання позовної заяви.

У п. 2 ч. 3 ст. 108 цього Кодексу встановлено, що позовна заява повертається позивачеві, якщо він до відкриття провадження в адміністративній справі подав заяву про її відкликання.

Отже, з урахуванням викладеного, колегія суддів погодилася з висновком суду касаційної інстанції про те, що залишення позову без розгляду за наслідками подання позивачем клопотання про відкликання позовної заяви на стадії касаційного провадження не передбачено.

Таким чином, у задоволенні скарги МДПІ слід відмовити, а оскаржувану ухвалу суду касаційної інстанції залишити без змін.

Керуючись статтями 241—244 КАС, колегія суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України **п о с т а н о в и л а:**

У задоволенні скарги МДПІ відмовити.

Ухвалу Вищого адміністративного суду України від 2 квітня 2009 р. залишити без змін.

Постанова є остаточною і не може бути оскаржена, крім випадку, встановленого п. 2 ч. 1 ст. 237 КАС.

РІШЕННЯ У ГОСПОДАРСЬКИХ СПРАВАХ

Згідно зі ст. 76 ЦК 1963 р. перебіг строку позовної давності починається з дня виникнення права на позов. Право на позов виникає з дня, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення свого права.

Вищий господарський суд України безпідставно скасував постанову апеляційного суду та погодився з висновком суду першої інстанції про те, що позов позивачка подала в межах встановленого строку позовної давності, не з'ясувавши, коли позивачка повинна була дізнатися про порушення свого права, порушивши таким чином вимоги зазначеної статті цього Кодексу

ПОСТАНОВА

Судової палати у господарських справах Верховного Суду України

від 3 березня 2009 р.

(в и т я г)

У липні 2007 р. В. звернулася до Господарського суду Дніпропетровської області з позовом до товариства з обмеженою відповідальністю «Сніжинка» (далі — ТОВ) про визнання недійсними протоколу загальних зборів акціонерів закритого акціонерного товариства «Сніжинка» (далі — ЗАТ) від 10 листопада 1999 р.; протоколу загальних зборів акціонерів ЗАТ від 11 липня 2002 р.; змін та доповнень до установчого договору ЗАТ, зареєстрованого виконавчим комітетом Амур-Нижньодніпровської районної ради народних депутатів м. Дніпропетровська (розпорядження від 29 липня 1992 р. № 511-р) та перереєстрованого виконавчим комітетом Дніпропетровської міської ради народних депутатів 30 червня 1995 р. (реєстраційний номер 10769 АТ); протоколу загальних зборів

засновників ЗАТ від 30 вересня 2002 р.; установчого договору про створення ТОВ від 22 жовтня 2002 р. та статуту ТОВ, зареєстрованого Дніпропетровською міською радою 11 листопада 2002 р.

Пославшись на те, що їй як акціонеру ЗАТ не повідомили про проведення загальних зборів 10 листопада 1999 р., 11 липня 2002 р. та 30 вересня 2002 р., на яких були прийняті незаконні рішення, а про порушення своїх прав вона дізналася лише 7 червня 2007 р., позивачка просила поновити строк позовної давності та задовольнити її позовні вимоги.

Господарський суд Дніпропетровської області рішенням від 20 листопада 2007 р. позов задовольнив повністю.

Задовольняючи вимоги В., суд першої інстанції виходив із того, що ТОВ допустило порушення

передбаченого Законом від 19 вересня 1991 р. № 1576-ХІІ «Про господарські товариства» порядку повідомлення позивачки як акціонера про проведення загальних зборів, а позов позивачка подала в межах встановленого строку позовної давності, оскільки вона дізналася про прийняття загальними зборами оскаржуваних рішень 7 червня 2007 р.

Дніпропетровський апеляційний господарський суд постановою від 21 лютого 2008 р. рішення Господарського суду Дніпропетровської області від 20 листопада 2007 р. скасував і в задоволенні заяви про поновлення строку позовної давності та позову відмовив.

Свій висновок апеляційний суд мотивував відсутністю підстав для задоволення заяви В. про поновлення строку позовної давності та неналежністю обраного позивачкою способу захисту порушеного права у виді оскарження протоколів загальних зборів, які є тільки технічними документами.

Вищий господарський суд України постановою від 21 жовтня 2008 р. постанову Дніпропетровського апеляційного господарського суду від 21 лютого 2008 р. скасував, а рішення Господарського суду Дніпропетровської області від 20 листопада 2007 р. змінив: визнав недійсними рішення загальних зборів акціонерів ЗАТ, оформлені протоколами від 10 листопада 1999 р., від 11 липня та 22 жовтня 2002 р.; у частині визнання установчого договору ЗАТ недійсним провадження у справі припинив; у частині визнання недійсними установчого договору та статуту ТОВ рішення залишив без змін.

Вищий господарський суд України виходив із помилковості висновку апеляційного суду про пропуск позивачкою строку позовної давності та обґрунтованості висновків суду першої інстанції.

Колегія суддів Верховного Суду України ухвалою від 12 лютого 2009 р. за касаційною скаргою ТОВ порушила провадження з перегляду в касаційному порядку постанови Вищого господарського суду України від 21 жовтня 2008 р.

У своїй скарзі ТОВ просило скасувати зазначену постанову Вищого господарського суду України з припиненням провадження у справі з підстав неправильного застосування норм матеріального права та виявлення різного застосування Вищим господарським судом України одного й того ж положення закону в аналогічних справах.

Заслухавши суддю-доповідача, пояснення представників сторін, дослідивши наведені у касаційній скарзі доводи, Судова палата у господарських справах Верховного Суду України визнала, що скарга підлягає задоволенню частково з таких підстав.

Суди попередніх інстанцій встановили, що у березні 1995 р. було утворене ЗАТ, одним із засновників якого була позивачка, її частка у статутному фонді становила 5,5 %.

10 листопада 1999 р. на загальних зборах акціонерів ЗАТ було прийнято рішення про виключення із числа засновників 24 акціонерів (у тому числі і В.), які на порушення п. 8.3 статуту не внесли в касу товариства повної вартості акцій, та прийнято до складу акціонерів Ш., якій була передана частка акцій виключених акціонерів у розмірі 33,384 %.

11 липня 2002 р. загальні збори акціонерів ЗАТ прийняли рішення про перерозподіл акцій і внесення змін в установчі документи товариства, які були оформлені відповідним протоколом.

30 вересня 2002 р. було проведено загальні збори засновників ЗАТ, на яких прийнято рішення, оформлене протоколом, про реорганізацію ЗАТ у ТОВ.

Відповідно до п. 6 Прикінцевих та перехідних положень ЦК 2003 р. правила цього Кодексу про позовну давність застосовуються до позовів, строк пред'явлення яких, встановлений законодавством, що діяло раніше, не сплив до набуття чинності зазначеним Кодексом.

У ст. 71 ЦК 1963 р. встановлено трирічний загальний строк для захисту права за позовом особи, право якої порушено.

Згідно зі ст. 76 цього ж Кодексу перебіг строку позовної давності починається з дня виникнення права на позов. Право на позов виникає з дня, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення свого права.

В., починаючи з листопада 1999 р., не користувалася своїми правами та не виконувала свої обов'язки як акціонер ЗАТ, до суду за захистом свого порушеного права з вимогами про визнання недійсним рішення загальних зборів ЗАТ від 10 листопада 1999 р. звернулася лише 18 липня 2007 р., тому апеляційний суд дійшов обґрунтованого висновку про те, що позивачка повинна була дізнатися про порушення свого права до спливу строку позовної давності, проте пропустила цей строк без поважних причин, та у зв'язку з наведеним відмовив у задоволенні зазначених позовних вимог на підставі ст. 80 ЦК 1963 р. і як наслідок — у задоволенні інших пред'явлених позовних вимог.

За таких обставин висновок Вищого господарського суду України про подачу позивачкою позову в межах встановленого строку позовної давності є помилковим, а суд апеляційної інстанції зробив правильний висновок про пропуск В. цього строку.

Враховуючи викладене, у Вищого господарського суду України не було підстав для скасування постанови суду апеляційної інстанції. Тому оскаржена постанова Вищого господарського суду України від 21 жовтня 2008 р. підлягає скасуванню, а законна й обґрунтована постанова Дніпропетровського апеляційного господарського суду від 21 лютого 2008 р. — залишенню в силі.

Відповідно до положень статей 6, 8 Конституції України Судова палата у господарських справах Верховного Суду України не визнала за необхідне направляти справу на новий розгляд до суду першої інстанції, оскільки це суперечило б положенням статей 125, 129 Основного Закону, статей 2, 39 Закону від 7 лютого 2002 р. № 3018-III «Про судоустрій України» щодо визначення статусу Верховного Суду України та його завдання забезпечити законність у здійсненні правосуддя і викликало б конституційно недопустиму необхідність скасування законної постанови суду апеляційної інстанції. У зв'язку з цим наведений

у ст. 111¹⁸ ГПК перелік наслідків розгляду касаційної скарги на постанову Вищого господарського суду України не є процесуальною перешкодою для прийняття Судовою палатою у господарських справах Верховного Суду України зазначеного рішення.

Керуючись статтями 111¹⁷—111²⁰ ГПК, Судова палата у господарських справах Верховного Суду України касаційну скаргу ТОВ задовольнила частково: постанову Вищого господарського суду України від 21 жовтня 2008 р. скасувала, а постанову Дніпропетровського апеляційного господарського суду від 21 лютого 2008 р. залишила в силі.

РІШЕННЯ У КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВАХ

Відповідно до роз'яснень, що містяться у п. 9 постанови Пленуму Верховного Суду України від 22 грудня 2006 р. № 10 «Про судову практику у справах про хуліганство», вирішуючи питання щодо наявності в діях особи кваліфікуючої ознаки хуліганства — застосування предмета, спеціально пристосованого або заздалегідь заготовленого для нанесення тілесних ушкоджень, — слід враховувати, що ця ознака має місце лише в тих випадках, коли винний за допомогою названих предметів заподіяв чи намагався заподіяти тілесні ушкодження або коли використання цих предметів під час учинення хуліганських дій створювало реальну загрозу для життя чи здоров'я громадян

УХВАЛА

*колегії суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України
від 19 листопада 2009 р.
(в и т я г)*

Гагаринський районний суд м. Севастополя вироком від 15 серпня 2008 р. засудив С. до покарання у виді позбавлення волі строком на чотири роки за ч. 4 ст. 296 КК, а на підставі ст. 75 КК звільнив від відбування покарання з випробуванням з іспитовим строком три роки та поклав обов'язки, передбачені ст. 76 цього Кодексу.

В апеляційному порядку справа не переглядалась.

С. засуджено за те, що 10 травня 2008 р. у квартирі приблизно о 5-ій год 30 хв він, перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння та діючи умисно і за попередньою змовою з Д., справу щодо якого закрито у зв'язку зі смертю, грубо порушили громадський порядок, безпричинно завдали П. удари руками й ногами по голові, зокрема в обличчя. Потерпілий вибіг із квартири, але вони наздогнали його в під'їзді будинку і продовжували бити.

Потім С. та Д. повернулися до тієї ж квартири, з вікна якої С. почав нецензурно лягтися, погрожував підпалити у квартирі газ і підірвати будинок. На вимогу працівників міліції припинити хуліганські дії С. відповів погрозою застосувати насильство до представників влади, кидаючи при цьому через вікно різні предмети.

У касаційному поданні прокурор, не погоджуючись із кваліфікацією дій С., порушив питання про зміну вироку і перекваліфікацію дій С. із ч. 4 на ч. 3 ст. 296 КК та пом'якшення покарання.

Перевіривши матеріали справи та обговоривши доводи, наведені у касаційному поданні, колегія суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України дійшла висновку, що воно підлягає частковому задоволенню з таких підстав.

Твердження прокурора в касаційному поданні про необхідність перекваліфікації дій С. з ч. 4 на ч. 3 ст. 296 КК колегія суддів визнала обґрунтованими.

Згідно з роз'ясненнями, що містяться у п. 9 постанови Пленуму Верховного Суду України від 22 грудня 2006 р. № 10 «Про судову практику у справах про хуліганство», вирішуючи питання щодо наявності в діях винної особи такої кваліфікуючої ознаки хуліганства, як застосування предмета, спеціально пристосованого або заздалегідь заготовленого для нанесення тілесних ушкоджень, слід враховувати, що ця ознака має місце лише в тих випадках, коли винний за допомогою названих предметів заподіяв чи намагався заподіяти тілесні ушкодження або коли викорис-

тання цих предметів під час учинення хуліганських дій створювало реальну загрозу для життя чи здоров'я громадян.

Крім того, у п. 11 цієї постанови зазначено, що застосування або спроба застосування предметів, підібраних на місці злочину, які не були спеціально пристосовані для нанесення тілесних ушкоджень, не дає підстав для кваліфікації дій винного за ч. 4 ст. 296 КК.

Як убачається з матеріалів справи, С. під час судового засідання пояснив, що у квартирі П. розпивав спиртні напої разом з Д. Оскільки останній почав їх виганяти, то між ними виникла бійка, яка тривала і в під'їзді. Після цього він разом з Д. повернулися до квартири П. і продовжили розпивати спиртні напої. Згодом у двері квартири почали стукати працівники міліції, які вимагали відкрити їм двері. Проте двері квартири вони не відчиняли, а Д. попередив, що коли працівники міліції не перестануть стукати у двері, то він викинеться з вікна. Після повторної вимоги працівників міліції відкрити двері Д. викинувся з вікна, а С., злякавшись та випивши горілки, почав нецензурно лягтися з вікна лоджії. Після цього він розбив вікна у квартирі, викинув у вікно стілець, складаний ніж, а також частини поламаних меблів.

Крім того, згідно з показаннями засудженого С., даними під час досудового слідства, стілець, складаний ніж, а також частини поламаних меблів він викидав у вікно не з метою заподіяння комусь тілесних ушкоджень, а через те, що перебував у шоковому стані та стані алкогольного сп'яніння.

За таких обставин, оскільки С. викидав у вікно меблі, які безпосередньо знаходились у квартирі і не були спеціально пристосовані або заздалегідь заготовлені для нанесення тілесних ушкоджень, умисел засудженого заподіяти кому-небудь тілесні ушкодження не підтверджується матеріалами справи, то дії засудженого С. визнані такими, що підлягають перекваліфікації з ч. 4 на ч. 3 ст. 296 КК як грубе порушення громадського порядку з мотивів явної неповаги до суспільства, що супроводжувалось особливо зухвалістю, вчинене групою осіб, пов'язане з опором представникової влади, який виконує обов'язки з охорони громадського порядку.

Разом з тим колегія суддів зазначила, що пере-кваліфікація дій засудженого С. із ч. 4 на ч. 3 ст. 296 КК не тягне зміну покарання, оскільки призначене судом попереднє покарання є необхідним і достатнім для виправлення С. та попередження нових злочинів, підстав для пом'якшення цього покарання не вбачається.

Враховуючи наведене, колегія суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України вирок Гагарінського районного суду м. Севастополя від 15 серпня 2008 р. щодо С. змінила і пере-кваліфікувала його дії з ч. 4 на ч. 3 ст. 296 КК, постановила вважати його засудженим за ч. 3 ст. 296 КК на чотири роки позбавлення волі, а на підставі ст. 75 цього Кодексу — звільнити від відбування покарання з випробуванням з іспитовим строком три роки з покладенням обов'язків, передбачених пунктами 2—4 ч. 1 ст. 76 КК.

Вирок суду змінено у зв'язку з тим, що суд помилково визнав дії засудженої за ч. 5 ст. 27, ч. 2 ст. 358 КК України як вчинені за попередньою змовою групою осіб, оскільки вона діяла як пособник у вчиненні іншою особою злочину, передбаченого ст. 358 цього Кодексу

УХВАЛА

*колегії суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України
від 12 листопада 2009 р.*

(в и т я г)

Приморський районний суд м. Одеси вироком від 10 вересня 2008 р. засудив Д.: за ч. 5 ст. 27, ч. 2 ст. 358 КК на один рік позбавлення волі; за ч. 3 ст. 358 КК до штрафу в розмірі 850 грн; за ч. 2 ст. 190 КК на один рік шість місяців позбавлення волі.

На підставі ст. 70 КК за сукупністю злочинів суд призначив їй один рік шість місяців позбавлення волі. Згідно зі ст. 75 КК Д. була звільнена від відбування покарання з випробуванням з іспитовим строком один рік з покладенням на неї передбачених ст. 76 КК обов'язків: не виїжджати за межі України на постійне проживання без дозволу органів кри-

мінально-виконавчої системи та повідомляти зазначені органи про зміну місця проживання.

Д. засуджено за те, що 19 червня 2007 р. вона за попередньою змовою з невстановленою слідством особою з метою підроблення довідки про заробітну плату від імені дирекції одного з ТОВ (у якому засуджена не працювала) та подальшого використання цієї довідки передала зазначеній невстановленій слідством особі свій паспорт громадянина України та ідентифікаційний код для внесення в довідку анкетних даних про себе. Після цього Д. завідомо підроблений документ (довідку про розмір її заробітної плати, видану від імені дирекції ТОВ) надала у відділення

регіонального управління ЗАТ КБ «ПриватБанк» (далі — КБ) з метою заволодіння чужим майном за попередньою змовою групою осіб шляхом обману, а саме: з метою отримання кредиту в сумі 7 тис. грн. На підставі завідомо підробленого документа між Д. та зазначеним регіональним управлінням КБ було укладено кредитний договір, відповідно до якого вона отримала пластикову картку з лімітом 7 тис. грн. Знявши з карткового рахунку ці кошти, засуджена поділила їх із невстановленою особою, у результаті чого регіональному управлінню КБ було завдано матеріальну шкоду в розмірі 7 тис. грн.

В апеляційному порядку справа не розглядалася.

У касаційному поданні заступник прокурора Одеської області порушив питання про скасування вироку суду у зв'язку з неправильним застосуванням кримінального закону і направлення кримінальної справи на новий судовий розгляд. При цьому він послався на те, що суд, кваліфікувавши дії підсудної за ч. 5 ст. 27 та ч. 2 ст. 358 КК, у мотивувальній частині вироку не зазначив таку кваліфікуючу ознаку її дій, як пособництво в підробці документів, а також усупереч вимогам ч. 3 ст. 72 КК не прийняв рішення про самостійне виконання покарання у виді штрафу, що передбачений ч. 3 ст. 358 КК.

Заслухавши доповідь судді Верховного Суду України, прокурора, який частково підтримав касаційне подання і вважав, що вирок необхідно змінити — перекваліфікувати дії засудженої з ч. 5 ст. 27, ч. 2 ст. 358 КК на ч. 5 ст. 27, ч. 1 ст. 358 КК та призначити їй покарання в межах санкції зазначених частин цих статей, у решті вирок залишити без змін, перевіривши матеріали справи та обговоривши доводи касаційного подання, колегія суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України дійшла висновку, що воно підлягає частковому задоволенню з таких підстав.

Суд правильно встановив фактичні обставини справи та дійшов обґрунтованого висновку, який не оспорується в касаційному поданні, про доведеність винуватості Д. у використанні завідомо підробленого документа та заволодінні чужим майном шляхом обману (шахрайстві), вчиненому за попередньою змовою групою осіб, і правильно кваліфікував ці дії за ч. 3 ст. 358 та ч. 2 ст. 190 КК відповідно.

Суд також встановив, що Д. за попередньою змовою з невстановленою слідством особою з метою підроблення документа — довідки про заробітну плату — передала цій особі свій паспорт й ідентифікаційний код для внесення даних у довідку.

Органи досудового слідства кваліфікували зазначені дії Д. за ч. 5 ст. 27, ч. 2 ст. 358 КК як пособництво у підробленні документа за попередньою змовою групою осіб.

Як правильно зазначив у касаційному поданні прокурор, кваліфікуючи у мотивувальній частині

вироку дії засудженої за ч. 5 ст. 27, ч. 2 ст. 358 КК, суд не вказав таку кваліфікуючу ознаку її дій, як пособництво у підробленні документа.

Крім цього, суд не звернув увагу на те, що за змістом ч. 2 ст. 28 та ч. 2 ст. 27 КК злочин визнається вчиненим за попередньою змовою групою осіб, якщо його вчинили декілька (два або більше) співвиконавців, тобто осіб, які безпосередньо вчинили злочин (виконали об'єктивну сторону складу злочину), передбачений КК. Кваліфікувати дії особи як пособництво у вчиненні злочину за попередньою змовою групою осіб можна тоді, коли особа порадами, вказівками, наданням засобів чи знарядь або усуненням перешкод сприяла вчиненню злочину двома або більшою кількістю співвиконавців, які до початку злочину домовилися про його вчинення.

Як встановив суд, Д. не вчиняла дій з підроблення довідки про заробітну плату, а лише своїми діями сприяла вчиненню цього злочину невстановленою слідством особою, яка діяла самостійно, тому колегія суддів визнала за необхідне вирок суду щодо Д. змінити, перекваліфікувати її дії з ч. 5 ст. 27, ч. 2 ст. 358 КК на ч. 5 ст. 27, ч. 1 ст. 358 КК як пособництво у підробленні документа, яке видається підприємством і надає права, з метою його використання, та призначити їй за цим Кодексом покарання у межах санкції зазначеної частини ст. 358, врахувавши встановлені у вирокі обставини, які пом'якшують покарання, особу засудженої та тяжкість вчинених нею злочинів.

Посилання прокурора на неправильне застосування судом кримінального закону при призначенні Д. покарання колегія суддів визнала безпідставним.

Суд визначив остаточне покарання за сукупністю злочинів шляхом поглинення менш суворого покарання більш суворим, тоді як у ч. 3 ст. 72 КК, на яку посилався прокурор у касаційному поданні, передбачено самостійне виконання основного покарання у виді штрафу в разі повного або часткового складання судом призначених покарань. Перешкоди для поглинення покарання у виді штрафу більш суворими видами покарань при призначенні покарання за сукупністю злочинів у Кодексі не передбачені.

За таких обставин колегія суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України ухвалила вирок Приморського районного суду м. Одеси від 10 вересня 2008 р. стосовно Д. змінити, а саме — перекваліфікувати дії Д. з ч. 5 ст. 27, ч. 2 ст. 358 КК на ч. 5 ст. 27, ч. 1 ст. 358 КК та призначити їй за цим Кодексом покарання у виді обмеження волі строком на один рік.

На підставі ст. 70 КК за сукупністю злочинів, передбачених ч. 2 ст. 190, ч. 5 ст. 27, ч. 1 і ч. 3 ст. 358 цього Кодексу, колегія суддів призначила Д. остаточне покарання у виді позбавлення волі строком на один рік шість місяців, визначене шляхом погли-

нення менш суворого покарання більш суворим, та відповідно до ст. 75 КК звільнила Д. від відбування цього покарання з випробуванням з іспитовим строком один рік і покладенням на неї передбачених

ст. 76 КК обов'язків: не виїжджати за межі України на постійне проживання без дозволу кримінально-виконавчої інспекції та повідомляти цю інспекцію про зміну місця проживання.

Положення ч. 3 ст. 68 КК України, відповідно до яких за вчинення замаху на злочин строк або розмір покарання не може перевищувати двох третин максимального строку або розміру найбільш суворого виду покарання, передбаченого санкцією статті (санкцією частини статті) Особливої частини КК, не застосовуються до статей (частин статей) Особливої частини КК, санкції яких передбачають покарання у виді довічного позбавлення волі, оскільки таке покарання не має строкового виміру

УХВАЛА

*колегії суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України
від 29 вересня 2009 р.
(в и т я з)*

Апеляційний суд Дніпропетровської області вироком від 19 вересня 2002 р. засудив О. до покарання у виді позбавлення волі за ст. 15, пунктами 1, 5, 7 ч. 2 ст. 115 КК строком на 12 років, за ч. 1 ст. 263 КК — строком на чотири роки, а за сукупністю цих злочинів на підставі ст. 70 цього Кодексу остаточно визначив йому покарання у виді позбавлення волі строком на 12 років.

Кіровський районний суд м. Макіївки Донецької області постановою від 23 червня 2008 р. за поданням начальника Макіївської виправної колонії призначене О. покарання за ст. 15, пунктами 1, 5, 7 ч. 2 ст. 115 КК зменшив до 10 років позбавлення волі та постановив вважати його засудженим за сукупністю злочинів, передбачених ст. 15, пунктами 1, 5, 7 ч. 2 ст. 115 та ч. 1 ст. 263 КК, відповідно до ст. 70 КК до покарання у виді позбавлення волі строком на 10 років.

В апеляційному порядку справа не переглядалася.

У касаційному поданні заступник прокурора Донецької області порушив питання про скасування постанови суду щодо О. та направлення справи на новий судовий розгляд у зв'язку з неправильним застосуванням кримінального законодавства через те, що найбільш суворим видом покарання за санкцією ч. 2 ст. 115 КК є довічне позбавлення волі, а не 15 років, які суд помилково взяв до уваги при прийнятті рішення щодо О.

Перевіривши матеріали справи та обговоривши доводи, наведені у касаційному поданні, колегія суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України дійшла висновку про необхідність задоволення касаційного подання прокурора з таких підстав.

Відповідно до ч. 3 ст. 68 КК у редакції Закону від 15 квітня 2008 р. № 270-VI «Про внесення змін

до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо гуманізації кримінальної відповідальності» за вчинення замаху на злочин строк або розмір покарання не може перевищувати двох третин максимального строку або розміру найбільш суворого виду покарання, передбаченого санкцією статті Особливої частини КК.

Як убачається з вироку Апеляційного суду Дніпропетровської області від 19 вересня 2002 р., О. був визнаний винним та засуджений і за інший злочин — за замах на умисне вбивство двох потерпілих — К. та П., за обтяжуючих обставин, який він вчинив 19 квітня 2002 р.

Найбільш суворим видом кримінального покарання, передбаченого санкцією ч. 2 ст. 115 КК, є довічне позбавлення волі, яке не має строкового виміру, а тому положення ч. 3 ст. 68 КК не можуть бути застосовані до осіб, засуджених за тими статтями Особливої частини КК, санкція яких передбачає таке покарання.

Зменшуючи призначене засудженому О. покарання за ст. 15, пунктами 1, 5, 7 ч. 2 ст. 115 КК з 12 до 10 років позбавлення волі, суд першої інстанції цих обставин не врахував при приведенні вироку щодо О. у відповідність до Закону № 270-VI, помилково виходячи із висновку про те, що призначена засудженому міра покарання у виді позбавлення волі строком на 12 років перевищує встановлений цим Законом максимальний строк, який складає 10 років позбавлення волі.

Оскільки суд першої інстанції у цій справі неправильно застосував кримінальне законодавство, колегія суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України скасувала постанову Кіровського районного суду м. Макіївки Донецької області від 23 червня 2008 р. щодо засудженого О., а справу направила на новий судовий розгляд.

Аналіз стану здійснення судочинства судами загальної юрисдикції в 2009 р. (за даними судової статистики) ¹

У 2009 р. суди загальної юрисдикції по першій інстанції розглянули 5,9 млн справ, заяв, позовних заяв, скарг, подань, клопотань (далі — справ та матеріалів), що на 40,7 % менше, ніж у 2008 р. Насамперед це пов'язано зі зменшенням майже на 5 млн кількості розглянутих справ про адміністративні правопорушення у зв'язку з прийняттям Закону від 24 вересня 2008 р. № 586-VI «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення регулювання відносин у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху» (далі — Закон № 586-VI). У тому числі суди розглянули: кримінальних — 690,3 тис. справ та матеріалів, що на 19,7 % більше; цивільних — 1,8 млн, що на 4,5 % менше. Водночас кількість розглянутих судами адміністративних справ у 2009 р. збільшилась у 3,6 раза і становила 1,4 млн, з яких місцеві загальні суди розглянули 1,1 млн.

Завдяки вжитим судами заходам, незважаючи на неналежне фінансування судів, що негативно вплинуло на оперативність розгляду справ, переважну більшість справ суди розглянули якісно і з дотриманням процесуальних строків їх призначення та розгляду. Так, з порушенням строків, передбачених статтями 241, 256 Кримінально-процесуального кодексу України (далі — КПК), суди по першій інстанції призначили до розгляду 5,8 тис. кримінальних справ, або 3,1 % [2008 р. — 2,6 %] ² від кількості тих, провадження в яких закінчено. Місцевими загальними судами з порушенням строків, установлених положеннями Цивільного процесуального кодексу України (далі — ЦПК), було видано, скасовано судових наказів та розглянуто цивільних справ позовного та окремого провадження 166,6 тис., що становить 10,8 % [8,8 %] від загальної кількості виданих, скасованих судових наказів і розглянутих справ. Місцеві господарські суди порушили строки розгляду у 0,08 % [0,01 %] від кількості справ, провадження

в яких закінчено. З порушенням процесуальних строків окружні адміністративні та місцеві загальні суди розглянули 17,3 % [17,7 %] адміністративних справ від числа тих, провадження в яких закінчено, що пов'язано з несвоєчасним заповненням вакантних посад суддів в окружних адміністративних судах та значною кількістю переданих ними справ до місцевих загальних судів у зв'язку зі зміною підвідомчості справ, пов'язаних із соціальними виплатами.

В апеляційному порядку були скасовані та змінені вироки місцевих судів стосовно 9,7 тис. засуджених, або 6 % [5,7 %] від кількості осіб, щодо яких постановлено вироки; рішень у цивільних справах — 3 % [2,6 %] від кількості справ, розглянутих місцевими судами з ухваленням рішення; постанов в адміністративних справах — 5,4 % [4,9 %] від кількості справ, розглянутих окружними адміністративними та місцевими загальними судами з прийняттям постанов.

Апеляційні суди минулого року за апеляціями та апеляційними скаргами розглянули 501,1 тис. справ та матеріалів усіх категорій, що майже вдвічі більше, ніж у 2008 р. Вищий адміністративний суд України закінчив провадження у 33,7 тис. справ та матеріалів.

Упродовж 2009 р. Верховний Суд України закінчив провадження у 60,6 тис. справ та матеріалів (із урахуванням повернутих та переданих за належністю), що на 4,5 % більше, ніж у 2008 р.; фактично кожний суддя щомісяця розглянув по 67,2 справи та матеріалу [67,6], у тому числі кожний суддя Судової палати у цивільних справах — по 138,8 [132,4] справи та матеріала; Судової палати у господарських справах — по 57,4 [61,8]; Судової палати у кримінальних справах — по 43 [44,8]; Судової палати в адміністративних справах — по 33,1 [31,6].

Для забезпечення своєчасного й ефективного захисту прав і законних інтересів громадян, юридичних осіб та держави судами загальної юрисдикції, а також належної організації їхньої роботи Верховний Суд України спільно з Радою суддів України постійно здійснюють заходи як з комплекс-

¹ Дані судової статистики опрацювала заступник начальника управління вивчення та узагальнення судової практики Верховного Суду України Г.І. РУДНИК.

² Тут і далі, якщо не зазначено інше, у квадратних дужках наведено статистичні дані порівняно з 2008 р.

ного вивчення стану організації роботи місцевих та апеляційних судів, так і для вирішення окремих питань щодо здійснення ними судочинства. Під час виїздів було надано методичну допомогу місцевим та апеляційним судам для підвищення рівня оперативності та якості розгляду справ. Так, упродовж 2009 р. було вивчено стан організації та здійснення судочинства у Вищому адміністративному суді України, Львівському апеляційному адміністративному суді, Львівському та Івано-Франківському окружних адміністративних судах. За матеріалами вивчення прийнято постанову спільного засідання Президії Верховного Суду України та президії Ради суддів України від 3 квітня 2009 р., в якій рекомендовано головам зазначених адміністративних судів усунути недоліки в організації роботи судів та вжити заходів до поліпшення ефективності здійснення судочинства. Також було проведено комплексне вивчення стану організації здійснення судочинства загальними судами м. Севастополя. Матеріали цього вивчення були розглянуті на розширеному засіданні президії Апеляційного суду м. Севастополя та ради суддів міста за участю представника територіального управління Державної судової адміністрації України, членів кваліфікаційної комісії суддів загальних судів м. Севастополя, голів і суддів місцевих судів та запропоновано шляхи усунення виявлених недоліків і поліпшення роботи судів. У 2009 р. проведено також вивчення стану організації здійснення судочинства загальними судами Автономної Республіки Крим. Матеріали вивчення були розглянуті на розширеному засіданні президії Апеляційного суду та Ради суддів Автономної Республіки Крим за участю Голови Верховного Суду України та Голови Верховної Ради Автономної Республіки Крим.

Верховний Суд України систематично узагальнює та аналізує судову практику. З метою забезпечення однакового та правильного застосування судами чинного законодавства Пленум Верховного Суду України минулого року прийняв 12 постанов, в яких містяться роз'яснення з питань правозастосування, а також дві постанови про звернення до Конституційного Суду України з конституційними поданнями щодо відповідності окремих положень законів України Конституції України.

Обсяг роботи судів та навантаження на суддів

Упродовж 2009 р. на розгляд до місцевих загальних судів надійшло 5 млн 423 тис. справ та матеріалів усіх категорій, що на 42,6 % менше, ніж попереднього року. Це пов'язано зі зменшенням кількості справ про адміністративні правопорушення. У тому числі у зв'язку з прийняттям Закону від 25 грудня 2008 р. № 808-VI «Про внесення змін до статті 18 Кодексу адміністративного судочинства України щодо предметної підсудності ад-

міністративних справ місцевим загальним судам як адміністративним судам» (далі — Закон № 808-VI) надійшло 1 млн 225 тис. справ та матеріалів, з яких окружними адміністративними судами було передано 114,8 тис. До кожного судді місцевого загального суду (з розрахунку чисельності суддів за штатним розписом) щомісяця в середньому надходило на розгляд по 102,7 [2008 р. — 178,9; 2007 р. — 160; 2006 р. — 138,2; 2005 р. — 117,7] справи та матеріалу, в тому числі про адміністративні правопорушення — 30,5 [2008 р. — 126,1; 2007 р. — 112,9; 2006 р. — 96,1; 2005 р. — 73,1], цивільних — 36,1 [2008 р. — 37,3; 2007 р. — 33,4; 2006 р. — 29,5; 2005 р. — 32,3], кримінальних — 12,8 [2008 р. — 10,7; 2007 р. — 10,9; 2006 р. — 10,3; 2005 р. — 11,7], адміністративних — 23,2 [2008 р. — 4,6]. Минулого року в 679 місцевих загальних судах фактично працювало 4 тис. 352 судді. Станом на 1 січня 2010 р. залишалися вакантними 449 посад суддів; їх штатна укомплектованість становила 90,6 %, у тому числі у військових місцевих судах — 88,9 %.

До апеляційних загальних судів надійшло на розгляд 203,9 тис. справ і матеріалів по першій інстанції. У середньому кожний суддя апеляційного загального суду щомісяця отримував на розгляд по 10,7 [2008 р. — 9,6; 2007 р. — 11,3; 2006 р. — 9,7; 2005 р. — 8,3] справи та матеріалу всіх категорій. Штатна укомплектованість апеляційних загальних судів (крім військових) становила 83 % [82 %].

Згідно з даними Державної судової адміністрації України (далі — ДСА), до окружних адміністративних судів у 2009 р. надійшло 339,6 тис. справ та матеріалів. До кожного судді окружного адміністративного суду (з розрахунку чисельності суддів за штатним розписом) щомісяця надходило на розгляд по 45,9 [78,1] справи та матеріалу. На розгляд до апеляційних адміністративних судів надійшло 554,3 тис. апеляційних скарг, справ. У середньому щомісяця кожний суддя апеляційного адміністративного суду отримував на розгляд по 143,2 [29,9] справи та матеріалу. Станом на 1 січня 2010 р. в адміністративних окружних та апеляційних судах залишалися вакантними 465 посад суддів; їх штатна укомплектованість становила 56,7 % [39,6 %], у тому числі в апеляційних адміністративних судах — 40 % [36,1 %].

До кожного судді місцевого господарського суду минулого року, згідно з даними ДСА, щомісяця надходило на розгляд по 38,2 справи та матеріалу [2008 р. — 39,5; 2007 р. — 43,5; 2006 р. — 40,6; 2005 р. — 43; 2004 р. — 40], а до кожного судді апеляційного господарського суду — 11,1 справи та матеріалу [2008 р. — 8,8; 2007 р. — 10,6; 2006 р. — 12,5; 2005 р. — 11,9].

У 2009 р. до Верховного Суду України в касаційному порядку, порядку виключного провадження

та в порядку провадження за винятковими обставинами надійшло 60,7 тис. справ та матеріалів, що на 5,7 % більше, ніж у 2008 р. Щомісяця до кожного судді Верховного Суду України в середньому надходило на розгляд по 58 [55] справ та матеріалів (з розрахунку чисельності суддів за штатним розписом), у тому числі найбільше надходило на розгляд до кожного судді: Судової палати у цивільних справах — по 122,7 [116,6] справи та матеріалу; Судової палати у господарських справах — по 51,1 [51,6]; Судової палати у кримінальних справах — по 36,4 [34,5].

Розгляд кримінальних справ

Минулого року на розгляді місцевих та апеляційних судів як судів першої інстанції перебувало 747,4 тис. кримінальних справ і матеріалів, що на 19,1 % більше, ніж у 2008 р.; із них у 688,9 тис., або 92,2 % [91,6 %], провадження закінчено. У тому числі закінчено провадження у 183,4 тис. кримінальних справ; із них обвинувальний чи виправдувальний вирок постановлено у 142,9 тис. справ, що становить 77,9 % [80,1 %] від кількості справ, провадження в яких закінчено. Із фіксуванням судового процесу за допомогою звукозаписувальних технічних засобів розглянуто 5,4 тис. справ, що на 13,7 % менше, ніж у 2008 р., або 2,9 % [3,4 %] від кількості справ, провадження в яких закінчено.

Минулого року у провадженні судів перебувало 957 кримінальних справ про злочини, вчинені організованими групами та злочинними організаціями, що на 7,3 % більше, ніж у 2008 р. Водночас кількість таких справ, розглянутих судами з постановленням вироку, зменшилася на 1,6 % і становила 373, або 77,4 % [81,2 %] від кількості справ, провадження в яких закінчено. На додаткове розслідування та в порядку, передбаченому ст. 249¹ КПК, суди повернули 54 справи, що на 1,8 % менше, або 11,2 % [11,8 %]; провадження закрито в 25 справах, що у 2,3 раза більше. Суди визнали винними у вчиненні злочинів у складі організованих груп та злочинних організацій понад 1 тис. осіб, або 80,6 % [79 %] від кількості засуджених за вироками, що набрали і не набрали законної сили; виправдано вісьмох осіб.

Статистичні дані свідчать, що зберігається тенденція до зменшення кількості кримінальних справ про злочини, вчинені неповнолітніми чи за їх участю, які перебували на розгляді судів. Так, у 2009 р. їх було майже 11 тис., що на 8,9 % менше порівняно з 2008 р. Вироки постановлено у понад 6,7 тис. справ, що також менше на 8,9 %, або 75,9 % [80,8 %] від кількості розглянутих; водночас кількість справ, у яких провадження закрито, збільшилася на 26 % і становила 1,7 тис. За вчинення злочинів у неповнолітньому віці засуджено 8,6 тис. таких осіб, що на 15,1 % менше; їх частка в числі всіх засуджених також зменшилась і становила 5,8 % [6,9 %]. У тому числі у віці від 14 до 16 років вчинили злочин

2,2 тис. осіб, що на 11 % менше, або 25,2 % [24 %] від числа засуджених неповнолітніх. За тяжкі та особливо тяжкі злочини засуджено 6,3 тис. осіб, або 67,6 % [62,9 %]. До позбавлення волі на певний строк засуджено 1,9 тис. неповнолітніх осіб, що на 4,6 % менше, або 22 % [19,6 %]. Суди звільнили від відбування покарання з випробуванням 5,7 тис. підлітків, або 66,4 % [69,9 %] від засуджених неповнолітніх. Стосовно 1,8 тис. неповнолітніх справи закрито із застосуванням примусових заходів виховного характеру, що на 9,4 % менше.

Кількість справ, що були призначені з порушенням процесуальних строків, передбачених статтями 241, 256 КПК, порівняно з попереднім роком збільшилася на 19,6 % і становила 5,8 тис., а їх питома вага від тих, провадження в яких закінчено, — 3,1 % [2,6 %]. Найчастіше порушували строки призначення справ до попереднього та судового розгляду суди областей: Одеської — 9,9 % [3 %], Рівненської — 9,2 % [6,7 %], Житомирської — 9,1 % [6,7 %], Харківської — 7,5 % [7,9 %], а також м. Києва — 7 % [1,9 %]. Водночас завдяки зусиллям голів судів і суддів відмічено поліпшення стану справ з оперативністю призначення до розгляду справ у судах м. Севастополя — 0,7 % [6,9 %], а також областей: Полтавської — їх питома вага становила 0,03 % [0,2 %], Волинської — 0,2 % [0,4 %]. Відсутні такі порушення у військових судах Військово-Морських Сил України.

Залишилися нерозглянутими 39,6 тис. кримінальних справ (без урахування справ, провадження в яких зупинено), що на 16,4 % більше, або 17 % [14,9 %] від кількості тих, що перебували на розгляді в судах. У тому числі в строк понад 6 місяців суди не розглянули 9,2 тис. справ, що на 18,9 % більше, або 3,9 % [3,4 %]; із них понад один рік у провадженні судів перебувало 3,7 тис. кримінальних справ, або 1,6 % [1,2 %]. Найбільша питома вага таких справ у судах м. Севастополя — 15,2 % (410 справ), а також областей: Харківської — 3,3 % (588), Одеської — 3,1 % (419), Львівської — 2,9 % (231), Житомирської — 2,5 % (157). Водночас у судах Волинської та Чернігівської областей не було жодної кримінальної справи, не розглянутої в строк понад один рік.

На початок поточного року в судах залишилися нерозглянутими 3,2 тис. справ, у яких підсудні трималися під вартою, що на 21,8 % більше порівняно з 2008 р. Кількість осіб, які трималися під вартою і рахувалися за судами понад 6 місяців, також збільшилася на 18,2 % і становила 4,5 тис. Зокрема, кількість таких справ збільшилась у судах областей: Рівненської — з 12 до 37, або в 3,1 раза, Житомирської — з 47 до 138, або в 2,9 раза, Миколаївської — з 41 до 105, або в 2,6 раза, Сумської — з 20 до 43, або в 2,2 раза, Кіровоградської — з 62 до 125, або вдвічі.

Упродовж 2009 р. суди відклали розгляд 145,8 тис. кримінальних справ, або 60,3 % [63,9 %]

від кількості тих, що перебували у провадженні. Неявка в судові засідання учасників процесу залишається основною причиною, що призводить до тривалого перебування справ на розгляді судів. Зокрема, станом на 1 січня 2010 р. через неявку підсудних, свідків, захисників, прокурорів та інших учасників процесу було відкладено розгляд 13,4 тис. [11,3 тис.] справ, що на 18,6 % більше, ніж на 1 січня 2009 р., із них майже половина — 6,6 тис., або 49,5 % [50 %], — через неявку свідків чи потерпілих; 4,3 тис. справ, або 32,1 % [33,1 %], — підсудного. Про привід свідка чи потерпілого суди приймали рішення під час розгляду 39,8 тис. справ, що на 2,4 % більше; із них у 14,7 тис. справ органи внутрішніх справ не виконали постанови судів про привід осіб, що становить 37 % [38,6 %] від прийнятих. Водночас кількість справ, у яких суди приймали рішення про привід підсудного, зменшилась на 8,4 % і становила 26,6 тис.; не виконано постанови судів у 9,2 тис. справ, або 34,4 % [36,2 %] від прийнятих. Кількість випадків відкладення розгляду справ через нездійснення доставки підсудного, який тримається під вартою, минулого року збільшилась на 16,1 % і становила 12,8 тис. На 1 січня 2010 р. через нездійснення доставки підсудного, який тримається під вартою, відкладено розгляд 1,7 тис. справ, що в 1,7 раза більше, ніж на 1 січня 2009 р. Зокрема, з цієї причини в судах м. Севастополя відкладено майже кожен другу справу, в судах Київської області — майже кожен п'яту, Херсонської та Черкаської областей — кожен дев'яту, Вінницької області — кожен десяту. У зв'язку зі зривом судових засідань суди постановили окремі ухвали в 1,7 тис. справ, що становить 1,2 % [1,2 %] від кількості справ, у яких розгляд було відкладено; змінено підсудному запобіжний захід на взяття під варту у 3,7 тис. справ, що на 12 % менше, ніж у 2008 р. За вияв неповаги до суду (ст. 185³ Кодексу України про адміністративні правопорушення, далі — КпАП) адміністративне стягнення накладено на 1,3 тис. осіб, що на 20,4 % менше порівняно з 2008 р.

Також негативно позначається на оперативності розгляду судами справ повернення їх на додаткове розслідування, для усунення виявлених недоліків та істотних процесуальних порушень, невиконання органами досудового слідства судових доручень. Так, упродовж 2009 р. суди по першій інстанції повернули на додаткове розслідування і для усунення виявлених недоліків та істотних процесуальних порушень, а також прокурори відкликали 7,2 тис. справ, або 4 % [4,9 %] від числа тих, провадження в яких закінчено. У тому числі на додаткове розслідування повернено 4,9 тис. справ, що на 15,3 % менше, ніж у 2008 р. Водночас суди надали 3,5 тис. доручень органам досудового слідства щодо виконання певних слідчих дій, що

на 7,5 % більше; із них не виконано 857 судових доручень, або 24,2 % [26 %] від наданих судами.

У 2009 р. апеляційні суди скасували ухвали (постанови) місцевих судів про повернення справ на додаткове розслідування стосовно 1,8 тис. осіб, або 28,5 % [26,2 %] від кількості тих, щодо яких справи було повернено на додаткове розслідування. Найбільша частка скасованих ухвал (постанов) про повернення справ на додаткове розслідування, постановлених місцевими судами областей: Чернігівської — 46,2 % [29,4 %], Закарпатської — 44,9 % [48,7 %], Дніпропетровської — 38,8 % [38,1 %].

Суди зупинили провадження у 9,5 тис. кримінальних справ у зв'язку з розшуком підсудних, що становить 86,8 % [86,1 %] від кількості справ публічного обвинувачення, провадження в яких зупинено.

Місцеві та апеляційні суди як суди першої інстанції постановили виправдувальні вироки у справах публічного обвинувачення стосовно 331 особи; їх питома вага від числа осіб, щодо яких постановлено вироки, становила 0,2 % [0,2 %].

Зменшилась як кількість, так і питома вага окремих ухвал, постановлених судами за фактами порушення законності при провадженні дізнання чи досудового слідства. Так, минулого року суди постановили майже 2 тис. таких ухвал, що становить 40,8 % [42,6 %] від кількості справ, які були направлені на додаткове розслідування. Недостатньо реагують окремими ухвалами на виявлені істотні порушення вимог кримінально-процесуального закону, допущені у справах під час проведення досудового слідства, суди областей: Одеської, які повернули на додаткове розслідування 346 справ, а окремих ухвал постановили лише 27, або 7,8 % [11,9 %]; Харківської — відповідно 466 справ, а окремих ухвал — лише 62, або 13,3 % [7,1 %]; Кіровоградської — 199 справ, а окремих ухвал — лише 28, або 14,1 % [27,9 %], а також м. Севастополя — 55 справ, а окремих ухвал — лише 5, або 9,1 % [23,9 %].

Зберігається тенденція до збільшення кількості розглянутих судами подань органів досудового слідства з різних питань. Так, у 2009 р. суди розглянули 199,7 тис. таких подань, що на 14,5 % більше порівняно з 2008 р. Із них задоволено 185,8 тис. подань, або 93 % [92,4 %] від кількості розглянутих. У тому числі розглянуто 45,1 тис. подань про обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту, що на 1,3 % більше, з яких задоволено 39,1 тис., або 86,7 % [86,3 %]. Розглянуто 4,3 тис. апеляцій обвинувачених та їх захисників на постанови суддів про застосування цього запобіжного заходу, що на 16,8 % більше; задоволено 674 таких подання, або 1,7 % [1,6 %] від кількості винесених місцевими судами постанов про взяття під варту. Суди також розглянули 12,6 тис. подань про продовження стро-

ків тримання під вартою, що на 8,7 % більше; із них задоволено 11,3 тис., або 97,1 % [97,1 %].

За результатами розгляду справ суди взяли під варту 7,7 тис. осіб, що на 10,3 % більше порівняно з 2008 р. Водночас кількість осіб, звільнених з-під варту, зменшилася на 9,3 % і становила 6,1 тис., у тому числі 3,8 тис. осіб, або 62,6 % [65 %], — у зв'язку із засудженням особи до інших видів покарання, не пов'язаних із позбавленням волі на певний строк; 37 осіб [49] — у зв'язку із постановленням стосовно особи виправдувального вироку. За результатами розгляду кримінальних справ у апеляційному порядку було звільнено з-під варту 511 осіб [653]; судом касаційної інстанції — 23 особи [53]. Під заставу суди звільнили 150 осіб, що також на 6,8 % менше, ніж у 2008 р. За порушення вимог застави суди постановили звернути на користь держави 144,5 тис. грн.

Минулого року кількість розглянутих судами скарг на дії органів досудового слідства збільшилася на 11,8 % і становила 23,9 тис., з яких задоволено 8,9 тис., або 37,4 % [40,4 %] від кількості розглянутих. У тому числі на постанови: про відмову в порушенні кримінальної справи розглянуто 10,2 тис. скарг, що на 12,9 % більше, із них задоволено 4,2 тис., або 41,7 % [44,3 %] від кількості розглянутих; про закриття справи — 846, що на 6,7 % менше, із них задоволено 394, або 46,5 % [45,3 %]; про порушення кримінальної справи — 11,6 тис. скарг, що на 9,2 % більше, з яких задоволено 3,4 тис., або 29,3 % [36,3 %].

За постановами слідчих суди звільнили від кримінальної відповідальності 10,2 тис. осіб, що на 41,8 % більше. Також у 3,5 раза збільшилася кількість розглянутих судами постанов слідчих про вирішення питання щодо закриття справ у зв'язку із закінченням строків давності у справах щодо невідновлених осіб, які вчинили злочини, вона становила 113,7 тис.; із них задоволено 112,9 тис., або 99,2 % [99 %] від кількості розглянутих.

У порядку, передбаченому ст. 27 КПК, суди розглянули 8,7 тис. скарг потерпілих про притягнення осіб до кримінальної відповідальності, що на 4,7 % менше, у тому числі кримінальні справи порушено за 3,3 тис. скарг, або 38,2 % [38,4 %] від кількості розглянутих; відмовлено у задоволенні 1,1 тис. скарг, або 12,9 % [12,6 %].

Суди постановили майже 6 тис. окремих ухвал з метою усунення причин та умов, сприятливих для вчинення злочинів, а також з інших підстав, що на 1,3 % більше порівняно з 2008 р.; їх частка серед справ, провадження в яких закінчено, — лише 3,2 % [3,2 %]. Найбільша питома вага окремих ухвал у судах областей: Волинської — 9,7 % [5,8 %], Закарпатської — 9 % [9,2 %], Вінницької — 8,6 % [7,9 %]. Найменше на виявлені під час розгляду справ недоліки постановленням окремих ухвал реагували суди

областей: Рівненської — 1,1 % [1,2 %], Хмельницької — 1,1 % [1 %], Тернопільської — 1,2 % [1,9 %], Одеської — 1,4 % [1,4 %], Миколаївської — 1,4 % [1,3 %]. У тому числі за фактами порушення законності, допущеними органами досудового слідства, суди постановили майже 2 тис. окремих ухвал, або 33,3 % [41,7 %] від загальної кількості. Надійшли повідомлення про вжиті заходи за 4,2 тис. окремих ухвал, що становить 70,5 % [71,1 %] від усіх постановлених.

На розгляді військових місцевих судів перебувало 710 кримінальних справ, що на 3,7 % менше, ніж у 2008 р. З постановленням вироку розглянуто 518 справ, або 78 % [79,5 %] від тих, провадження в яких закінчено. З порушенням процесуальних строків, передбачених статтями 241, 256 КПК, призначено до розгляду 1 справу, або 0,1 % [0,6 %]. Залишилися нерозглянутими понад 6 місяців (без урахування справ, провадження в яких зупинено) 5 справ, або 0,8 % [1,1 %] від тих, що перебували на розгляді в судах.

У 2009 р. на розгляді в апеляційних судах по першій інстанції перебувало 1,3 тис. кримінальних справ, що на 3,8 % більше, ніж у 2008 р. Закінчено провадження в 937 кримінальних справах. На додаткове розслідування повернено 117 справ, що на 20,4 % менше, або 12,5 % [16,1 %] від числа справ, провадження в яких закінчено. Із постановленням вироку розглянуто 743 справи, або 79,3 % [78,7 %] від тих, провадження в яких закінчено. Із постановленням вироку найменше справ розглянули апеляційні суди областей: Рівненської — 7, Тернопільської — 8, Полтавської — 9, Закарпатської та Івано-Франківської — по 10.

До апеляційних судів за апеляціями на вироки, ухвали (постанови) місцевих судів надійшло 50,7 тис. справ та матеріалів, у тому числі за апеляціями на вироки — 24,2 тис. справ, що на 5,7 % більше. Апеляційні суди за апеляціями перевірили законність та обґрунтованість 43,1 тис. вироків, ухвал (постанов) місцевих судів, що на 8,2 % більше. Апеляції задоволено в 15,7 тис. кримінальних справ і матеріалів, що на 2,8 % більше.

Минулого року на розгляді Верховного Суду України перебувало 18,7 тис. кримінальних справ, касаційних скарг, заяв, подань, клопотань, що на 4,4 % більше порівняно з 2008 р. У касаційному порядку перевірено судові рішення майже в 5 тис. (4 тис. 987) кримінальних справ щодо понад 8 тис. осіб; із них касаційні скарги, подання задоволено стосовно 3,5 тис. осіб, що також на 27,2 % більше, ніж у 2008 р.

У 2009 р. в апеляційному порядку скасовано і змінено вироки стосовно 9,7 тис. осіб, що на 2,4 % більше, або 6 % [5,7 %] від кількості тих, щодо яких постановлено вироки. Найбільший відсоток скасованих та змінених за апеляціями вироків, як і в

2008 р., постановили суди м. Севастополя — 12,6 % [14,9 %], м. Києва — 9,7 % [7,2 %], а також областей: Київської — 9,7 % [7,1 %], Донецької — 7,9 % [7,6 %], Закарпатської — 7,7 % [7 %], Херсонської — 7,3 % [7,1 %].

У касаційному порядку скасовано і змінено вироки щодо 2,1 тис. осіб, або 1,3 % [1,2 %] від кількості тих, стосовно яких суди по першій інстанції постановили вироки. Найчастіше за касаційними скаргами переглядалися вироки, постановлені військовими судами Військово-Морських Сил України, — 6 % [1,9 %], Центрального регіону — 3,8 % [4,8 %], а також судами м. Севастополя — 2,8 % [1,7 %] та областей: Івано-Франківської — 2,5 % [2,7 %], Кіровоградської — 2,5 % [2,2 %], Закарпатської — 2,3 % [0,9 %], Херсонської — 2,3 % [3 %], Чернівецької — 2,3 % [2 %]. У касаційному порядку Верховний Суд України перевіряв вироки у кримінальних справах стосовно 138 осіб, засуджених до довічного позбавлення волі за умисне вбивство за обтяжуючих обставин. Стосовно 115 засуджених вироки залишено без змін, скасовано — щодо 12 осіб. Довічне позбавлення волі замінено на позбавлення волі на певний строк без перекваліфікації злочину 11 особам.

У порядку виключного провадження було розглянуто справи щодо 15 осіб, засуджених до довічного позбавлення волі за умисне вбивство за обтяжуючих обставин; із них щодо чотирьох осіб вироки залишено без змін. Довічне позбавлення волі замінено на позбавлення волі на певний строк без перекваліфікації злочину 10 засудженим; з перекваліфікацією злочину — одній особі.

Усього скасовано вироки стосовно 7,7 тис. осіб; їх питома вага від кількості осіб, щодо яких постановлено вироки, становила 4,7 % [4,2 %], із них в апеляційному порядку — щодо 6,3 тис. осіб, або 3,9 % [3,4 %], у касаційному — 1,4 тис., або 0,9 % [0,9 %]. У тому числі за відсутності події або складу злочину в справах публічного обвинувачення із закриттям провадження у справі скасовано вироки стосовно 36 [56] осіб, або 0,5 % [0,8 %] від загальної кількості скасованих у касаційному та апеляційному порядку. Підставами для скасування вироків в апеляційному порядку найчастіше були істотні порушення вимог кримінально-процесуального закону (ст. 370 КПК) — стосовно 2,5 тис. осіб, або 40,1 % [38,9 %] від кількості тих, щодо яких вироки скасовано, із них порушення права обвинуваченого на захист — стосовно 370 осіб, або 5,9 % [5,4 %]; односторонність або неповнота дізнання, досудового чи судового слідства (ст. 368 КПК) — стосовно 1,7 тис. осіб, або 27,1 % [23,5 %].

В апеляційному порядку з поверненням справи публічного обвинувачення на додаткове розслідування через неповноту досудового слідства, зокрема порушення права на захист, недотримання

принципу всебічного, повного й об'єктивного дослідження обставин вчинення злочину, скасовано вироки стосовно 1,3 тис. осіб, або 21,1 % [20,3 %] від кількості тих, щодо яких вироки скасовано.

За апеляціями скасовано вироки з направленням справи на новий судовий розгляд стосовно 3,9 тис. осіб, або 62 % [62,5 %] від усіх скасованих. Верховний Суд України скасував ухвали апеляційних судів з направленням справ на новий апеляційний розгляд стосовно 301 особи, або 20,8 % [27,3 %] від усіх скасованих. Найчастіше направляли справи на новий розгляд до апеляційних судів областей: Київської — 38,6 % [40,5 %], Полтавської — 38,5 % [21,6 %], Чернігівської — 36,4 % [29 %], а також м. Києва — 38,5 % [35,1 %].

Апеляційні суди постановили свої вироки, скасувавши вирок місцевого суду, стосовно 791 особи, що на 7,2 % більше, але їх питома вага від кількості осіб, щодо яких вироки скасовано, дещо зменшилась і становила 12,6 % [13 %]. У тому числі через необхідність застосування більш суворого покарання апеляційні інстанції постановили нові вироки стосовно 569 осіб, або 71,9 % [76,2 %]; у зв'язку з необхідністю застосування закону про більш тяжкий злочин чи збільшення обсягу обвинувачення — стосовно 77 осіб, або 9,7 % [10,6 %]. Найменший відсоток нових вироків постановили апеляційні суди областей: Одеської — стосовно 3 осіб, або 1,5 % [10 осіб, або 5,8 %], Луганської — стосовно 11 осіб, або 2,9 % [27 осіб, або 8,7 %].

В апеляційному порядку змінено вироки стосовно 3,5 тис. осіб, що на 9,4 % менше, або 2,1 % [2,3 %] від постановлених по першій інстанції; із них без змін кваліфікації злочину з пом'якшенням покарання змінено вироки стосовно 1,8 тис. осіб, або 50,7 % [52,9 %] від усіх змінених; у касаційному порядку — стосовно 641 особи, або 0,4 % [0,4 %] від постановлених місцевими та апеляційними судами.

У 2009 р. в апеляційному порядку виправдувальні вироки скасовано стосовно 190 осіб; із них із направленням справи на додаткове розслідування — стосовно 52 осіб, або 16,6 % [21,8 %] від кількості тих, щодо яких місцеві суди постановили виправдувальні вироки у справах публічного обвинувачення; постановлено новий вирок у зв'язку зі скасуванням необґрунтованого виправдувального вироку — стосовно 13 осіб, із них у справах публічного обвинувачення — стосовно 8 осіб, або 2,6 % [2,3 %] від кількості виправданих місцевими судами осіб.

Минулого року апеляційні суди постановили 893 окремі ухвали, що на 19,7 % менше, ніж у 2008 р., із них за виявленими фактами порушення закону, допущеними суддями місцевих судів, — 486 окремих ухвал, що також на 22,1 % менше.

У 2009 р. за вироками, що набрали законної сили, засуджено 146,4 тис. осіб, що всього на 0,3 %

менше порівняно з 2008 р. У тому числі за вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів засуджено 54,7 тис. осіб, що на 3,9 % більше, або 37,4 % [35,8 %] від числа всіх засуджених, а кількість осіб, засуджених за вчинення злочинів невеликої тяжкості, зменшилася на 11,4 % і становила 26,8 тис., або 18,3 % [20,6 %].

Збільшилася на 7,9 % кількість засуджених за вчинення злочинів проти власності й становила 56,3 тис. осіб; їх частка в структурі всіх засуджених становить 38,5 % [35,6 %]. Це спричинено зміною законодавства (Закон від 4 червня 2009 р. № 1449-VI «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за викрадення чужого майна», далі — Закон № 1449-VI). Так, за крадіжку чужого майна засуджено 32,7 тис. осіб, що на 13 % більше. За вчинення злочинів: у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів засуджено 31 тис. осіб, що на 1,2 % більше, а їх частка становила 21,2 % [20,9 %]. Водночас за вчинення злочинів проти життя та здоров'я особи засуджено 12,4 тис. осіб, що на 6,1 % менше, або 8,5 % [9 %].

У стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння вчинили злочини 39 тис. осіб, або від кількості усіх засуджених 26,6 % [26,4 %], тобто майже як і в 2008 р., більш ніж кожний четвертий засуджений.

Були раніше судимими і мали не зняту або непогашену судимість 36,8 тис. осіб, або 25,1 % [23,7 %], тобто кожен четвертий від загальної кількості засуджених, що на 5,7 % більше; із них раніше були звільнені умовно-достроково 9 тис. осіб, або 24,6 % [25,3 %].

Понад дві третини засуджених, тобто 103,3 тис. осіб, або 70,6 % [66,4 %], на час вчинення злочину ніде не працювали і не навчалися чи перебували на обліку в державній службі зайнятості, із них: раніше судимі — 30,2 тис. осіб, що на 43,4 % більше; водночас кількість осіб, які перебували на обліку в службі зайнятості, зменшилась на 44,2 % і становила 4,5 тис.

Упродовж минулого року за вчинення всіх видів злочинів засуджено 18,5 тис. жінок, або 12,7 % [12,4 %] від загальної кількості засуджених, що на 1,5 % більше.

За вчинення злочинів у складі організованої групи чи злочинної організації засуджено 762 особи, що також на 5,4 % менше.

Суди закрили провадження у справах стосовно 31,1 тис. осіб, що на 26,2 % більше порівняно з 2008 р. Зокрема, звільнено від кримінальної відповідальності у зв'язку: з амністією — 13 тис. осіб, або 41,9 % [13,7 %] від числа тих, щодо яких справи закрито; з примиренням винного з потерпілим — 3,9 тис. осіб, або 12,4 % [18,7 %]; зі зміною обставов-

ки — 2 тис. осіб, або 10,9 % [17,8 %]; з дійовим каяттям — 2,9 тис., або 9,3 % [13,7 %]; із передачею особи на поруки — 1,7 тис., або 5,5 % [9,2 %]. У тому числі у справах публічного обвинувачення було закрито провадження стосовно 28,5 тис. осіб [22,3 тис.], із них у зв'язку з примиренням винного з потерпілим — 2,4 тис. осіб, або 8,5 % [13,4 %]. За відсутності події або складу злочину суди закрили провадження у справах публічного обвинувачення щодо 69 осіб [99].

Суди виправдали за вироками, що набрали законної сили, 284 особи, із них 190 осіб [185] — у справах, які порушуються не інакше як за скаргами потерпілих; 94 особи [85] — у справах публічного обвинувачення. Примусові заходи медичного характеру застосовано до майже 984 неосудних осіб.

Види кримінального покарання, призначені судами особам, визнаним винними у вчиненні злочинів, за вироками, що набрали законної сили, характеризується такими показниками. Штраф як основне покарання накладено на 21,5 тис. осіб, що всього на 2,2 % менше, ніж у 2008 р., або 14,7 % [15 %] від загальної кількості засуджених. Громадські роботи призначено 7,7 тис. осіб, що на 47,9 % більше; їх питома вага від загальної кількості засуджених становить 5,3 % [3,6 %]. Водночас кількість засуджених осіб, до яких застосовано виправні роботи, продовжує поступово зменшуватися; зазначений вид покарання суди призначили 1,1 тис. осіб, що на 19,3 % менше, або 0,7 % [0,9 %]. Обмеження волі застосовано до 3,6 тис. осіб, або 2,5 % [2,6 %], що на 5,7 % менше, тоді як арешт — до 4,5 тис. осіб, що на 35,2 % більше, або 3,1 % [2,3 %].

До позбавлення волі на певний строк засуджено 35,5 тис. осіб, що на 7,9 % більше, ніж у 2008 р., або 24,3 % [22,4 %] від загальної кількості засуджених; у тому числі понад дві третини серед засуджених до цього виду покарання, або 69,9 % [68 %], становлять особи, засуджені за вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів. Так, позбавлення волі на певний строк застосовано до 24,8 тис. осіб, засуджених за тяжкі та особливо тяжкі злочини, що на 11 % більше; їх частка серед осіб, засуджених за ці види злочинів, також збільшилась і становила 45,3 % [42,5%]. Найчастіше позбавлення волі на певний строк засудженим за тяжкі та особливо тяжкі злочини застосовували суди Автономної Республіки Крим — 60,6% [55,3 %], м. Києва — 62,7 % [58,5 %], а також областей: Донецької — 59,9 % [56,8 %], Дніпропетровської — 55,3 % [49,3 %], Херсонської — 51,5 % [50,9 %].

Зокрема, до позбавлення волі засуджено за вчинення таких злочинів: умисне вбивство — 1,7 тис. осіб, або 94 % [95,1 %] від усіх засуджених за цей злочин; бандитизм — 3 особи, або 100 % [100 %]; розбійний напад — 3,2 тис. осіб, або 79,7 % [74,2 %]; зґвалтування — 366 осіб, або 78,9 % [77,9 %]; за-

подіяння умисних тяжких тілесних ушкоджень — 2,4 тис. осіб, або 63,9 % [63,4 %]; торгівлю людьми або іншу незаконну угоду щодо людини — 33 особи, або 44,6 % [39 %]; грабіж — 5,5 тис. осіб, або 43,7 % [39,9 %]; катування — 16 осіб, або 36,4 % [50 %]; незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів — 2,7 тис. осіб, або 46,9 % [41,3 %].

У 2009 р. суди призначили більш м'яке покарання, ніж це передбачено законом, з урахуванням особи винного і наявності кількох обставин, що пом'якшують покарання та істотно знижують ступінь тяжкості вчиненого злочину, 11,6 тис. особам, або 7,9 % [9 %] від загальної кількості засуджених.

Суди звільнили від відбування покарання 72,2 тис. засуджених, що на 7,4 % менше, або 49,3 % [53,1 %] від загальної кількості засуджених; із них 70,5 тис. осіб — з випробуванням, або 48,2 % [52,2 %]. У тому числі за вчинення тяжких злочинів звільнено від відбування покарання з випробуванням 26,7 тис. засуджених, що на 0,9 % менше порівняно з 2008 р., а за особливо тяжкі — 1,3 тис. осіб, що на 9,1 % менше.

Додаткове покарання у виді конфіскації майна суди застосували до 4,8 тис. засуджених, що на 11,1 % більше, або 36 % [33,8 %] від кількості засуджених за статтями Кримінального кодексу України, санкцією яких передбачено застосування конфіскації; позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю — до 3,6 тис., як і в 2008 р., їх частка від кількості всіх засуджених стабільна — 2,5 % [2,5 %].

Розгляд цивільних справ

Упродовж 2009 р. до місцевих судів по першій інстанції надійшло майже 1 млн 906 тис. заяв від громадян і юридичних осіб про захист їхніх прав і свобод, що на 3,1 % менше, ніж у 2008 р. Суди закінчили провадження в 1 млн 830 тис. цивільних справ та матеріалів, або 83,1 % [86,5 %] від тих, що перебували на розгляді, що на 4,5 % менше. У тому числі з ухваленням рішення розглянуто 915,7 тис. справ позовного та окремого провадження, що на 7,4 % менше. При цьому кількість скарг на судові рішення місцевих судів, що надійшли до апеляційних судів, збільшилася на 15,5 %. Апеляційні суди за апеляційними скаргами перевірили судові рішення у 82,8 тис. справ та матеріалів, що на 8,5 % більше, ніж у попередньому році.

Спостерігається зменшення на 8,2 % кількості заяв про видачу судового наказу, що перебували на розгляді судів. Місцеві суди у 2009 р. видали, за винятком скасованих, 335,8 тис. судових наказів, що також на 8,7 % менше. Їх кількість значно зменшилась у судах м. Севастополя — на 57,7 %, а також областей: Чернівецької — на 54,9 %, Рівнен-

ської — на 44,6 %, Кіровоградської — на 42,9 %. Найбільше видано судових наказів на вимогу, яка ґрунтується на правочині, вчиненому в письмовій формі, — 290 тис., або 86,4 % [91,6 %] від загальної кількості виданих, що порівняно з 2008 р. менше на 13,9 %. Водночас зросли як кількість, так і частка судових наказів, виданих на вимогу про стягнення нарахованої, але не виплаченої працівникам суми заробітної плати, — їх було видано 38 тис., що на 45,4 % більше, або 11,3 % [7,1 %]. Задоволено вимоги про стягнення нарахованої заробітної плати в сумі 599 млн 17 тис. грн.

Суди відкрили провадження у справах за 1 млн 198 тис. заяв позовного та окремого провадження, що становить 89,1 % [91 %] від кількості розглянутих заяв; відмовили у відкритті — за 15,7 тис., або 1,2 % [1,2 %]; з різних підстав повернули позивачам 130,7 тис. заяв, або майже кожену десятку заяву, із них майже 102,7 тис., або 78,6 % [78 %], — у зв'язку з неусуненням виявлених у заявах недоліків. Закінчено провадження в 1 млн 153,9 тис. цивільних справ позовного та окремого провадження, або 78,2 % [83,3 %] від тих, що перебували на розгляді. З ухваленням рішення розглянуто 915,7 тис. справ; заявлені вимоги задоволено у 891 тис. справ, або 90,7 % [90,1 %] від кількості тих, що розглянуті з ухваленням рішення. У тому числі ухвалено рішення у 75,7 тис. справ окремого провадження, їх частка серед числа справ, розглянутих з ухваленням рішення, становила 8,3 % [9,1 %]. Заочне рішення ухвалено у 247,6 тис. справ, або 29,5 % [26,9 %] від кількості справ позовного провадження, розглянутих з ухваленням рішення, з яких місцевими судами скасовано 8,7 тис. заочних рішень, або 3,5 % [2,7 %] від ухвалених.

Кількість розглянутих судами справ позовного провадження порівняно з 2008 р. зменшилася на 7,7 % і становила 1 млн 68,7 тис. Істотно зменшилася кількість справ: у спорах, що виникають із житлових правовідносин, — на 25 %, судами розглянуто 96,9 тис. таких справ, їх частка у структурі справ позовного провадження зменшилась з 11,2 % до 9,1 %; про спадкове право — на 31,8 %, розглянуто 79,6 тис., або 7,4 % [10,1 %]; про право власності та інші речові права — на 24,9 %, розглянуто 87,6 тис., або 8,2 % [10,1 %]. Вирішено 273,4 тис. спорів, що виникають із сімейних правовідносин, що на 8 % менше, але їх частка в структурі розглянутих справ залишилася стабільною — 25,6 %. Водночас наявне збільшення на 12,7 % кількості спорів, що виникають з трудових правовідносин, яких розглянуто 32,7 тис., хоча їх частка серед справ позовного провадження залишається незначною — 3,1 % [2,5 %]. Суди закінчили провадження в 410,7 тис. справ у спорах, що виникають з договорів, що також на 10,2 % більше; ця категорія справ має найбільшу питому вагу в структурі вирішених справ позовного провадження — 38,4 % [32,2 %].

На 14,6 % зменшилась кількість справ окремого провадження, суди розглянули 85,1 тис. таких справ.

Минулого року порівняно з 2008 р. дещо погіршилась ситуація з оперативністю розгляду справ. Так, кількість судових наказів, виданих з порушенням триденного строку (ч. 1 ст. 102 ЦПК), збільшилася з 7,8 тис. до 8,9 тис., або на 14,7%; частка судових наказів, виданих з порушенням строку, становить 2,5 % [2 %] від їх загальної кількості. Найбільший відсоток порушень процесуальних строків відмічено в судах м. Києва — 16,2 % [5,1 %], м. Севастополя — 13,1 % [18,7 %], областей: Сумської — 10,5 % [0,5 %], Київської — 7,3 % [6,8 %], а також Автономної Республіки Крим — 5,6 % [6,8%]. З порушенням п'ятиденного строку (ч. 1 ст. 106 ЦПК) скасовано 351 судовий наказ, або 1,4 % [1,5 %] від числа скасованих.

З порушенням строків розгляду, визначених положеннями ст. 157 ЦПК, місцеві суди розглянули 157,3 тис. цивільних справ позовного та окремого провадження, що на 13,4 % більше, ніж у 2008 р.; питома вага цих справ становила 13,6 % [11 %] від числа всіх розглянутих. Найчастіше порушували процесуальні строки розгляду справ суди Автономної Республіки Крим — 32,4 % [22 %], м. Севастополя — 25,9 % [31,5 %], м. Києва — 25,8 % [26,5 %], а також областей: Дніпропетровської — 30,1 % [23,8 %], Харківської — 22,9 % [20,2 %], Кіровоградської — 20 % [15,7 %].

До порушення строків розгляду цивільних справ у 2009 р., як і в попередньому році, найчастіше призводили: неявка належно повідомлених про місце і час розгляду справи свідків, сторін та їхніх представників, інших учасників процесу — відкладено розгляд 46,2 тис. справ, або 29,3 % [28,8 %] від кількості справ, провадження в яких відкладено; застосування судами не в повній мірі заходів процесуального примусу до осіб, які перешкоджають здійсненню цивільного судочинства (зокрема, через неявку свідків відкладено розгляд 9,3 тис. справ, що всього на 1,1 % менше, а судами постановлено лише 140 ухвал про їх привід, що на 25,5 % менше, ніж у 2008 р.); відсутність зворотних повідомлень про вручення судової повістки (через неявку однієї зі сторін або будь-кого з інших учасників процесу, про яких немає відомостей, що їм вручено судові повістки, було відкладено розгляд понад 71,1 тис. справ, або 45,1 % [48,9 %]) та ухилення осіб від одержання повісток; тривале проведення експертиз; необґрунтовано великі перерви між судовими засіданнями; неналежний рівень вивчення та підготовки справи до розгляду.

Залишилися нерозглянутими (без урахування справ, провадження в яких зупинено) 300,7 тис. справ, що на 30,2 % більше, також зростає їх питома вага від кількості тих, що перебували в провадженні судів, — 20,4 % [15,3 %]; у тому числі у строк

понад 3 місяці не розглянуто 78,1 тис. цивільних справ, або 5,3 % [4 %]. Через неодноразове відкладення розгляду залишилися невіршеними понад один рік 15,2 тис. цивільних справ позовного провадження, що на 43,4 % більше, ніж у 2008 р., або 1,1 % [0,8 %] від кількості справ, які перебували в провадженні. Найбільший відсоток таких справ у судах областей: Дніпропетровської — 4,8% [2,9 %], Одеської — 3,7 % [2,8 %], Львівської — 1,7 % [0,9 %], Івано-Франківської — 1,6 % [1,1 %], а також м. Севастополя — 2,9 % [5,7 %].

Виявивши під час розгляду справи порушення закону, для вжиття заходів щодо усунення встановлених причин та умов, що сприяли вчиненню правопорушення, суди постановили і надіслали відповідним особам 1,1 тис. окремих ухвал, що на 12,9 % менше, ніж у 2008 р., або 0,1 % [0,1 %] від кількості справ, розглянутих з ухваленням рішення. Надійшло 670 повідомлень про вжиті заходи за зазначеними ухвалами, або 58,5 % [60,7 %] від постановлених ухвал.

Зменшилась на 16,8 % кількість заяв про перегляд судових рішень, ухвал чи судових наказів у зв'язку з нововиявленими обставинами, які надійшли до місцевих судів. Суди розглянули 4,9 тис. таких заяв, що також на 16,8 % менше, із них задоволено 2,4 тис. заяв, або 49,3 % [55,4 %] від розглянутих. Зокрема, скасовано 1,9 тис. рішень, що на 30,68 % менше; 486 судових наказів, що на 4,1 % менше, та 135 ухвал, що на 17,4 % більше.

До апеляційних судів минулого року за апеляційними скаргами на судові рішення місцевих судів надійшло 112,3 тис. справ та матеріалів, що на 15,5 % більше; у тому числі 74,7 тис. скарг на рішення місцевих судів, або 8,2 % [6,6 %] від числа справ, розглянутих з ухваленням рішення.

За апеляційними скаргами на рішення та ухвали місцевих судів у 2009 р. розглянуто 83,6 тис. справ, або 68,3 % [69,9 %] від тих, що перебували у провадженні (без урахування повернутих та залишених без розгляду). У тому числі розглянуто 57,6 тис. цивільних справ за апеляційними скаргами тільки на рішення (без ухвал) місцевих судів, з яких апеляційні скарги задоволено в 27,3 тис. справ, або 47,4 % [47,6 %] від кількості розглянутих. Зменшилась як кількість, так і питома вага справ за апеляційними скаргами, призначених до розгляду з порушенням строків, встановлених положеннями ч. 2 ст. 302 ЦПК (15 днів після закінчення дій з підготовки справи до розгляду). З порушенням зазначеного строку призначено до розгляду 7,2 тис. справ, що на 42,5 % менше порівняно з 2008 р., або 7,8 % [17,4 %] від тих, у яких апеляційні скарги прийнято до розгляду. Залишилися нерозглянутими 11,8 тис. справ, що на 16,7 % більше, проте їх частка від тих, що перебували у провадженні апеляційних судів, становила 9,6 % [9,2 %].

Минулого року в апеляційному порядку скасовано і змінено 41,3 тис. судових рішень (рішень, ухвал) у цивільних справах, що на 8,1 % більше. У тому числі скасовано і змінено 27,3 тис. рішень у цивільних справах, що на 6,6 % більше, або 3 % [2,6 %] від ухвалених місцевими судами рішень. Найбільший відсоток скасованих і змінених рішень, ухвалених судами Автономної Республіки Крим, — 5,6 % [4,1 %], м. Києва — 5 % [5,2 %], а також областей: Закарпатської — 4,5 % [3,8 %], Київської — 4,2 % [3,5 %], Кіровоградської — 4,1 % [3,1 %], Херсонської — 4,1% [3,1 %].

Скасовано 9,4 тис. рішень місцевих судів у цивільних справах із направленням справи на новий судовий розгляд в апеляційному порядку, що на 6,4 % більше, або 41,6 % [40,1 %] від усіх скасованих. При цьому підставою для скасування 5 тис. рішень (що на 26,4 % більше, або 53,3 % [44,9 %] від усіх скасованих із направленням справи на новий судовий розгляд) було вирішення місцевими судами питання про права й обов'язки осіб, які не брали участі в розгляді справи. Найбільший відсоток скасованих із зазначеної підстави рішень в судах областей: Чернігівської — 73,8 % [73,2 %], Волинської — 69,6 % [73,4 %], Сумської — 65,5 % [57,6 %]. Водночас на 18,9 % зменшилась кількість скасованих судових рішень у зв'язку з розглядом справи за відсутності будь-кого з осіб, що беруть участь у розгляді справи і яких належним чином не було повідомлено про час та місце судового розгляду (було скасовано 2,6 тис.), але їх питома вага серед усіх скасованих із направленням справи на новий судовий розгляд залишається значною — 27,7 % [36,4 %] — це більше, ніж кожне четверте рішення. Найчастіше з цієї підстави скасовувалися рішення, ухвалені місцевими судами областей: Харківської — 42,2 % [41,5 %], Одеської — 34,5 % [39,8 %], Львівської — 33 % [42,4 %], а також м. Києва — 37,9 % [46,1 %] та м. Севастополя — 37,6 % [46,3 %].

Апеляційні суди за результатами розгляду апеляційних скарг постановили 11,6 тис. нових рішень, що на 2 % більше; їх питома вага від усіх скасованих становила 51,2 % [51,4 %]. Найменший відсоток нових рішень, ухвалених апеляційними судами областей: Вінницької — 33,6 % [32,3 %], Луганської — 33,9 % [40,9 %], Одеської — 38,1 % [34,1 %], Херсонської — 40,7 % [53,7 %].

В апеляційному порядку у 2009 р. скасовано і змінено 14 тис. ухвал місцевих судів, або 2,7 % [2,4%] від ухвалених, із них: скасовано 13,7 тис., у тому числі з прийняттям нової ухвали (вирішенням питання по суті) — 2,4 тис., або 17,6 % [17,8 %] від скасованих; змінено 382, або 0,1 % [0,1 %] від постановлених.

За результатами розгляду апеляційних скарг на судові рішення місцевих судів апеляційні суди по-

становили 846 окремих ухвал, що на 5 % більше порівняно з 2008 р. У тому числі на порушення норм права та помилки, допущені судом першої інстанції, — 584, що на 6,7 % менше; із них найбільше — на порушення, допущені місцевими судами Автономної Республіки Крим, — 159, а також областей: Донецької — 95, Луганської — 53.

На розгляд до Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України у 2009 р. надійшло у касаційному порядку, за нововиявленими та винятковими обставинами 33,7 тис. касаційних скарг, справ, заяв, скарг, що порівняно з 2008 р. на 5,2 % більше. Розглянуто, не враховуючи повернутих та переданих до інших судів, 28,4 тис. касаційних скарг; із них за 9,5 тис. — касаційне провадження відкрито; відмовлено у відкритті за 18,9 тис. На кінець року залишилися нерозглянутими 1,5 тис. касаційних скарг, або 4,4 % [4,1 %] від кількості тих, що перебували на розгляді. Попередній розгляд за касаційними скаргами проведено у 9,9 тис. цивільних справ, або 88,4 % [83,9 %] від кількості тих, що перебували на розгляді; у 4,8 тис. справ касаційні скарги відхилено із залишенням судового рішення без змін; скасовано 100 судових рішень з передачею справи на новий розгляд. Судом касаційної інстанції розглянуто 4,2 тис. справ; із них у 3,7 тис. касаційні скарги задоволено.

Верховний Суд України у касаційному порядку скасував і змінив 3,8 тис. судових рішень, або 4,6 % [5 %] від кількості тих, що розглядалися в апеляційному порядку в 2009 р. Найбільший відсоток скасовано і змінено судових рішень, ухвалених апеляційними судами за результатами перегляду судових рішень місцевих судів областей: Дніпропетровської — 13,1 % [8,2 %], Полтавської — 5,8 % [5,4 %], Закарпатської — 5,4 % [6,3 %], Київської — 5,3 % [4,1 %].

У касаційному порядку скасовано 2,5 тис. судових рішень із передачею цивільних справ на новий розгляд. У тому числі колегіями в складі п'яти суддів Верховного Суду України скасовано із передачею на новий апеляційний розгляд 1,1 тис. судових рішень; із залишенням в силі судових рішень місцевих судів скасовано 355 судових рішень апеляційної інстанції — 327 рішень і 28 ухвал. У касаційному порядку ухвалено 670 нових рішень.

Розгляд адміністративних справ

У 2009 р. кількість позовних заяв, адміністративних справ, клопотань, заяв про перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами, що перебували на розгляді в окружних адміністративних та місцевих загальних судах (далі — судах), зроста у 2,7 раза порівняно з 2008 р. і становила 1 млн 694 тис. Судами розглянуто 1 млн 448 тис. справ та матеріалів, або 85,5 % [64 %] від числа тих, що перебували на розгляді, що в 3,6 раза більше.

На виконання вимог Закону № 808-VI до місцевих загальних судів у 2009 р. надійшло 1 млн 218 тис. адміністративних справ і матеріалів. Місцеві загальні суди закінчили провадження в 1 млн 109,5 тис. адміністративних справ і матеріалів, що становить 86,6 % від тих, що перебували на розгляді зазначених судів.

Суди закінчили провадження в 1 млн 296 тис. адміністративних справ, або 85,6 % [62,8 %] від тих, що перебували на розгляді. У структурі адміністративних справ, провадження в яких закінчено, найбільшу частку становили справи зі спорів фізичних чи юридичних осіб із суб'єктами владних повноважень, у тому числі їх органів на місцях, щодо оскарження їхніх правових актів індивідуальної дії, дій або бездіяльності (крім тих, що пов'язані з публічною службою) — 88,8 % від усіх розглянутих адміністративних справ, або 1 млн 70,9 тис. Із них переважну більшість, або 68,4 %, склали справи зі спорів за позовами до Пенсійного фонду України та його управлінь — 787 тис. Також майже кожна сьома справа зі спорів щодо оскарження правових актів індивідуальної дії, дій або бездіяльності суб'єктів владних повноважень, або 15,1 % від розглянутих, за позовами до управлінь праці та соціального захисту населення, їх розглянуто 173,3 тис.; кожна десята, або 10,5 % (120,8 тис.), — за позовами до Міністерства внутрішніх справ України. За зверненнями суб'єкта владних повноважень та їх органів на місцях розглянуто 138,1 тис. справ, або 10,7 % від усіх адміністративних справ, провадження в яких закінчено, з яких 71,5 тис. справ, або 51,8 %, — за позовами Державної податкової адміністрації України. справи з приводу прийняття громадян на публічну службу, її проходження, звільнення з публічної служби становили всього 0,4 % (5,6 тис.), із яких дві третини, або 66,7 % (3,7 тис.), — справи щодо призначення та перерахунку виплат.

Із прийняттям постанови суди розглянули майже 1 млн 190 тис. [267,5 тис.] адміністративних справ, що в 4,4 раза більше порівняно з 2008 р.; позови задоволено в 1 млн 111,7 тис. справ, або 93,4 % [90,8 %] від розглянутих із прийняттям постанови. Водночас зменшилася питома вага залишених без розгляду позовних заяв та справ, провадження в яких закрито, від загальної кількості адміністративних справ, провадження в яких закінчено. Так, минулого року позовні заяви залишено без розгляду у 64,3 тис. справ, або 5 % [8,8 %]; закрито провадження у 35,3 тис. справ, 2,7 % [6,3 %]. За позовами фізичних чи юридичних осіб до суб'єктів владних повноважень, у тому числі їх органів на місцях, щодо оскарження їхніх правових актів індивідуальної дії, дій або бездіяльності прийнято постанови в 1 млн 70,9 тис. справ, позовні вимоги задоволено в 1 млн 3,2 тис. справ, або 93,7 % [90,9 %] від кількості справ, розглянутих із прийняттям постанови. За

зверненнями суб'єкта владних повноважень та їх органів на місцях прийнято постанови у 114,1 тис. справ, позовні вимоги задоволено у 105,1 тис. справ, або 92,1 % [92,3 %] від розглянутих із прийняттям постанови.

Минулого року показники оперативності розгляду судами адміністративних справ залишилися майже на рівні 2008 р. Із порушенням строків, передбачених положеннями Кодексу адміністративного судочинства України (далі — КАС), суди розглянули 227,7 тис. адміністративних справ, або 17,3 % [17,7 %] від числа тих, провадження в яких закінчено. Причому показники оперативності розгляду справ в окружних адміністративних судах нижчі, ніж у місцевих судах. Так, місцеві загальні суди закінчили провадження в 1 млн 11 тис. адміністративних справ, порушено терміни розгляду в 115,3 тис. справ, або 11,4 % [9,3 %]. Окружними адміністративними судами розглянуто 285,2 тис. справ, з яких строки порушено у 108,4 тис. справ, або 38 % [24,7 %], одна з причин — неукомплектованість штатної чисельності цих судів. Найбільша частка розглянутих із порушенням строків справ у місцевих загальних судах областей: Харківської — 28,8 % [26,2 %], Дніпропетровської — 23,4 % [24,6 %], Сумської — 22,6 % [8,2 %] та м. Севастополя — 22,7 % [36,2 %], а також в окружних адміністративних судах областей: Полтавської — 89,6 % [40,2 %], Одеської — 79 % [32,2 %], Закарпатської — 70,1 % [36,6 %].

Незважаючи на збільшення на 12,4 % кількості справ, що залишилися нерозглянутими, без урахування справ, провадження в яких зупинено (209,3 тис.), їх частка від тих, що перебували в провадженні, значно зменшилась і становила 13,8 % [36 %]. У строк понад два місяці (без урахування справ, провадження в яких зупинено) не розглянуто 52,1 тис. справ, або 3,4 % [8,5 %] від тих, що перебували в провадженні.

На початок поточного року з різних причин відкладено розгляд у 93,8 тис. адміністративних справ, у тому числі більше ніж кожна третя справа — 32,8 тис., або 35 % [35,5 %] від числа відкладених, — через неприбуття в судові засідання сторони або будь-кого з інших учасників процесу, які беруть участь у справі, про яких немає відомостей, що їм вручено повістки. У зв'язку з неявкою в судові засідання належно повідомлених свідків, прокурорів, представників сторін, інших учасників процесу відкладено розгляд у 25,7 тис. справ, або 27,4 % [34,6 %], у тому числі з неявкою представника — у 13,6 тис. справ, або 14,5 % [10 %] від усіх відкладених. Понад один рік через неодноразове відкладення розгляду залишилися нерозглянутими 3,3 тис. справ, або 0,2 % [0,4 %] від числа тих, що перебували в провадженні, із них: у місцевих загальних судах — 2,1 тис., в окружних судах — 1,3 тис. Найбільший відсоток не вирішених у строк понад один

рік справ у місцевих загальних судах областей: Миколаївської — 2,1 % (853), Дніпропетровської — 1 % (298), Львівської — 0,5 % (106) та м. Севастополя — 0,5 % (74), а також окружних адміністративних судах: Київському — 2,9 % (231), Одеському — 2,6 % (460), Закарпатському — 1,9 % (154).

Незважаючи на збільшення у 2,7 раза кількості окремих ухвал (475), постановлених судами на виявлені під час розгляду адміністративних справ порушення закону, їх питома вага від кількості справ, розглянутих із прийняттям постанов, залишається незначною — 0,04 % [0,06 %]. Надійшли повідомлення про вжиті заходи щодо усунення причин та умов, що зумовили порушення закону, за 249 окремими ухвалами, або 52,4 % [38 %] від усіх постановлених.

Суди розглянули 1,1 тис. заяв щодо перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами, що вдвічі більше, ніж у 2008 р., або 77,9 % [63,7 %] від тих, що перебували в провадженні. Задоволено 596 заяв, або 53 % [34,4 %] від розглянутих, у тому числі за результатами перегляду прийнято 572 нові постанови і 22 нові ухвали; залишено без задоволення 441 заяву. Залишилися нерозглянутими 320 заяв, або 22,1 % [36,3 %] від кількості тих, що перебували у провадженні.

За апеляційними скаргами на розгляд до апеляційних адміністративних та загальних судів надійшло 554,2 тис. справ, у тому числі за апеляційними скаргами на постанови — 539,4 тис. справ. Перебувало на розгляді 627,9 тис. справ за апеляційними скаргами на судові рішення місцевих судів, що в 4,8 раза більше порівняно з 2008 р. Апеляційні скарги залишено без розгляду в 24,1 тис. справ, або 3,8 % [5,6 %] від числа тих, що перебували в провадженні, повернено 16,2 тис. справ. Апеляційне провадження відкрито за 388,2 тис. скарг, або 61,8 % [52,1 %], відмовлено у відкритті у 1,7 тис. скарг. Провадження закінчено у 245,5 тис. справ, або 39,1 % [34,1 %] від тих, що перебували на розгляді. Апеляційні скарги задоволено у 69,8 тис. справ, або 28,4 % [42,3 %] від розглянутих, у тому числі на постанови — 64,4 тис. справ, або 27,5 % [40,9 %]. Залишилися невирішеними 340,1 тис. справ, або 54,2 % [56 %] від тих, що перебували на розгляді.

В апеляційному порядку скасовано та змінено 64,4 тис. постанов; із них скасовано 46 тис., змінено 18,4 тис. У тому числі скасовано і змінено 49,7 тис. постанов місцевих загальних судів, або 5,2 % [7,2 %] від ухвалених цими судами, та 12,2 тис. постанов окружних адміністративних судів, або 5 % [1,8 %] від кількості прийнятих ними. Найбільший відсоток скасовано і змінено постанов, ухвалених місцевими загальними судами областей: Миколаївської — 29 % [0,6 %], Херсонської — 17,6 % [1 %], Черкаської — 12,4 % [4,4 %] та м. Севастополя — 14,3 % [3,8 %], а також окружними адміністративними судами:

Львівським — 13,8 % [0,6 %], Тернопільським — 11,4 % [0,04 %], Вінницьким — 8,7 % [0,7 %] та Автономної Республіки Крим — 9,8 % [0,4 %].

За результатами розгляду апеляційних скарг суди прийняли 41,5 тис. нових постанов, їх частка в числі скасованих апеляційними судами постанов збільшилась і становить 90,1 % [79,9 %]. Водночас питома вага постанов, скасованих із направленням справи на новий судовий розгляд, від числа всіх скасованих в апеляційному порядку постанов місцевих судів порівняно з 2008 р. зменшилася з 8,1 % до 2 % (скасовано 930 постанов); із закриттям провадження у справі скасовано 3,4 тис. постанов, або 7,7 % [11,5 %].

У зв'язку з нововиявленими обставинами апеляційні суди розглянули 80 заяв, що на 27,3 % менше, ніж у 2008 р., або 60,6 % [81,5 %] від тих, що перебували в провадженні, у тому числі 18 заяв задоволено, за результатами перегляду прийнято 13 нових постанов та 5 ухвал.

Вищий адміністративний суд України по першій інстанції розглянув 73 позовні заяви; повернув з різних підстав 65 заяв, або 89 % [87,2 %] від розглянутих, відмовив у відкритті провадження у справі за 8 заявами.

В апеляційному порядку на розгляді зазначеного суду перебувало 73 апеляційні скарги; відкрито апеляційне провадження за 53 скаргами. За апеляційними скаргами розглянуто 49 справ; у 35 справах судові рішення залишено без змін. В апеляційному порядку скасовано і змінено 13 судових рішень, у тому числі 9 скасовано з ухваленням нового судового рішення.

На розгляді Вищого адміністративного суду України перебувало 84,1 тис. касаційних скарг, що в 1,7 раза більше, ніж у 2008 р., з яких у минулому році на розгляд суддів передано 81,5 тис. Касаційне провадження відкрито за 56 тис. скарг, або 86,6 % [82,1 %] від числа касаційних скарг, щодо яких вирішувалося питання про відкриття касаційного провадження; залишилися нерозглянутими 19,4 тис., або 22,9 % [47,6 %] від кількості касаційних скарг, що перебували на розгляді; із них на розгляд суддів передано 19,3 тис.

У касаційному порядку Вищий адміністративний суд України розглянув 23,1 тис. справ, що в 1,6 раза більше, ніж у 2008 р. Водночас залишилися нерозглянутими майже 48 тис. касаційних проваджень, або 67,5 % [54,5 %] від кількості тих, що перебували на розгляді. За результатами розгляду 16,1 тис. касаційних скарг залишено без задоволення, а судові рішення — без змін. Скасовано та змінено майже 6 тис. судових рішень, або 25,9 % [28,2 %] від тих, що були розглянуті в касаційному порядку; із них 5,5 тис., або 23,6 % [27,2 %], — скасовано, їх питома вага від ухвалених місцевими загальним та окружними адміністративними судами становить

0,4 % [1,3 %]. У тому числі в касаційному порядку скасовано 2,5 тис. судових рішень апеляційних судів; із них 1,2 тис. — постанови, з яких 363 — із залишенням у силі постанов місцевих судів. За результатами скасування у касаційному порядку ухвалено 1,3 тис. нових судових рішень, або 23,6 % [18,1 %] від скасованих у касаційному порядку.

На розгляді Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України за винятковими обставинами перебувало 2,8 тис. скарг, що на 6,4 % більше порівняно з 2008 р. Збільшилась як кількість, так і питома вага повернутих із різних підстав скарг — 867, що на 13,2 % більше, або 31,2 % [29,3 %]. Розглянуто 1,7 тис. скарг, або 60,4 % [63,7 %] від тих, що перебували на розгляді. У тому числі за 231 — винесено ухвали про допуск скарги до провадження, витребування справи; відмовлено в допуску за 973 скаргами. За винятковими обставинами розглянуто 244 справи, що на 14,7 % менше. У результаті перегляду повністю або частково скасовано 164 постанови Вищого адміністративного суду України, з яких 22 — із залишенням у силі помилково скасованих судових рішень першої та апеляційної інстанцій. Підставою для скасування постанов було неоднакове застосування судами однієї й тієї самої норми права.

Розгляд справ про адміністративні правопорушення

На розгляді судів у 2009 р. перебувало 1 млн 625,3 тис. справ про адміністративні правопорушення, що в 4,1 раза менше порівняно з 2008 р. [6 млн 694,6 тис.]. Насамперед це відбулося за рахунок зменшення у 9,1 раза кількості справ про порушення Правил дорожнього руху (далі — Правила) у зв'язку з прийняттям Закону № 586-VI, яким внесено зміни до КпАП, зокрема щодо підвідомчості розгляду таких справ судам.

Із винесенням постанов суди розглянули 1 млн 512,5 тис. справ про адміністративні правопорушення стосовно 1 млн 514,7 тис. осіб, що в 4,3 раза менше. Різні види стягнень за вчинення адміністративних правопорушень суди застосували до 1 млн 300,5 тис. осіб; їх питома вага від кількості осіб, щодо яких розглянуто справи з винесенням постанов, становить 85,9 % [93,4 %].

Суди закрили провадження у справах стосовно 194,9 тис. осіб, що вдвічі менше порівняно з 2008 р., але питома вага зазначених осіб від загальної кількості тих, щодо яких винесено постанови, збільшилась і становить 12,9 % [6,4 %]. У тому числі за малозначністю вчиненого правопорушення з усним зауваженням на адресу правопорушника щодо недопустимості протиправних діянь суди звільнили від адміністративної відповідальності 78,8 тис. осіб, що на 14,5 % менше, або 5,2 % [1,4 %] від тих, щодо яких справи розглянуто з винесенням постанов. Найчастіше з цієї підстави звільняли осіб

суди областей: Житомирської — 10,9 % (4,4 тис.) [3,1 %], Рівненської — 8,2 % (2,8 тис.) [2,1 %], Чернігівської — 7,7 % (2,9 тис.) [0,7 %], а також м. Севастополя — 8,7 % (1,7 тис.) [4 %]. У зв'язку із закінченням строків для накладення адміністративного стягнення, передбачених ст. 38 КпАП та ст. 328 Митного кодексу України (далі — МК), суди закрили провадження у справах щодо 63 тис. осіб, що в 4 рази менше, або 4,2 % [4 %] від кількості тих, стосовно яких справи розглянуто з винесенням постанов. Найбільша питома вага осіб, стосовно яких закрито провадження у справі з цієї підстави, в судах областей: Чернігівської — 8,2 % (3,1 тис.) [4,4 %], Кіровоградської — 7,8 % (2,7 тис.) [10,8 %], Чернівецької — 5,4 % (1,3 тис.) [3 %], Харківської — 5,3 % (4,4 тис.) [3,5 %]. За відсутністю події і складу адміністративного правопорушення суди закрили справи стосовно 49,9 тис. осіб, або 3,3 % [0,9 %] від тих, щодо яких справи розглянуто з винесенням постанов, зокрема, суди областей: Миколаївської — 5,3 % (2,5 тис.) [1,5 %], Тернопільської — 5,2 % (1,3 тис.) [0,9 %], Хмельницької — 5,2 % (2,2 тис.) [1,9 %].

На розгляд до судів у 2009 р. надійшло 6,1 тис. справ про порушення вимог Закону України від 5 жовтня 1995 р. № 356/95-ВР «Про боротьбу з корупцією» (далі — Закон № 356/95-ВР), що порівняно з 2008 р. на 15,3 % менше. Із винесенням постанов суди розглянули 5,5 тис. справ про корупційні правопорушення, або 89,7 % [89,2 %] від кількості тих, що перебували на розгляді. Суди наклали штраф на 4,1 тис. осіб, або 75,4 % [73,1 %] від кількості тих, щодо яких винесено постанови, що на 12,4 % менше. У тому числі накладено штраф за порушення спеціальних обмежень, встановлених для осіб, уповноважених на виконання функцій держави (ст. 8 Закону № 356/95-ВР), — майже на 3 тис. осіб, або 71,8 % [64,8 %] від кількості всіх осіб, на яких накладено цей вид стягнення; за невжиття заходів щодо припинення корупційних діянь підлеглими та неповідомлення про вчинення цих діянь (ст. 10 Закону № 356/95-ВР) притягнуто до відповідальності 11 керівників [9].

Найбільшу питому вагу серед осіб, щодо яких винесено постанови про накладення штрафу, мали посадові особи місцевого самоврядування — 45 % [42,2 %]; державні службовці становили 37,5 % [39,2 %]; військові посадові особи Збройних Сил України та інших військових формувань — 9,1 % [8,4 %]; працівники системи МВС України — 4,9 % [7,1 %].

Закрито справи про корупційні правопорушення стосовно 1,4 тис. осіб, або майже кожної четвертої особи, щодо якої розглянуто справи з винесенням постанов — 24,6 % [26,9 %], що на 22,4 % менше, ніж у 2008 р. У тому числі стосовно 35 осіб справи закрито з передачею матеріалів прокурору, органу досудового слідства чи дізнання для вирішення питання про порушення кримінальної справи. У зв'язку з відсутністю події і складу адміністративного право-

порушення закрито справи стосовно 970 осіб, що на 19,7 % менше, або 17,6 % [18,6 %] від тих, щодо яких справи розглянуто з винесенням постанов. Звільнено від адміністративної відповідальності за мало-значністю вчиненого корупційного правопорушення 146 осіб, що на 29,5 % менше, або 2,7 % [3,2 %].

Про порушення Правил з винесенням постанови суди розглянули 588 тис. справ, що в 9,4 раза менше, ніж у 2008 р.; також значно зменшилася їх питома вага від числа всіх справ про адміністративні правопорушення, розглянутих із винесенням постанов, — 38,9 % [86,1 %]. Різні види стягнень за порушення Правил суди застосували до 524,4 тис. осіб. Зокрема, за перевищення водіями транспортних засобів встановлених обмежень швидкості руху, проїзд на заборонний сигнал регулювання дорожнього руху та порушення інших правил дорожнього руху (ст. 122 КпАП) накладено адміністративне стягнення на 60,7 тис. осіб [3 млн 921 тис.], а їх питома вага від кількості всіх осіб, на яких накладено адміністративне стягнення, становить 4,7 % [65,1 %]; права керування транспортним засобом позбавлено 676 водіїв. За керування транспортними засобами або суднами особами, які перебувають у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції (ст. 130 КпАП), накладено адміністративне стягнення на 293,4 тис. осіб, що на 8,9 % менше; позбавлено права керування транспортним засобом 67,3 тис. осіб, або 22,9 % [38,3 %] від кількості тих, на яких накладено адміністративне стягнення.

На 16 % зменшилася кількість справ, які надійшли на розгляд судів, за дрібне викрадення чужого майна (ст. 51 КпАП); адміністративне стягнення накладено на 17,7 тис. осіб, що також на 16,2 % менше. Насамперед це пов'язано з прийняттям Закону № 1449-VI, яким змінено вартість такого майна на момент вчинення правопорушення.

Кількість осіб, на яких накладено адміністративне стягнення за порушення встановлених термінів виплати пенсій, стипендій, заробітної плати, виплату її не в повному обсязі, а також інші порушення вимог законодавства про працю та охорону праці (ст. 41 КпАП), зменшилася на 10,2 % і становила 19,1 тис. осіб.

Кількість неповнолітніх осіб, стосовно яких застосовано заходи впливу, передбачені ст. 24¹ КпАП, збільшилася з 10,5 тис. до 19,3 тис., або в 1,8 раза порівняно з 2008 р. За невиконання батьками або особами, що їх замінюють, обов'язків щодо виховання дітей (ст. 184 КпАП) адміністративне стягнення накладено на 32,9 тис. осіб, що на 6,9 % більше. За вчинення насильства в сім'ї, невиконання захисного припису або непроходження корекційної програми (ст. 173² КпАП) накладено адміністративне стягнення на 92,4 тис. осіб, що на 15,4 % більше.

За порушення митних правил адміністративне стягнення накладено на 13,7 тис. осіб, що на 9,9 % менше. У тому числі за недекларування товарів, транспортних засобів (ст. 340 МК) — на 5,6 тис., або 40,8 % [46,4 %] від кількості осіб, на яких накладено стягнення за порушення митних правил. За контрабанду товарів (статті 351, 352 МК) — майже на 3,5 тис. осіб, що на 11,9 % менше, або 25,7 % [26,3 %]. Крім того, конфіскація товарів, а також транспортних засобів, що використовувалися для переміщення товарів — безпосередніх предметів порушення митних правил, застосована до 3,3 тис. осіб, або 95,1 % [93,5 %].

У 2009 р. найпоширенішим видом серед адміністративних стягнень, застосованих судами за вчинення всіх видів адміністративних правопорушень, як і в попередні роки, був штраф. Суди оштрафували 964,9 тис. осіб; їх питома вага від числа тих, на кого накладено адміністративне стягнення, порівняно з 2008 р. збільшилася і становила 74,2 % [63,2 %]. Загальна сума накладеного судами штрафу також збільшилася в 1,8 раза і становила 439 млн 630 тис. грн, з яких добровільно сплачено 164 млн 766 тис. грн, або 37,5 % [35,7 %].

Громадські роботи (ст. 30¹ КпАП) як вид адміністративних стягнень, запроваджені Законом № 586-VI, суди призначили 127,3 тис. осіб, або 9,8 % від числа тих, на кого накладено адміністративне стягнення. Адміністративний арешт призначено 82,9 тис. осіб, що на 4,4 % більше, або 6,4 % [1,3 %]. Виправні роботи суди застосували до 540 осіб, що на 6,1 % більше, ніж у 2008 р., або 0,04 % [0,01 %].

Із прийняттям Закону № 586-VI значно зменшилася не тільки кількість осіб, стосовно яких суди застосували попередження, — 35,4 тис. [1 млн 940 тис.], а й їх питома вага від тих, на кого накладено адміністративне стягнення, і становила 2,7 % [32,2 %].

Збільшилася кількість фактів застосування судами оплатного вилучення предмета, що був знаряддям вчинення чи безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення, — як основного, так і додаткового виду адміністративних стягнень — до 4,8 тис. [1 тис.] осіб; зокрема, за керування транспортними засобами або суднами особами, які перебувають у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції (частини 2, 3 ст. 130 КпАП), — до 4,7 тис. [919] осіб. Суди позбавили спеціального права 74,5 тис. осіб, що в 2,4 раза менше, або 5,7 % [3 %] від кількості всіх тих, на яких накладено адміністративне стягнення.

Конфісковано предмети, що були знаряддям вчинення або безпосередніми об'єктами адміністративного правопорушення, у 55,5 тис. осіб, що на 8,5 % більше.

Вилучено 208 одиниць вогнепальної зброї. Конфісковано товари та цінності на суму 17 млн 941 тис. грн, валюту — на суму 6 млн 139 тис. грн.

На розгляд до апеляційних судів у 2009 р. надійшло 20,4 тис. апеляційних скарг, протестів прокурора на постанови місцевих судів у справах про адміністративні правопорушення, що на 14,9 % більше, ніж у 2008 р. З різних підстав повернено 4,9 тис. апеляційних скарг, протестів прокурора, або 23,3 % [4,3 %] від кількості тих, що перебували на розгляді. Суди розглянули 15,6 тис. справ за апеляційними скаргами, протестами прокурора, або 73,7 % [95,2 %]. За результатами перегляду скасовано та змінено 8,8 тис. постанов, їх питома вага в загальній кількості винесених постанов становила 0,6 % [0,1 %]. У тому числі скасовано та змінено понад 6,1 тис. постанов за порушення Правил, або 1 % [0,1 %]; за порушення вимог Закону № 356/95-ВР скасовано та змінено 481 постанову, що на 23,5 % менше, або 8,7 % [9,7 %]; за порушення вимог МК скасовано та змінено 288 постанов, що в 3,4 раза менше, або 2 % [5,9 %] від постановлених.

Розгляд господарських справ

У 2009 р. місцеві господарські суди закінчили провадження у 146,2 тис. справ, що на 13,3 % менше порівняно з 2008 р. Найпомітніше зменшилася кількість таких справ у місцевих господарських судах Автономної Республіки Крим — на 48,2 %, а також областей: Хмельницької — на 58,9 %, Херсонської — на 49,5 %, Сумської — на 44,9 %. Водночас відмічено збільшення кількості справ, провадження в яких закінчено, в судах м. Києва — на 51,2 %, а також 10 областей, зокрема: Рівненської — на 38,9 %, Житомирської — на 25,7 %, Донецької — на 22,5 %. Із прийняттям рішення суди розглянули 106,1 тис. справ, що на 12,9 % менше; повністю або частково позови задоволено у 87,4 тис. справ, або 82,4 % [83,5 %] від розглянутих з ухваленням рішення. Припинено провадження в 31,9 тис. справ, що на 13,1 % менше, але їх питома вага від кількості справ, у яких провадження закінчено, залишилась майже на рівні 2008 р. — 21,8 % [21,7 %].

Понад строк, передбачений положеннями ст. 69 Господарського процесуального кодексу України (далі — ГПК), місцеві господарські суди вирішили 112 [9] спорів, або 0,08 % [0,01 %] від кількості справ, у яких провадження закінчено, із них: 90, або 0,4 %, — Господарським судом м. Києва; 22, або 0,7 %, — Господарським судом Івано-Франківської області. Із порушенням процесуального строку, встановленого ст. 87 ГПК, учасникам судового процесу розіслано 5 [7] рішень та ухвал господарських судів, із них: два — Господарським судом Черкаської області, два — Господарським судом м. Києва і один — Господарським судом м. Севастополя.

Залишилися нерозглянутими 47,9 тис. справ, або 19,9 % [18,8 %] від тих, що перебували в провадженні; із них провадження зупинено у 12,4 тис. справ, або 26 % [24,7 %] від нерозглянутих.

Зберігається тенденція до збільшення у структурі справ, провадження в яких закінчено, як частки майнових спорів про виконання господарських договорів та з інших підстав — 68,2 % [54 %], так і їх кількості — 99,7 тис., що на 9,3 % більше. У тому числі 65,4 тис. спорів пов'язано з розрахунками за продукцію, товари та послуги, або 65,6 % [44,1 %] від усіх майнових спорів. Також дещо збільшилася частка справ про укладення, зміну, розірвання договорів та визнання їх недійсними — 9,3 % [7,6 %]; закінчено провадження в 13,6 тис. справ, що на 5,6 % більше. Незважаючи на зменшення на 13,5 % кількості розглянутих справ про банкрутство, їх частка у структурі справ є стабільною — 8,1 % [8,1 %]. Кількість справ про визнання актів недійсними зменшилась майже втричі і становила 3,6 тис., а їх частка в структурі розглянутих справ — 2,4 % [6,1 %]. Також у 2,3 раза зменшилась кількість інших позадоговірних немайнових спорів і становила 17,3 тис., або 11,8 % [24,1 %].

Суди прийняли 89,8 тис. судових рішень у межах провадження та на стадії їх виконання, що на 4,3 % більше порівняно з 2008 р., у тому числі кількість таких рішень у справах з майнових спорів про виконання господарських договорів та з інших підстав збільшилася на 55,4 %. Водночас за межами провадження прийнято 912 судових рішень, що на 41,3 % менше; із них про вжиття запобіжних заходів до порушення провадження у справі — 153 [163]. За нововиявленими обставинами переглянуто 470 рішень та ухвал, що на 23,6 % менше.

У 2009 р. на виявлені під час вирішення господарського спору порушення законності чи недоліки в діяльності місцеві суди постановили та надіслали 1,1 тис. окремих ухвал, що на 18,6 % більше, ніж у 2008 р., та 242 інформації із зазначених питань, що також більше на 7,6 %. Для вирішення питання про порушення кримінальної справи органам внутрішніх справ і прокурорам надіслано 506 повідомлень про виявлені у діяльності працівників підприємств та організацій порушення законності, що на 24,9 % більше. Надійшло 400 відповідей про виконання окремих ухвал, розгляд повідомлень та інформацій судів, або 22,1 % [27 %] від усіх надісланих судами.

Минулого року до апеляційних господарських судів надійшло на розгляд 42,2 тис. апеляційних скарг, подань на судові рішення місцевих господарських судів, що на 25,6 % більше, ніж у 2008 р., тобто в апеляційному порядку оскаржено 14,9 % [11,4 %] від кількості постановлених ними процесуальних документів. Відмовлено у прийнятті до провадження за 2,4 тис. апеляційних скарг, подань, що на 52,7 % більше; відмовлено у відновленні пропущеного строку за 756 апеляційними скаргами, що на 20,6 % більше; повернено з різних підстав — 4,2 тис., що на 35,2 % більше. За апеляційними скаргами, поданнями суди закінчили провадження майже у 32 тис.

справ, що на 20,8 % більше, але їх питома вага дещо зменшилась і становила 67,6 % [68,6 %] від тих, що перебували на розгляді.

В апеляційному порядку скасовано чи змінено 9,7 тис. процесуальних документів місцевих господарських судів, або 3,4 % [3 %] від ухвалених цими судами, із них скасовано 8,4 тис. У тому числі скасовано 5,6 тис. рішень, або 5,2 % [4,9 %] від постановлених. Найбільший відсоток скасованих в апеляційному порядку рішень, прийнятих місцевими господарськими судами Автономної Республіки Крим, — 8,4 %, а також областей: Херсонської — 8,2 %, Одеської — 7,4 %, Полтавської — 6,8 %.

До Судової палати у господарських справах Верховного Суду України у 2009 р. надійшло на розгляд 6,2 тис. справ за касаційними скаргами, поданнями на судові рішення Вищого господарського суду України, що всього на 1,4 % менше порівняно з 2008 р., у тому числі на постанови — 4,8 тис. Відмовлено в порушенні провадження у справі за 6 тис. касаційних скарг, подань, що на 4,5 % більше. Порушено касаційне провадження за 306 касаційними скаргами, поданнями; їх питома вага серед тих, що перебували в провадженні, становила 4,8 % [5,6 %].

Із перевірених 294 постанов та ухвал Вищого господарського суду України залишено без змін 18 постанов [38] і 1 ухвалу [1]. За результатами перегляду в касаційному порядку скасовано 275 [314] постанов та ухвал Вищого господарського суду України. У тому числі скасовано 240 постанов, з яких із залишенням у силі судового рішення місцевого чи апеляційного господарського суду — 92 постанови. На новий судовий розгляд направлено 178 справ, із них 143 — зі скасуванням постанов. Припинено провадження у 5 справах. У зв'язку з виявленням випадків різного застосування Вищим господарським судом України закону при вирішенні аналогічних справ було скасовано 87 постанов та ухвал, або 31,6 % [40,8 %] від усіх скасованих.

Виконання рішень судів

У 2009 р., згідно з даними Департаменту державної виконавчої служби Міністерства юстиції України, примусовому виконанню підлягало 5 млн 366 тис. виконавчих документів, виданих на підставі судових рішень загальних судів, що на 16,5 % менше порівняно з аналогічним періодом минулого року; із них залишилися невиконаними 2 млн 150,6 тис. таких документів, або 40,1 % [37,3 %] від числа тих, які фактично підлягали примусовому виконанню. Найбільший відсоток невиконання судових рішень у містах Севастополі — 51 % [47,9 %], Києві — 45,2 % [32,3 %], а також в областях: Полтавській — 46,4 % [41 %], Херсонській — 45,4 % [40,2 %], Донецькій — 44,9 % [46,6 %], Хмельницькій — 44,9 % [38,4 %], Житомирській — 44 % [45,9 %], Рівненській — 43,5 % [42,5 %].

Залишилися невиконаними 125,7 тис. виконавчих документів, виданих на підставі судових рішень господарських судів, або 49 % [43,4 %] від кількості тих, що підлягали примусовому виконанню. Найбільший відсоток невиконання судових рішень у відділі примусового виконання — 68,6 % [71,9 %], та в областях: Донецькій — 69,7 % [64,4 %], Івано-Франківській — 58,3 % [49,1 %], Луганській — 54,8 % [52,6 %].

Матеріали проведеного аналізу свідчать, що суди загальної юрисдикції в минулому році загалом забезпечили належний рівень здійснення судочинства у цивільних, адміністративних, господарських, кримінальних справах і справах про адміністративні правопорушення. Водночас забезпечення судового захисту порушених прав фізичних, юридичних осіб та держави, підвищення ефективності функціонування незалежного і неупередженого суду залежить від багатьох чинників, зокрема удосконалення законодавства, належного фінансування, а також потребує від суддів застосування усіх наявних можливостей для поліпшення організації діяльності судів.

ВЕРХОВНИЙ СУД УКРАЇНИ ОГОЛОШУЄ КОНКУРС

на заміщення вакантних посад завідуючого сектором інформаційного забезпечення веб-сайта (відповідального секретаря веб-сайта) управління забезпечення видавничої діяльності Верховного Суду України (далі — завідуючий сектором) та головного консультанта прес-служби.

Основні вимоги до кандидатів:

- громадянство України;
- досконале володіння державною мовою, знання основ діловодства;
- вміння працювати на комп'ютері;
- для заміщення вакантної посади завідуючого сектором також:
 - повна вища (журналістська, філологічна) освіта за освітньо-кваліфікаційним рівнем магістра, спеціаліста;
 - стаж роботи за фахом на державній службі не менше двох років або в засобах масової інформації, веб-сайтах установ, організацій, підприємств на посадах творчих працівників — не менше п'яти років;
- для заміщення вакантної посади головного консультанта прес-служби також:
 - повна вища освіта відповідного професійного спрямування за освітньо-кваліфікаційним рівнем магістра, спеціаліста;

— стаж роботи за фахом на державній службі не менше трьох років або стаж роботи у засобах масової інформації на посадах творчих працівників не менше п'яти років.

Для участі у конкурсі подаються документи: заява про участь у конкурсі, в якій зазначається про ознайомлення заявника зі встановленими законодавством обмеженнями щодо прийняття на державну службу та проходження державної служби; особова картка (форма П-2 ДС) з додатками; копія паспорта громадянина України; копія диплома з додатками; копія трудової книжки, завірена за місцем роботи; копія довідки про присвоєння ідентифікаційного номера; декларація про доходи за попередній рік; копії документів про пільги; фотокартка розміром 4 х 6 см.

Додаткова інформація розміщена на офіційному сайті Верховного Суду України (<http://www.scourt.gov.ua>) та надається секретарем конкурсної комісії за тел. 253-98-31 з 10-ї до 12-ї години.

Документи для участі в конкурсі приймаються з 10-ї до 12-ї години протягом 30 календарних днів від дня опублікування оголошення за адресою: 01043, м. Київ, вул. Пулипа Орлика, 8.

Є.О. Мірошніченко,
суддя першого кваліфікаційного класу у відставці

Summary
The author proposes ways of elimination of defects in laws and practice associated with rendering decision

Актуальні питання постановлення вироку

Найважливішим актом правосуддя є вирок, оскільки лише при його постановленні вирішується питання про винуватість чи невинуватість особи у вчиненні злочину. Складання (написання) вироку є непростим процесом, особливо для суддів, уперше призначених на ці посади. Він потребує певних практичних навиків, ґрунтовного підходу судді до розв'язання питань, пов'язаних з аналізом доказів, їх оцінкою, кваліфікацією діяння тощо.

Згідно зі ст. 62 Конституції України особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду.

При складанні вироку суддям належить керуватися нормами Конституції, положеннями гл. 28 Кримінально-процесуального кодексу України (далі — КПК), рекомендаціями постанови Пленуму Верховного Суду України від 29 червня 1990 р. № 5 «Про виконання судами України законодавства і постанов Пленуму Верховного Суду України з питань судового розгляду кримінальних справ і постановлення вироку» (зі змінами станом на 30 травня 2008 р.), іншими постановами, роз'ясненнями та матеріалами судової практики Верховного Суду України, а також науково-методичною літературою. Відповідно до вимог ст. 332 КПК суд, розв'язавши питання, що підлягають вирішенню в нарадчій кімнаті, складає вирок, який має містити три частини — вступну, мотивувальну і резолютивну.

У **вступній частині вироку**, зокрема, зазначаються: назва суду, який постановляє вирок, місце і час його постановлення, склад суду, секретар, учасники судового розгляду, перекладач, якщо він брав участь у судовому засіданні, прізвище, ім'я та по батькові підсудного, рік, місяць, день його народження, місце народження й місце проживання, заняття, освіта, сімейний стан та інші відомості про особу підсудного і кримінальний закон, що передбачає злочин, у вчиненні якого обвинувачується підсудний (ст. 333 КПК). Про інші відомості стосовно особи підсудного, які належить зазначити, у законодавчій нормі, не йдеться, однак констатується, що це такі відомості, які мають значення для справи. Не уточнюються ці відомості й у ч. 1 ст. 286 КПК, відповідно до якої на суд покладено обов'язок встановлення особи підсудного у підготовчій частині судового розгляду справи. У цій статті також без будь-якого пояснення зазначені «інші потрібні дані, що стосуються його особи». Відповідь на деякі з цих питань знаходимо у п. 3 постанови Пленуму Верховного Суду України від 24 жовтня 2003 р. № 7 «Про практику призначення судами кримінального покарання» (із змінами станом

на 12 червня 2009 р.). Так, суд має з'ясувати стан здоров'я підсудного, його поведінку до вчинення злочину (як у побуті, так і за місцем роботи чи навчання), минуле (зокрема, наявність не знятих чи не погашених судимостей, адміністративних стягнень), склад сім'ї (наявність на утриманні дітей та осіб похилого віку), матеріальний стан тощо. Цей перелік даних про особу підсудного не є вичерпним і може бути продовжений. Наприклад, з'ясовуються національність підсудного, його громадянство, місце реєстрації, звернення до державної служби працевлаштування (за умови його працездатності), проходження військової служби, участь у бойових діях, державні нагороди, наявність військових чи спеціальних звань, участь у ліквідації наслідків катастрофи на Чорнобильській електростанції або інших аварій, чи мало місце звільнення зазначеної особи від кримінальної відповідальності або від покарання та його відбування, зокрема на підставі закону України про амністію, або помилування (розділи IX, XI Кримінального кодексу України; далі — КК), інші необхідні дані, що стосуються цієї особи, з огляду на конкретні обставини справи (а стосовно неповнолітнього з'ясовуються додаткові дані, передбачені розділами XV КК та VIII КПК).

Обставини щодо особи підсудного разом з іншими обставинами підлягають доказуванню (ст. 64 КПК), оскільки вони є складовою загальних засад призначення покарання і підлягають врахуванню при його призначенні (ст. 65 КК). На нашу думку, у вступній частині вироку доцільно зазначати виключно анкетні відомості про особу підсудного, тобто прізвище, ім'я та по батькові, рік, місяць і день народження, місце народження і проживання, рід заняття, освіту, сімейний стан, відомості про наявність чи відсутність судимостей. Що ж стосується інших даних про особу підсудного, то їх краще наводити у мотивувальній частині вироку при мотивуванні призначення покарання. Встановлення анкетних даних має бути здійснено на підставі документів та інших матеріалів справи і проведено із забезпеченням беззаперечних результатів.

Складання (написання) вироку є непростим процесом, який потребує певних практичних навиків, ґрунтовного підходу судді до розв'язання питань, пов'язаних з аналізом доказів, їх оцінкою, кваліфікацією діяння тощо

Мотивувальна частина вироку (ст. 334 КПК) повинна містити формулювання обвинувачення, визнаного судом доведеним, із зазначенням місця, часу, способу вчинення злочину та його наслідків, форми вини і мотивів злочину. Наводяться також обставини, які визначають ступінь тяжкості вчине-

ного злочину, та докази, на яких ґрунтується висновок суду щодо винності чи невинності підсудного із зазначенням мотивів, з яких суд відхиляє інші докази, дані про особу підсудного, обставини, що пом'якшують або обтяжують покарання; мотиви зміни обвинувачення (якщо є для цього підстави). До формулювання обвинувачення не слід включати обставини, які не мають правового значення, а також змістового навантаження. Вирок має бути написаний в офіційному стилі — діловою мовою з коротким, точним і ясним описом обставин справи (п. 13 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про виконання судами України законодавства і постанов Пленуму Верховного Суду України з питань судового розгляду кримінальних справ і постановлення вироку»).

У вступній частині вироку доцільно зазначати виключно анкетні відомості про особу підсудного, тобто прізвище, ім'я та по батькові, рік, місяць і день народження, місце народження і проживання, рід заняття, освіту, сімейний стан, відомості про наявність чи відсутність судимостей. Що ж стосується інших даних про особу підсудного, то їх краще наводити у мотивувальній частині вироку при мотивуванні призначення покарання

Мотивувальна частина обвинувального вироку може бути викладена, наприклад, у такому порядку:

1. Наводяться формулювання обвинувачення, визнаного судом доведеним, з чітко визначеними обставинами, за яких був вчинений злочин, і зазначається про відповідність його конкретному складу злочину.

2. Вказується ставлення підсудного до пред'явленого обвинувачення. Стисло подаються його показання й аргументи на свій захист (якщо такі аргументи мали місце).

3. Повідомляється про винність підсудного із зазначенням його ставлення до своєї вини (її визнання чи невизнання ним):

а) «крім повного визнання вини /прізвище, ініціали/ у вчиненні вказаного злочину, його вина також підтверджується такими доказами...»;

б) «крім часткового визнання вини /прізвище, ініціали/ у вчиненні зазначеного злочину, його вина також підтверджується такими доказами...»;

в) «незважаючи на невизнання вини /прізвище, ініціали/ у вчиненні вказаного злочину, його вина підтверджується такими доказами...».

4. Наводиться перелік доказів (кожного окремо), їх найменування та зміст фактичних даних, що містяться в цих доказах. Наприклад:

а) «показаннями потерпілого /прізвище, ініціали/, який підтвердив...»;

б) «даними протоколу огляду місця події (а.с. ...) про те, що...»;

в) «висновком судово-медичної експертизи (а.с. ...) підтверджується, що...»;

г) «свідок (свідки) /прізвище, ініціали/ пояснив (пояснили)...»;

д) «іншими доказами» (за наявності) — їх зміст про обставини, що мають значення для вирішення справи.

5. Перелічуються фактичні дані із зазначенням мотивів, з яких суд відхиляє їх як докази, не погоджується з доводами підсудного на свій захист тощо. Можливі інші варіанти оцінки доказів, коли суд не погоджується з доводами потерпілого, тощо. У разі визнання частини обвинувачення необґрунтованою наводяться для цього підстави.

6. Мотивується кваліфікація злочину, тобто зіставляються ознаки злочинного діяння з ознаками конкретного складу злочину, з формулюванням висновку про їх відповідність.

7. Вказуються (детально, як зазначалося вище) обставини, що характеризують особу підсудного.

8. Визначаються обставини, які пом'якшують покарання, з посиланням на пункт (пункти) ч. 1 ст. 66 КК. Суд може визнати й інші обставини такими, що пом'якшують покарання, хоч вони й не зазначені в ч. 1 цієї статті, за умови, коли ця обставина (обставини) не є кваліфікуючою ознакою складу злочину.

9. Обов'язково зазначаються обставини, які обтяжують покарання, з урахуванням не тільки ч. 1 ст. 67 КК, але й ч. 2 цієї норми.

10. Мотивуються вид і розмір покарання (ч. 2 ст. 334 КПК).

11. Якщо у справі заявлено цивільний позов, зазначаються його сума і складові, наводиться обґрунтування, чи підлягає він задоволенню і в якій сумі, якими доказами підтверджуються позовні вимоги.

Недоречно називати заключну частину вироку резолютивною, як це зробив законодавець, оскільки це призводить до суттєвих помилок на практиці, коли суди формулюють свої основні висновки у справі за допомогою термінів: «присудити», «засудити», «приговорити», «резолютувати», «вирокнути»

При відмові у задоволенні цивільного позову зазначаються відповідні підстави. За відсутності цивільного позову немає потреби вказувати те, що у справі цивільний позов не заявлений, оскільки ця вказівка не має ніякого змістового навантаження. Крім того, відсутня й необхідність мотивувати те, чого немає у конкретній справі.

У статті 334 КПК немає вказівки на необхідність мотивувати рішення про речові докази, судові витрати, залік досудового ув'язнення. Стосовно цих питань існує думка, що у мотивувальній час-

тині вироку (обвинувального і виправдовувального) слід наводити мотиви, які обґрунтовують вирішення питань про речові докази, про інші рішення, що приймаються судом, якщо вони потім формулюватимуться у резолютивній частині вироку¹. Дійсно, відповідно до положень статей 324, 330, 331 КПК суд у мотивувальній частині вироку повинен обґрунтувати своє рішення про речові докази, судові витрати, залік досудового ув'язнення за умови, що з цих питань у сторін існують суперечки. За відсутності суперечок рішення достатньо навести лише у резолютивній частині вироку (ст. 335 КПК). Ця норма закону чітко регламентує весь перелік питань, які суд вказує при постановленні вироку.

Юридично значущі висновки, яких дійшов суд у результаті розгляду конкретної кримінальної справи, мають формулюватися як постановлення, а не резолюція, що в цьому випадку є не підсумковим висновком, а одним із реквізитів документа засвідчувального характеру

Заключна частина вироку об'єктивно обумовлена двома попередніми частинами — вступною і мотивувальною, нерозривно з ними пов'язана та, беззаперечно, з них випливає. Вони є її необхідною передумовою, а всі разом частини утворюють цілісний, глибоко аргументований найважливіший акт правосуддя, що постановлюється іменем України. У зв'язку з цим недоречно й називати заключну частину вироку резолютивною, як це зробив законодавець (ч. 3 ст. 332, ст. 335 КПК), оскільки це призводить до суттєвих помилок на практиці, коли суди формулюють свої основні висновки у справі за допомогою термінів: «присудити», «засудити», «приговорити», «резолютувати», «вирокнути». Для виключення цих недоречностей законодавець зобов'язаний у зазначених вище статтях Кодексу термін «резолютивна» замінити терміном «постановляюча», що повністю відповідатиме характеру і структурі такого важливого акта правосуддя.

Юридично значущі висновки, яких дійшов суд у результаті розгляду конкретної кримінальної справи, мають формулюватися як постановлення, а не резолюція, що в цьому випадку є не підсумковим висновком, а одним із реквізитів документа засвідчувального характеру (наприклад, напис службової особи на заяві, діловий записці тощо)². Термін «постановив» розуміється як висновок суду³, а не порядок його затвердження. Більше

¹ Див.: Маляренко В.Т., Гончаренко В.Г. Кримінально-процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар. — К., 2007. — С. 668.

² Див.: Великий тлумачний словник сучасної української мови. — К., 2007. — С. 1209.

³ Див.: Там само. — С. 1083.

того, в законодавстві (зокрема, у статтях 320—322, 324—328, 330, 333, 337, 341, 343, 346 КПК, статтях 70—71, 95 КК) стосовно усіх вироків застосовуються словосполучення, де обов'язково вживається слово «**постановляти**» (наприклад: суди України **постановляють** вирок — ст. 321 КПК; суд видається до нарадчої кімнати для **постановлення** вироку — ст. 320 КПК). Крім того, гл. 28 КПК має назву «Постановлення вироку».

При постановленні виправдувального вироку вживання термінів «присудив», «засудив», «приговорив» є нелогічним, оскільки не узгоджується з нормами КПК

Тут доречно згадати, що в «Уставе уголовного судопроизводства Александра Второго» від 20 листопада 1864 р. зазначається: «Суд постановляет приговор...» (ст. 771); «Постановив приговор...» (ст. 127); «Суд не останавливается постановлением приговора...» (ст. 785); «Отделение третие. Постановление приговора с участием присяжных заседателей» (статті 801—828).

У випадках, коли не встановлено події злочину чи в діянні особи немає складу злочину, а також якщо не доведено участі особи у вчиненні злочину, постановляється виправдувальний вирок (ст. 327 КПК). Як свідчить судова практика, за останні роки збільшилася кількість таких вироків, постановлених судами. Водночас заключна (констатуюча) частина виправдувальних вироків починається по-різному — зі слів «присудив», «засудив» або «приговорив».

Аналогічна ситуація й у Російській Федерації⁴. Застосування таких термінів у виправдувальному вироку навряд чи є вірним. Термін «присудити» означає визнати когось винним, призначити йому певну міру покарання, покарати когось у якийсь спосіб. Цей термін також може означати й представлення особи до нагороди⁵. Однак його не можна застосовувати при вирішенні питання про постановлення виправдувального вироку.

Термін «засудити» означає встановлення особи якої-небудь міри покарання, тобто визнання вини обвинуваченого і постановлення обвинувального вироку. В іншому розумінні — висловлення невдоволення чіми-небудь вчинками, діями і т. ін.⁶ Невдалим є також застосування терміна «приговорив» при постановленні виправдувального вироку. Слово «приговорить» (рос. мовою) в перекладі українською означає «засудити»⁷. Також може означати «говорити, стверджувати яку-небудь дію»⁸. Водночас виправдання — це не засудження, а навпаки, це вирок суду, в якому визначається невинність підсудного⁹.

Отже, при постановленні виправдувального вироку вживання термінів «присудив», «засудив», «приговорив» є нелогічним, оскільки не узгоджується з нормами КПК. Не можна допускати включення у вирок формулювання, які ставлять під сумнів невинність виправданого (ч. 7 ст. 334 КПК). Якщо підсудному було пред'явлено декілька обвинувачень і деякі з них не були доведені, то у вироку повинно бути зазначено, за якими з них підсудний виправданий, а за якими — засуджений (ч. 7 ст. 335 КПК). І в цих випадках не слід вживати терміни «засудив», «приговорив» або «присудив».

У зв'язку з цим пропонуємо заключну, констатуючу частину будь-якого вироку (обвинувального, виправдувального) починати лише терміном «постановив», а не термінами «присудив», «засудив», «приговорив», «вирокнув», «резолютував» тощо.

Насамкінець зазначимо, у ст. 124 Конституції визначено, що всі судові рішення ухвалюються іменем України. Водночас згідно зі статтями 321 і 333 КПК вирок постановляється ім'ям України. Україна — це держава, а не фізична особа, у неї є назва, а не ім'я, тому неприпустимо визначати її волю терміном «ім'я».

⁶ Див.: Там само. — С. 426.

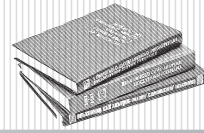
⁷ Див.: Фрирак В.Б. Російсько-український словник. — К., 2004. — С. 808.

⁸ Див.: Великий тлумачний словник сучасної української мови. — К., 2007. — С. 1113.

⁹ Див.: Там само. — С. 146.

⁴ Див.: Алейніков Г.І. Виправдувальний вирок у кримінальному процесі України. — Херсон, 2007. — С. 125, 151.

⁵ Див.: Великий тлумачний словник сучасної української мови. — К., 2007. — С. 1134.

Я.М. Романюк,
суддя Верховного Суду
України

S u m m a r y

It goes about the fact that introduction of state registration of juristic acts on realty was an objective necessity effecting in profound positive changes in substantive law and therefore, effective laws should be reserved and improved further on

Державна реєстрація правочинів: її суть та правове значення

Державна реєстрація речових прав на нерухоме майно, їх обтяжень, а також правочинів щодо нерухомості є однією з новел Цивільного кодексу України 2003 р. (далі — ЦК). Можливо, саме тому вона недостатньо висвітлена в сучасній українській цивільно-правовій науці. Однак, якщо звернутися до історії цього питання, не можна не визнати відносності такої новизни. Більше того, багато питань, які сьогодні викликають жваві дискусії, були предметом обговорення та вирішення багато років тому.

Так, ще в I ст. до н.е. в Давньому Єгипті існував інститут обов'язкової реєстрації актів про нерухомість. Схожі інститути сучасні дослідники виявили в індіанців-ацтеків доколумбової епохи¹. Нині спеціальна реєстрація прав на нерухоме майно та правочинів з нерухомістю, яку здійснюють спеціально уповноважені на це органи, існує в переважній більшості країн світу. В сусідніх з нашою державою обов'язкову державну реєстрацію нерухомості та правочинів з нею встановлюють, зокрема, статті 130 та 164 ЦК Російської Федерації, статті 131 та 165 ЦК Республіки Білорусь.

І ця новизна, і її відносність є доволі яскравими ілюстраціями того, що реєстрація прав на нерухоме майно та правочинів з нерухомістю об'єктивно необхідні в будь-якій правовій системі, яка допускає обіг нерухомості.

Історичний погляд на проблему правового регулювання обігу нерухомого майна дає підстави для висновку, що саме об'єктивні властивості нерухомих речей стали причиною формування особливого правового режиму нерухомості, ядром якого є те, що сьогодні законодавець назвав реєстрацією прав на нерухоме майно та правочинів з нерухомістю.

Відомий російський вчений Й.О. Покровський (1868—1920 рр.) у своїй праці «Основні проблеми цивільного права» писав: «Відсутність чітких і для всіх легко зрозумілих форм встановлення речових прав на нерухомість насамперед шкідливо відбивалося на поземельному кредиті. Особа, яка надає кредит під заставу нерухомості, ніколи не могла бути впевнена, що на ту саму нерухомість немає інших, раніше встановлених заставних прав, внаслідок чого такі кредити були дуже ризикованими і якщо й надавали-

¹ Див.: Латыев А.Н. Регистрация прав на недвижимое имущество и владение: соотношение и влияние на оборот недвижимости // Объекты гражданского оборота: Сборник статей / Отв. ред. М.А. Рожкова. — М., 2007. — С. 428.

ся, то на вкрай тяжких умовах. З метою вирішення цієї проблеми наприкінці XVIII ст. у Європі виник інститут іпотечних книг: будь-яке заставне право на нерухомість мало юридичну силу для третіх осіб лише в тому разі, якщо воно записане в особливі книги, які ведуться офіційними установами і є відкритими для довідок усіх зацікавлених осіб. Тепер для особи, до якої звертаються з проханням про кредит під заставу нерухомості, достатньо переконатися в тому, що на цю нерухомість в іпотечній книзі відсутнє інше заставне право; її пріоритет на задоволення своїх вимог за рахунок цієї нерухомості було гарантовано»².

Реєстрація прав на нерухоме майно та правочинів з нерухомістю об'єктивно необхідні в будь-якій правовій системі, яка допускає обіг нерухомості

На Русі традиційно зміна власника нерухомості супроводжувалася здійсненням певних обрядів, метою яких було привернути увагу спільноти (насамперед найближчих сусідів) до цього факту, публічно повідомивши в такий спосіб про нового власника. Однак здійснення таких церемоній робило обіг нерухомості надміру громіздким і не завжди досягало своєї мети, адже людська пам'ять виявилася не надто надійним хранителем такої важливої інформації.

Поступово людство стало переходити до письмової форми закріплення прав на нерухомість, передусім земельних ділянок, як найбільш значимого об'єкта власності в цивільному обігу тих часів.

На частині українських земель, що починаючи з XVI ст. входили до складу Російської держави, при укладенні договорів з нерухомістю купчі обов'язково подавалися в прикази. Договори із землею мали записуватися в земські прикази, з будинком — в помісні. На прохання сторін оформлялися спеціальні грамоти, якими підтверджувалося право на нерухомість і відображався факт внесення відповідних записів у прикази³.

Так, у ст. 34 гл. XVII Соборного Уложення 1649 р. зазначено: «А будет кто вотчину свою ... кому продаст, и деньги возьмет и купчую даст, а в Поместном приказе в книгах ту вотчину за купцом не запишет, да после того тое же свою вотчину иному кому продаст воровством, и деньги возьмет, и в Поместном приказе в книги ту вотчину за последним купцом запишет, и тою вотчиною владети тому, за кем та вотчина в Поместном приказе в книгах записана, а первому купцу тою вотчиною владе-

ти не велети, для того, что он ту вотчину купя, в Поместном приказе за собою в книгах не записал»⁴.

Схожий порядок закріплення прав на нерухомість при її відчуженні встановлювали «Права, за якими судиться малоросійський народ» 1743 р. (п. 1 артикулу 3 глави четвертої надесять)⁵ та «Зібрання малоросійських прав» 1807 р. (§ 16 глави о изъявлениях воли, § 301 глави о даровых записях, § 338 главы о купчих крепостях или о купле и продаже)⁶.

У ст. 321 Загального Цивільного Уложення Австрійської імперії 1811 р. зазначено, що «законное владение вещным правом на недвижимые вещи приобретается только через надлежащее внесение в публичные книги». Згідно зі ст. 431 цього Уложення «для перехода права собственности на недвижимые вещи, сделка о приобретении должна быть внесена в назначенные для него публичные книги»⁷.

Проведений аналіз законодавства тих часів дозволяє дійти висновку, що фіксація факту відчуження нерухомості у відповідному публічному реєстрі набула обов'язкового характеру і саме з нею отожднювалося поняття переходу речового права.

Із середини XIX ст. функція закріплення прав на нерухомість була передана нотаріусам. Відповідно до ст. 1417 відділення 2 розд. III Зводу Законів Російської імперії 1832 р. «продажа всех недвижимых имуществ совершается посредством купчих крепостей». «Купчая крепость совершается нотариальным порядком и обращается в акт крепостной через утверждение ее Старшим Нотариусом» (ст. 1420 Зводу Законів)⁸.

У процесі розвитку цивілізації людство поступово перейшло до письмової форми закріплення прав на нерухомість, передусім земельних ділянок як найбільш значимого об'єкта власності в цивільному обігу тих часів

У радянський період система спеціального режиму закріплення прав на нерухомість була ліквідована. Було заборонено приватну власність на землю і перехід не лише земельних ділянок, а й прав користування ними від однієї особи до іншої. Сам поділ речей на рухомі і нерухомі було скасовано. У примітці до ст. 21 ЦК УСРР 1922 р. зазначалося: «З скасуванням приватної власності на землю поділ майна на рухоме і нерухоме скасовано»⁹. Земля та

⁴ Кодифікація цивільного законодавства на українських землях: в 2 т. / За ред. Р.О. Стефанчука та М.О. Стефанчука. — К., 2009. — Т. 1. — С. 369.

⁵ Там само. — С. 569—570.

⁶ Там само. — С. 918, 981, 984.

⁷ Там само. — С. 1055, 1064.

⁸ Кодифікація цивільного законодавства на українських землях: в 2 т. / За ред. Р.О. Стефанчука та М.О. Стефанчука. — К., 2009. — Т. 2. — С. 160.

⁹ Там само. — С. 683.

² Покровский И.А. Основные проблемы гражданского права. — М., 2009. — С. 199 (тут і далі — переклад автора).

³ Див.: Манылов И.Е. Наследование жилых помещений. — М., 2007. — С. 44.

інші об'єкти, які раніше належали до нерухомого майна, були проголошені власністю держави. Відповідно, відпала і потреба в реєстраційній системі.

Однак, незважаючи на те, що реєстраційної системи в нинішньому її розумінні не було, норми про реєстрацію прав на нерухоме майно існували в тій мірі, в якій обіг нерухомого майна дозволявся законом. Так, у ч. 2 ст. 227 ЦК УРСР 1963 р. було встановлено, що договір купівлі-продажу жилого будинку підлягає реєстрації у відповідному виконавчому комітеті місцевої Ради депутатів трудящих¹⁰. Проте така реєстрація мала суто статистичну мету і право власності у набувача за таким договором виникало з моменту його нотаріального посвідчення.

Такий стан справ був цілком природним, оскільки згідно з чинним на той час законодавством лише індивідуальний дім або його частина могли бути об'єктом приватної власності громадянина і, відповідно, об'єктом договорів, спрямованих на зміну власника. Всі інші об'єкти нерухомого майна перебували переважно у державній власності, перехід цих об'єктів із володіння однієї юридичної особи до іншої не був пов'язаний зі зміною власника, ним у будь-якому разі залишалася держава. Тому фіксація цих процесів мала характер внутрішнього обліку власником свого майна і не потребувала спеціальної публічної реєстрації.

Початок докорінній зміні ситуації поклав Закон СРСР від 6 березня 1990 р. № 1305-І «Про власність в СРСР», який у ч. 2 ст. 7 проголосив членів кооперативів, утворених для спорудження об'єктів нерухомості (житлових, житлово-будівельних, дачних, гаражних чи інших), власниками наданих їм у користування об'єктів (квартир, дач, гаражів, інших будівель або приміщень) за умови повної сплати ними пайових внесків.

Фіксація факту відчуження нерухомості у відповідному публічному реєстрі набула обов'язкового характеру і саме з нею ототожнювалося поняття переходу речового права

Закон УРСР від 7 лютого 1991 р. № 697-ХІІ «Про власність» у ч. 1 ст. 13 містив перелік об'єктів права індивідуальної власності, а саме — жилі будинки, квартири, дачі, садові будинки, засоби виробництва, а також інше майно споживчого і виробничого призначення. У ч. 3 цієї ж статті законодавець установив, що склад, кількість і вартість майна, яке може бути у власності громадян, не обмежується, крім випадків, передбачених законом.

Новим етапом у розширенні кола власників об'єктів нерухомості став Декрет Кабінету

Міністрів України від 26 грудня 1992 р. № 15-92 «Про приватизацію земельних ділянок» (далі — Декрет № 15-92). Паралельно розвивалося законодавство про приватизацію державного житлового фонду та майна. Це призвело до того, що до переліку об'єктів, які могли бути у приватній власності, увійшли практично всі види нерухомого майна — від окремих жилих і нежилых приміщень до земельних ділянок.

Обов'язкова державна реєстрація правочинів передбачена як ЦК України, так і іншими законами. При цьому запроваджену державну реєстрацію правочинів не можна ототожнювати з передбаченими законом випадками державної реєстрації окремих об'єктів цивільного права з метою ведення статистики, обліку, забезпечення безпеки тощо

Одночасно з цим розвивалося і законодавство про реєстрацію правочинів з нерухомістю. Так, реєстрацію в місцевих органах влади договорів купівлі-продажу об'єктів нерухомого майна передбачали прийняті у 1992 р. закони України від 4 березня № 2163-ХІІ «Про приватизацію майна державних підприємств» (ч. 4 ст. 27), від 6 березня № 2171-ХІІ «Про приватизацію невеликих державних підприємств (малу приватизацію)» (ч. 6 ст. 25), Декрет № 15-92 (ч. 2 ст. 4). Державну реєстрацію договорів оренди землі передбачав Закон України від 6 жовтня 1998 р. № 161-ХІV «Про оренду землі» (ч. 1 ст. 16). Однак, як влучно висловився російський вчений-цивіліст професор М.І. Брагинський, така державна реєстрація правочинів з нерухомістю відіграла швидше роль додатка до їх нотаріальної форми¹¹.

ЦК надав державній реєстрації правочинів з нерухомістю зовсім інше правове значення. У ст. 182 цього Кодексу визначено загальні засади здійснення державної реєстрації права власності та інших речових прав на нерухомі речі, обтяжень цих прав, їх виникнення, переходу і припинення. Статтею 210 ЦК передбачено, що у випадках, встановлених законом, державній реєстрації підлягають і правочини.

Випадки обов'язкової державної реєстрації правочинів передбачено як ЦК, так і іншими законами. При цьому запроваджену державну реєстрацію правочинів не можна ототожнювати з передбаченими законом випадками державної реєстрації окремих об'єктів цивільного права з метою ведення статистики, обліку, забезпечення безпеки тощо (наприклад, транспортних засобів, у тому числі морських, річкових та повітряних суден; космічних об'єктів, зброї, окремих видів цінних паперів

¹⁰ Див.: Кодифікація цивільного законодавства на українських землях: в 2 т. / За ред. Р.О. Стефанчука та М.О. Стефанчука. — К., 2009. — Т. 2. — С. 831.

¹¹ Див.: Брагинский М.И., Витрянский В.В. Договорное право. Книга первая: Общие положения. 2-е изд. — М., 2005. — С. 341.

та ін.). Така реєстрація на цивільно-правовий режим правочинів в цілому не впливає.

Так, відповідно до ч. 5 ст. 126 Земельного кодексу України (далі — ЗК) договором оренди землі, зареєстрованим відповідно до закону, посвідчується право оренди земельної ділянки. Державній реєстрації підлягають договори купівлі-продажу земельної ділянки, єдиного майнового комплексу, житлового будинку (квартири) або іншого нерухомого майна (ст. 657 ЦК), міни (ст. 716 ЦК), договори про передачу нерухомого майна під виплату ренти (ч. 2 ст. 732 ЦК), договори довічного утримання, за якими відчужується нерухоме майно (ч. 2 ст. 745 ЦК), договори найму (оренди) будівлі або іншої капітальної споруди (їх окремих частин) строком не менше ніж на три роки (ст. 794 ЦК), договори управління нерухомим майном (ч. 2 ст. 1031 ЦК).

Аналізуючи зміст поняття «державна реєстрація» правочинів, російський вчений професор С.А. Степанов наголошує, що державна реєстрація правочинів є не лише юридичним актом визнання і підтвердження державою виникнення, обтяження, переходу або припинення прав на нерухоме майно, а також є єдиним доказом існування зареєстрованих і права, і правочину¹². Таку ж позицію обстоюють і автор постатейного коментаря до Федерального закону РФ від 17 червня 1997 р. «О государственной регистрации прав на недвижимое имущество и сделок с ним» О.М. Ткач¹³ та ректор Російської школи приватного права П.В. Крашенінніков¹⁴.

Державна реєстрація правочинів є юридичним фактом, який забезпечує правову легітимність вчинених правочинів, а отже, головною метою існування системи їх державної реєстрації є забезпечення захисту майнових прав на нерухомість учасників цивільного обігу

За визначенням російського науковця-цивіліста професора Є.О. Суханова державна реєстрація правочинів і прав є способом забезпечення державної (публічної) достовірності відомостей про існування або відсутність правочинів і прав¹⁵. Таке ж визначення державної реєстрації правочинів дають автори навчального посібника «Государственная регистрация прав на недвижимое имущество и сделок с ним» О.О. Чефранова та С.Г. Певницький¹⁶.

¹² Див.: Гражданское право: Учебник: в 3 т. / Под общ. ред. С.А. Степанова. — М.: Екатеринбург, 2010. — Т. 1. — С. 224.

¹³ Див.: Комментарий к Федеральному закону «О государственной регистрации прав на недвижимое имущество и сделок с ним» (постатейный) / Отв. ред. А.Н. Ткач. — М., 2007. — С. 16.

¹⁴ Див.: Крашенінніков П.В. Сделки с жилыми помещениями: Комментарий гражданского и жилищного законодательства и практика его применения. — М., 2009. — С. 125.

¹⁵ Див.: Гражданское право: в 4 т. / Отв. ред. Е.А. Суханов. — М., 2008. — Т. 1: Общая часть. — С. 474.

¹⁶ Див.: Чефранова Е.А., Певницький С.Г. Государственная регистрация прав на недвижимое имущество и сделок с ним: Правовые основы. Введение в профессию государственного регистратора. — М., 2009. — С. 111.

З наведеного можна дійти висновку, що державна реєстрація правочинів є юридичним фактом, який забезпечує правову легітимність вчиненого правочину.

Отже, головною метою існування системи державної реєстрації правочинів є забезпечення захисту майнових прав на нерухомість учасників цивільного обігу.

Разом з тим із цього загального правила законодавець зробив нелогічний виняток. Так, не передбачено обов'язкової державної реєстрації договору дарування нерухомості (ст. 719 ЦК). На нашу думку, це може призвести до зловживань на ринку нерухомості та виникнення спорів, чого можна уникнути, внівши відповідні зміни до ч. 2 зазначеної статті й виклавши її у такій редакції: «Договір дарування нерухомої речі укладається у письмовій формі й підлягає нотаріальному посвідченню та державній реєстрації».

Деякі автори критикують положення, за яким реєстрації підлягають і правочини щодо нерухомості, і право на об'єкт нерухомого майна, набуте за такими правочинами, через надмірну громіздкість процедури державної реєстрації та її зайву повторюваність (наприклад В.О. Алексєєв)¹⁷.

Однак погодитися з цим не можна. Головним завданням системи державної реєстрації, як було зазначено вище, є забезпечення захисту майнових прав на нерухомість учасників цивільного обігу. Без реєстрації жоден з учасників цивільного обігу не може бути певен у достовірності своїх прав, так само як і прав інших учасників ринку нерухомості. Як акт офіційного визнання і підтвердження державою зареєстрованого права реєстрація дає особі впевненість у стабільності його прав на нерухомість.

Особливе значення це має для нашої держави, адже в сучасних умовах нерухомість (квартири, будинки, земельні ділянки тощо) є основним, а подекуди чи не єдиним істотним надбанням переважної більшості громадян. Для багатьох громадян нерухомість є і єдиним (або основним) джерелом доходу, адже вона може бути предметом оренди, об'єктом застави при отриманні кредиту тощо. В умовах, коли доходи значної частини населення є нижчими за офіційно встановлений прожитковий мінімум, держава зобов'язана вживати всіх необхідних заходів для захисту того, що є єдиною цінністю й умовою існування для багатьох її громадян.

За таких умов державна реєстрація правочину зайвою гарантією речових прав громадян бути не може. Наприклад, при укладенні договору від-

¹⁷ Див.: Алексєєв В.А. Недвижимое имущество: государственная регистрация и проблемы правового регулирования. — М., 2007. — С. 198—212.

чуження нерухомості під відкладальною умовою, коли перехід права на об'єкт нерухомості сторони пов'язують з повною сплатою покупної ціни, державна реєстрація договору стане на заваді бажанню недобросовісного продавця ще раз відчужити його за іншим договором та захистить як права набувача, так і третіх осіб, які через відсутність державної реєстрації вже укладеного договору будуть позбавлені можливості довідатися про його існування, що може призвести до укладення ними ще одного договору щодо того ж об'єкта нерухомості, а це, у свою чергу, викличе спір.

Державна реєстрація правочину зайвою гарантією речових прав громадян бути не може. Наприклад, при укладенні договору відчуження нерухомості під відкладальною умовою, коли перехід права на об'єкт нерухомості сторони пов'язують з повною сплатою покупної ціни, державна реєстрація договору стоятиме на заваді бажанню недобросовісного продавця ще раз відчужити його за іншим договором та захистить як права набувача, так і третіх осіб

Тим більше дивує позиція українського законодавця, який у Законі від 11 лютого 2010 р. № 1878-VI «Про внесення змін до Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обмежень» та інших законодавчих актів України» (далі — Закон № 1878-VI) вкотре підтвердив свою непослідовність та суперечливість, передбачивши скасування з 1 січня 2012 р. встановленої ст. 657 ЦК державної реєстрації договорів купівлі-продажу земельної ділянки, єдиного майнового комплексу, житлового будинку (квартири) або іншого нерухомого майна, ч. 2 ст. 732 ЦК — договорів про передачу нерухомого майна під виплату ренти, ч. 2 ст. 745 ЦК — договорів довічного утримання (догляду), за якими передається набувачеві у власність нерухоме майно, ст. 794 ЦК — договорів найму будівлі або іншої капітальної споруди (їх окремої частини), укладених на строк не менше ніж на три роки, а ч. 2 ст. 1031 ЦК — договорів управління нерухомим майном, одночасно залишивши чинними положення про необхідність державної реєстрації договорів оренди землі (ч. 5 ст. 126 ЗК).

Не можна погодитися також і з думкою деяких юристів про те, що державна реєстрація правочину є порушенням принципу свободи договору, яким керується ЦК (п. 3 ст. 3, ст. 627 ЦК).

Так, орган державної реєстрації не здійснює перевірки відповідності зовнішнього волевиявлення сторін договору їх внутрішній волі, так само як і відповідності його умов вимогам закону. Ці повноваження і надалі залишаються за нотаріусом при вчиненні нотаріального посвідчення договору.

Конституційний Суд Російської Федерації, даючи відповідь на аналогічне питання, в ухвалі від 5 липня 2001 р. № 154-О «Про відмову у прийнятті

до розгляду скарги закритого акціонерного товариства «СЕВЕНТ» на порушення конституційних прав і свобод положеннями п. 1 ст. 165, п. 3 ст. 433 і п. 3 ст. 607 ЦК РФ» з цього приводу вказав: «Державна реєстрація — як формальна умова забезпечення державного, в тому числі судового, захисту прав особи, які виникли з договорів з нерухомістю, — покликана лише посвідчити з боку держави юридичну силу відповідних правовстановлюючих документів. Тим самим державна реєстрація створює гарантії належного виконання сторонами зобов'язань і, відповідно, сприяє зміцненню і стабільності цивільного обігу в

цілому. Вона не зачіпає самого змісту зазначеного цивільного права, не обмежує свободу договорів, юридичну рівність сторін, автономію їх волі та майнову самостійність і тому не може розглядатися як неприпустиме свавільне втручання держави в приватні справи або обмеження прав людини та громадянина, в тому числі гарантованого Конституцією права

володіти, користуватися і розпоряджатися майном, яке належить їй на законних підставах, а також свободи підприємницької діяльності»¹⁸.

З державною реєстрацією правочину законодавець пов'язав настання відповідних правових наслідків. Згідно з ч. 1 ст. 210 ЦК правочин, який за законом підлягає державній реєстрації, є вчиненим з моменту такої реєстрації. Незважаючи на те, що законодавець безпосередньо не визначив правові наслідки недотримання положень про державну реєстрацію правочинів, вони впливають із контексту ч. 1 ст. 210 ЦК, — не будучи вчиненими до моменту їх державної реєстрації, такі правочини не можуть породжувати для їх суб'єктів бажаного правового результату, а в решті ї відповідних прав і обов'язків. Щодо договірних правочинів цей висновок додатково підтверджується ч. 3 ст. 640 ЦК. Саме до цього цілком виправдано зводяться і роз'яснення Пленуму Верховного Суду України, які він надав у п. 8 постанови від 6 листопада 2009 р. № 9 «Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними».

Однак при цьому законодавець створив істотну проблему. На практиці трапляються неодинокі випадки, коли сторони домовилися щодо всіх істотних умов договору платного відчуження нерухомості і відбулося його повне або часткове виконання однією із сторін, але друга сторона ухиляється від нотаріального посвідчення договору. Не будучи за таких обставин укладеним, зазначений договір не може бути визнаний судом дійсним на підставі ч. 2 ст. 220 ЦК, яка встановлює порядок визнання дійсними нікчемних договорів,

¹⁸ http://ksportal.garant.ru:8081/SESSION/S_pXZn09ml/PILOT/doc/doc_print.html?pv

на що також звернув увагу Пленум Верховного Суду України в п. 13 згаданої вище постанови.

Так, у серпні 2007 р. З. звернулася до суду з позовом до К.О. та П. про визнання договору купівлі-продажу квартири дійсним, посплавшись на те, що в березні 2007 р. домовилася з К.О. та його батьком К.П. про купівлю спірної квартири, яка належала їм на праві спільної часткової власності, й повністю сплатила їм покупну ціну. З К.О. вона уклала і нотаріально посвідчила договір купівлі-продажу належної йому частки квартири, а з К.П. уклала договір лише у письмовій формі та не встигла нотаріально посвідчити його, оскільки той раптово захворів і помер.

Ленінський районний суд м. Миколаєва рішенням від 17 квітня 2009 р. в задоволенні позову відмовив. Не погодившись із таким рішенням, Апеляційний суд Миколаївської області своїм рішенням від 16 липня 2009 р. скасував його та ухвалив нове — про задоволення позову.

Колегія суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України ухвалою від 23 грудня 2009 р. рішення апеляційного суду скасувала, а рішення суду першої інстанції залишила без змін (справа № 6-20347св09).

Законодавцю пропонувалося внести відповідні зміни до ч. 3 ст. 640 ЦК, за якими договір, що підлягає нотаріальному посвідченню і (або) державній реєстрації, вважався б укладеним з моменту його нотаріального посвідчення

Таким чином, добросовісну сторону договору законодавець позбавив можливості захистити своє право в суді.

Вирішення цієї проблеми ми вбачаємо у запровадженні порядку, за яким договір, що підлягає і нотаріальному посвідченню, і державній реєстрації, вважатиметься укладеним з моменту його нотаріального посвідчення. З цією метою у своїх попередніх статтях¹⁹ автор пропонував законодавцю внести відповідні зміни до ч. 3 ст. 640 ЦК, за якими договір, який підлягає нотаріальному посвідченню і (або) державній реєстрації, вважався б укладеним з моменту його нотаріального посвідчення. Необхідність внесення таких змін до закону була очевидною і згідно з підпунктом 6 п. 3 Закону № 1878-VI, який відповідно до п. 1 розд. II «Прикінцеві та перехідні положення» цього Закону набере чинність з 1 січня 2012 р., ч. 3 ст. 640 ЦК викладено в новій редакції: «Договір, що підлягає нотаріальному посвідченню, є укладеним з дня такого посвідчення». Будучи спеціальною, ця норма підлягатиме застосуванню незалежно від положень ч. 1 ст. 210 ЦК.

Саме такий порядок вже існував тривалий час на підставі ч. 3 ст. 132 ЗК при укладенні договорів відчуження земельних ділянок до внесення відповідних змін Законом від 5 березня 2009 р. № 1066-VI «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо документів, що посвідчують право на земельну ділянку, а також порядку поділу та об'єднання земельних ділянок».

За державною реєстрацією договору на сьогодні також зберігається інше передбачене ч. 4 ст. 334 ЦК положення — з моменту державної реєстрації договору у набувача за таким договором виникає право власності.

Отже, на відміну від радянського періоду, нині державна реєстрація правочину має не технічне, а юридичне (правоутворююче) значення. Тобто право в особи на нерухомість, набуто за договором, виникає на підставі юридичного складу, який містить два юридичних факти: досягнення згоди та надання їй відповідної форми, а також акт державної реєстрації цієї згоди.

Разом з тим Законом № 1878-VI ч. 4 ст. 334 ЦК викладено в новій редакції, відповідно до якої з 1 січня 2012 р. права на нерухоме майно у набувача за договором виникатимуть не з моменту державної реєстрації такого договору, адже державна реєстрація договорів щодо нерухомості скасовується, а з моменту державної реєстрації права на набуто за договором нерухоме майно.

У зв'язку з цим виникне інша проблема. На сьогодні державну реєстрацію договору здійснюють нотаріуси, відбувається це одночасно з нотаріальним посвідченням договору, і тоді ж набувач за договором відчуження нерухомості набуває права власності на неї. З прийняттям нового закону між нотаріальним посвідченням договору та державною реєстрацією права, яке здійснюватимуть територіальні органи державної реєстрації прав, на набуто за цим договором нерухоме майно неодмінно пройде певний час. У зв'язку з цим на практиці обов'язково постане питання: якими правомочностями щодо об'єкта нерухомості в цей проміжок часу володітимуть відчужувач і набувач? Чи буде набувач забезпечений від того, що в цей період часу недобросовісний відчужувач не відчужить нерухомість ще комусь?

На нашу думку, відповідь на ці питання повинна бути такою: до моменту державної реєстрації права власності на набуто за договором нерухоме майно набувач, якому передано майно, не може ним розпорядитися, оскільки ще не є його власником, адже право власності виникає з моменту його державної реєстрації. Після передачі об'єкта нерухомості набувачу і до моменту державної реєстрації права на цей об'єкт за набувачем не може ним вдруге розпорядитися і відчужувач, оскільки об'єкт нерухомості в такому разі вже буде предметом виконаного ним

¹⁹ Див.: Романюк Я.М. Момент вчинення правочину та його правове значення // Вісник Верховного Суду України. — 2009. — № 8. — С. 36—40; Умови та порядок визнання нічемних правочинів дійсними // Вісник Верховного Суду України. — 2010. — № 2. — С. 35—40.

зобов'язання за договором і покупець на той час вже стане його законним володільцем. У разі укладення нового договору про відчуження раніше переданої покупцю нерухомості продавець нестиме відповідальність за його невиконання. Саме такі роз'яснення надав Пленум Вищого Арбітражного Суду Російської Федерації у п. 14 постанови від 25 лютого 1998 р. № 8 «Про деякі питання практики розгляду спорів, пов'язаних із захистом права власності та інших речових прав»²⁰.

Схожа ситуація існує і в українському спадковому праві. Так, відповідно до ч. 5 ст. 1268 ЦК незалежно від часу прийняття спадщини право володіння та користування нерухомим майном, яке є у складі спадщини, виникає у спадкоємця з часу відкриття спадщини, однак розпорядитися ним він відповідно до ч. 2 ст. 1299 ЦК може лише після державної реєстрації права на спадщину.

Разом з тим, на нашу думку, саме по собі таке роз'яснення за відсутності чіткого законодавчого механізму, спрямованого на унеможливлення повторного відчуження вже відчуженого об'єкта, на практиці породить непоодинокі спори.

До моменту державної реєстрації права власності на набуте за договором нерухоме майно набувач, якому передано майно, не може ним розпорядитися, оскільки ще не є його власником, адже право власності виникає з моменту його державної реєстрації. Після передачі об'єкта нерухомості набувачу і до моменту державної реєстрації права на цей об'єкт за набувачем не може ним вдруге розпорядитися і відчужувач

Оскільки законодавець не передбачив також і строк, упродовж якого набувач повинен зареєструвати свої права на набуте за договором нерухоме майно, так само як і відповідальності за ухилення від такої реєстрації, це неодмінно призведе й до зволікання набувачів з такою реєстрацією з метою ухилення від сплати, наприклад, земельного податку, чи приховування фактів набуття права власності на об'єкти нерухомого майна недобросовісними державними службовцями, а також призведе до значної невідповідності наявної в Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно інформації з фактичним станом справ.

Отже, викладена у Законі № 1878-VI нова редакція ч. 4 ст. 334 ЦК не лише не сприятиме запобіганню та присканню правопорушень у сфері правовідносин, пов'язаних з нерухомістю, а й утруднить реалізацію фіскальної функції держави.

Не позбавлене запроваджене нове положення і суто термінологічної вади. Так, законодавець встановив, що права на нерухоме майно, які підлягають державній реєстрації, виникають з дня такої реєстрації. Таким чином, державній реєстрації підлягають вже існуючі права, але разом з тим виникають вони лише після такої реєстрації. Тобто державній реєстрації підлягає те, що не існує і що виникне лише як її наслідок.

Державна реєстрація правочинів щодо нерухомості є об'єктивною необхідністю, її запровадження викликало фундаментальні позитивні зміни в матеріальному праві і відмовлятися від неї не слід, а навпаки — чинне законодавство про таку реєстрацію слід зберегти і в подальшому вдосконалити

Аналіз наведеного свідчить про доцільність збереження існуючого на сьогодні положення щодо необхідності державної реєстрації правочинів щодо нерухомості та виникнення права власності на об'єкти нерухомого майна за договором з моменту державної реєстрації такого договору.

Відповідно до ч. 2 ст. 210 ЦК перелік органів, які здійснюють державну реєстрацію правочинів, порядок їх реєстрації, а також порядок ведення відповідних реєстрів встановлюється законом. Однак поки що це положення на практиці не реалізоване і такого закону український законодавець не прийняв. Для заповнення цієї законодавчої прогалини постановою Кабінету Міністрів України від 26 травня 2004 р. № 671 було створено Державний реєстр правочинів, адміністратором якого визначено державний департамент «Інформаційний центр» Міністерства юстиції України. Тією ж постановою Кабінет Міністрів України затвердив Тимчасовий порядок державної реєстрації правочинів, відповідно до якого державну реєстрацію правочинів, змін, внесених до них, відомостей про припинення їх дії згідно з укладеним з адміністратором зазначеного реєстру договором проводять державні нотаріальні контори та приватні нотаріуси. Пунктом 3 розд. II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 1878-VI встановлено, що державна реєстрація правочинів проводитиметься нотаріусами до 1 січня 2012 р.

Підсумовуючи наведене, можна дійти висновку, що державна реєстрація правочинів щодо нерухомості є об'єктивною необхідністю, її запровадження викликало фундаментальні позитивні зміни в матеріальному праві і відмовлятися від неї не слід, а навпаки — чинне законодавство про таку реєстрацію слід зберегти і в подальшому вдосконалити.

²⁰ Сборник постановлений Пленумов Верховного Суда и Высшего Арбитражного Суда Российской Федерации по гражданским делам. — М., 2008. — С. 215.

Аналітичні портфелі судової практики — до послуг працівників суду

В.П. Шпонька,
автор АП СП у системах
інформаційно-правового забезпечення «ЛІГА»,
професійний суддя

У рішенні, ухваленому 19 вересня 2008 р. у справі «Корбелі проти Угорщини», Європейський суд з прав людини зазначив: хоч би як чітко було спроектоване законодавче положення, в будь-якій системі права, зокрема у кримінальному праві, є такий неunikненний елемент, як судові тлумачення. Завжди існуватиме потреба у поясненні сумнівних положень закону та в пристосуванні цих положень до змінних обставин життя.

Рада суддів України рішенням від 20 квітня 2007 р. схвалила і рекомендувала впровадити у загальних судах держави аналітичні портфелі судової практики¹ (далі — АП СП) в галузях кримінального, кримінально-процесуального, кримінально-виконавчого, митного та адміністративного

права, застосування Закону України від 5 жовтня 1995 р. № 356/95-ВР «Про боротьбу з корупцією» в базі систем інформаційно-правового забезпечення «ЛІГА».

Цей процес розпочався у травні 2008 р., і вже у жовтні цього ж року база АП СП була встановлена на персональних комп'ютерах суддів Верховного Суду України. На сьогодні робота із впровадження бази продовжується, зокрема, за сприяння Державної судової адміністрації України та багатьох голів загальних судів.

База АП СП — це щомісяця поповнюваний електронний збірник прецедентної судової практики, яка публікується в офіційних виданнях Європейського суду з прав людини, Конституційного та Верховного судів України. Обмежено використовується судова практика, опублікована в інших фахових виданнях.

Перший заступник Голови Верховного Суду України П.П. Пилипчук позитивно оцінив те, що практику застосування норм права в АП СП викладено у найбільш зручному для фахівців-практиків режимі — за структурою законів, кодексів і відповідно до їх глав чи розділів, статей, частин тощо. Цим забезпечено мінімізацію затрати часу на виконання технічної роботи, пов'язаної з роботою в законодавчому та нормативно-правовому полі, взагалі із судовою практикою, — при розслідуванні та судовому розгляді кримінальних й адміністративних справ.

АП СП у базі систем інформаційно-правового забезпечення «ЛІГА» дають можливість:

1) оперативно здійснювати пошукові операції за: пунктами, частинами, статтями, главами чи розділами чинних Кримінального, Криміналь-

¹ Термін «аналітичні портфелі» введений розробниками систем інформаційно-правового забезпечення «ЛІГА».

ЛІГА:ЗАКОН ЮриСТПРОФ 8.1.1 © Інформаційно-аналітичний центр «ЛІГА», ТОВ «ЛІГА ЗАКОН», 2010
Пошук: Сервіси Віона Допомога

Шаблони інтерфейсу

Ласкаво просимо
Занят на пошук
Перелік документів
Відкриті документи
Нові надходження

Пояснювальна користь
Історико-релігійні документи
Калькулятори
Судова практика
Україні ЛІГА:ЗАКОН

ПОРТФЕЛІ

Мій закладки

- АП СП: КК України. Автор - Шпонька В.П., професійний суддя. Станом на 15 лютого 2010
 - ПЕРЕДІМОВА. АНОТАЦІЯ. Про автора. ПОРІВНЯЛЬНІ ДАНІ. Перелік уживаних скорочень.
 - АП СП: КК України. Автор - Шпонька В.П., професійний суддя. Станом на 15 лютого 2010
 - р. Оновлення щомісяця.
 - ВІДВІДАЛЬНІСТЬ
 - Пост. П.Л. ВСУ щодо застосування правових норм розділу
 - СП застосування правових норм розділу за матеріалами узагальнень, оглядів, аналізів
 - СП КСЧ щодо застосування правових норм розділу
 - СП ЄСПП стосовно до правових норм розділу
 - НПР щодо застосування правової норми розділу
 - Законодавство
 - Стаття 3. Законодавство України про кримінальну відповідальність
 - Стаття 4. Чинність закону про кримінальну відповідальність у часі
 - Стаття 5. Зворотна дія закону про кримінальну відповідальність у часі
 - Стаття 6. Чинність закону про кримінальну відповідальність щодо злочинів, вчинених на території
 - Стаття 7. Чинність закону про кримінальну відповідальність щодо злочинів, вчинених громадянами

СП застосування правової норми розділу за матеріалами узагальнень, оглядів, аналізів

- ВЕРХОВНИЙ СУД УКРАЇНИ. УЗАГАЛЬНЕННЯ. Лист. від 2002.01.01. "Практика призначення судачи кримінального покарання"
- ✓ Слушнина є питання, порушене апеляційним судом Сумської області, про те, як слід розцінити положення ст. 9 КК 2001 р. Зокрема, виникають запитання: вироки яких іноземних держав, у яких випадках та в якому розумінні можуть бути враховані судом при розгляді справ про злочини, вчинені на території України?
- ВЕРХОВНИЙ СУД УКРАЇНИ. УЗАГАЛЬНЕННЯ. Лист. від 2008.02.01. Узагальнення підготовлене суддею Верховного Суду України В. М. Філатовим і помічником першого заступника Голови Верховного Суду України З. П. Бортовською. "Практика застосування судами міжнародних договорів України щодо визнання і виконання вироків іноземних судів"
- Україна є стороною кількох багатосторонніх міжнародних договорів, що регулюють питання визнання і виконання вироків іноземних держав, зокрема ...
- ВЕРХОВНИЙ СУД УКРАЇНИ. УЗАГАЛЬНЕННЯ. Лист. від 01.12.2008. "Узагальнення судової практики з питань кваліфікації повторності та сукупності злочинів (статті 32, 33, 35 Кримінального кодексу України)"
- ✓ Суді ... розрізняють сукупність злочинів від рецидиву і в справах, у яких підсудний попередній злочин вчинив за межами України.
- Суди не враховують правових наслідків вироків, винесених судами колишнього СРСР. Також суди керуються положеннями Закону від 3 березня 1998 р. N 140/98-ВР "Про ратифікацію Протоколу до Конвенції про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах від 22 січня 1993 року" про те, що Україна не бере на себе зобов'язання враховувати вироків, винесені судами Азербайджану, Молдови, Вірменії, Росії, Білорусії, Таджикистану, Грузії, Туркменістану, Казахстану, Узбекистану, Киргизії при вирішенні питань про встановлення факту вчинення злочину повторно, порушення зобов'язань, пов'язаних з умовно-добротривним звільненням тощо.

но-процесуального, Кримінально-виконавчого, Митного кодексів України, Кодексу України про адміністративні правопорушення, законів України від 30 червня 1993 р. № 3352-XII «Про попереднє ув'язнення», «Про боротьбу з корупцією»;

2) вільно переміщуватися в межах здійснюваних пошукових операцій;

3) ознайомлюватися з частиною або повним текстом іншого акта, на який є посилання в документі;

4) відслідковувати зміни у законодавстві України та судовій практиці, що впливають на зміст аналітичних портфелів АП СП;

5) копіювати потрібну частину аналітичних портфелів АП СП у формат Word чи роздруковувати її;

6) використовувати інші можливості систем на базі інформаційно-правового забезпечення «ЛІГА» при роботі з АП СП тощо.

Ці портфелі судової практики розраховані на професійних суддів України, працівників правоохоронних органів, юрисконсультів, адвокатів, науковців, аспірантів та студентів вищих навчальних закладів.

Станом на 15 квітня 2010 р. об'єм бази АП СП складає 66 МБ² і містить опрацьовані:

- 1635 рішень Європейського суду з прав людини;

- 809 рішень Конституційного Суду України;

- 1821 рішень Судової палати у кримінальних справах, Військової судової колегії Верховного Суду України, зокрема спільні рішення;

- з 530 розміщених у базах «ЛІГА» рішень у справах про адміністративні правопорушення — всі рішення Верховного Суду України;

- рішення судових палат Верховного Суду України у цивільних, адміністративних, господарських справах — у межах судового тлумачення розв'язання цивільного позову в кримінальній справі;

- 16 постанов Пленуму Верховного Суду СРСР;

- 73 постанови Пленуму Верховного Суду УРСР;

² Для порівняння: обсяг науково-практичного коментаря Кримінального кодексу України (у 2-х томах) за заг. ред. М.О. Потебенька, В.Г. Гончаренка (К., 2001 р.) складає 37, 94 МБ; обсяг науково-практичного коментаря Кримінально-процесуального кодексу України за заг. ред. В.Т. Маляренка, В.Г. Гончаренка (К., 2003 р.) складає 13,69 МБ.

- 188 постанов Пленуму Верховного Суду України;

- 78 узагальнень Верховного Суду України (узагальнення апеляційних судів опрацьовуються в окремих розділах АП);

- усі науково-практичні рекомендації, які містяться у авторських статтях, опублікованих у фахових виданнях, зокрема науково-практичному журналі «Вісник Верховного Суду України» з № 1'1996 р. по № 12'2004 р.

Як повідомляється у листі заступника Голови Державної судової адміністрації України В.А. Капустинського від 8 грудня 2009 р. № Ш-1152/09, на сьогодні оновлення баз АП СП, інструкції зі встановлення, а також інсталяційний пакет інформаційної бази «Ліга: Еліт» версії 8.1.5 головні спеціалісти з інформаційних технологій судів можуть знайти на FTP сервері за адресою: ftp://userftp:atPGPXa@ftp.court.gov.ua/pub/LIGA_Elit/ і в будь-який час завантажити та встановити у своєму суді.

Детальнішу інформацію про бази АП СП і малюнки до них можна знайти за адресою: <http://www.google.com/profiles/ShponkaVP>

За вічну межу одійшов **Анатолій Петрович ЗАКАЛЮК** — відомий український правознавець, доктор юридичних наук, професор, академік Академії правових наук України, заслужений діяч науки і техніки України, мудра, чуйна людина.

Розпочавши професійний шлях з роботи в органах прокуратури в 1953 р., А.П. Закалюк працював на

посадах заступника та начальника Київської науково-дослідної лабораторії НДІ МВС (з 1974 р.), начальника Київського філіалу, заступника начальника Всесоюзного науково-дослідного інституту МВС СРСР (з 1978 р.), проректора з наукової роботи Національної академії внутрішніх справ України (1992—1995 рр.), начальника управління (наукового відділу) по зв'язках з державними, судовими, правоохоронними органами Академії правових наук України (1995—2010 рр.). Був членом Європейської асоціації сприяння законотворенню (EAL; з 1999 р.), Європейського товариства кримінологів (ESC; з 2001 р.), Міжнародної федерації європейського права (з 2009 р.), Президії Академії правових наук України, головою Координаційного бюро АПРн України з кримінологічних проблем.

Анатолій Петрович був нагороджений орденом «За заслуги» III ступеня, Почесною грамотою Кабінету Міністрів України, удостоєний звання лауреата Премії імені Ярослава Мудрого.

Як провідний фахівець України в галузі кримінології А.П. Закалюк залишив нащадкам неоціненний творчий доробок — понад 140 наукових праць, автором і співавтором яких він є. Його наукові роботи видані багатьма іноземними мовами.

Професійно і сумлінно він виконував роботу члена редакційної колегії офіційного науково-практичного видання «Вісник Верховного Суду України».

Редакційна колегія журналу щиро поділяє біль тяжкої втрати Анатолія Петровича Закалюка та висловлює глибокі співчуття його рідним, близьким, колегам.

Міжнародні зв'язки

Наприкінці квітня 2010 р. у Верховному Суді України відбулася зустріч з делегацією Конституційного Суду Російської Федерації на чолі з Головою цього Суду Валерієм Зорькіним. Російські колеги перебували в Україні на запрошення Конституційного Суду України.

Василь Онопенко подякував членам делегації за бажання зустрітися з керівництвом Верховного Суду України й почути з перших уст про проблеми, які доводиться вирішувати суддям України, та зауважив, що Україна, як і Росія, за влучним висловом Голови Конституційного Суду Російської Федерації, перебуває «на шляху до права».

Наслідки специфічного ставлення до суду, зокрема й до Конституційного, свого часу відчула Росія, а в 2007—2008 рр. — Конституційний Суд України, тепер таке ставлення значною мірою відчують загальні суди та Верховний Суд України.

Василь Онопенко також зазначив, що сьогодні, коли в Україні здійснюється чергова спроба проведення судової реформи, судді України поки що не бачать чіткої й зрозумілої логіки цієї реформи, незрозумілим є її вектор. Чомусь творці реформи вирішили розпочати її зверху, намагаючись довести, що весь корінь зла у вітчизняному правосудді криється

у Верховному Суді України. У цьому контексті, поінформував Василь Онопенко російських колег, пропонується нова система судів, за якою має бути створено два вищих суди — кримінальний і цивільний, а повноваження Верховного Суду суттєво обмежено, що призведе фактично до ліквідації його як судового органу.

На переконання Голови Верховного Суду України, найважливішою, по суті — ключовою, складовою судової реформи є удосконалення процесуального законодавства, а здійснення реформ без внесення змін до Конституції неможливе.

У рамках такої конституційної реформи обов'язково має бути враховано й досвід конституційного судочинства в Росії, наголосив Василь Онопенко, адже безперечною прогресивністю Конституції Російської Федерації є те, що громадяни наділені правом звернення до Конституційного Суду для перевірки конституційності закону, застосованого в конкретній судовій справі.

На думку Голови Верховного Суду України, варто запозичити і конституційне визначення Верховного Суду, який, відповідно до Конституції Російської Федерації, є вищим судовим органом з цивільних, кримінальних, адміністративних та інших справ, підсудних судам загальної юрисдикції, здійснює у передбачених законом процесуальних нормах судовий нагляд за їх діяльністю і дає роз'яснення з питань судової практики.

У свою чергу Голова Конституційного Суду Російської Федерації зауважив, що і в Росії були пропозиції позбавити Верховний Суд повноважень судового нагляду. Однак право вищого судового органу країни здійснювати цю важливу функцію вдалося відстояти. Без подібних повноважень, переконані російські колеги, забезпечувати єдність судової практики, а значить справедливий захист прав і законних інтересів громадян у суді, неможливо.

Таке визначення статусу вищого судового органу, наголосив Василь Онопенко, дає чітку й однозначну відповідь про місце та роль Верховного Суду в судовій системі, унеможлиблює проведення ревізії його повноважень, зокрема й через процесуальне законодавство.

У зустрічі також взяли участь Голова Конституційного Суду України Андрій Стрижак, Перший заступник Голови Верховного Суду України Петро Пилипчук, представники Посольства Російської Федерації в Україні.

6 травня Голова Верховного Суду України Василь Онопенко провів робочу зустріч з Надзвичайним і Повноважним Послом Сполучених Штатів Америки в Україні Джоном Ф. Тефтом.

Передусім Голова Верховного Суду України подякував пану Послу за активну участь в міжнародному саміті «Суди та суспільство», який відбувся наприкінці квітня цього року за сприяння проекту Агентства США з міжнародного розвитку (далі — USAID) «Україна: верховенство права». На думку Василя Онопенка, саміт було проведено дуже вчасно, адже саме зараз, зі зміною політичної влади в країні, проведення судово-правової реформи в Україні набуло надзвичайної актуальності.

На прохання Надзвичайного і Повноважного Посла Сполучених Штатів Америки в Україні Василь Онопенко поінформував його щодо особливостей процедури розгляду справ у судах України.

Пан Джон Ф. Теффт зазначив, що для будь-якої країни дуже важливими є справжня незалежність судів і дотримання законів представниками державної влади. Верховний Суд — основа демократії в державі, — наголосив пан Посол. Він запевнив, що Сполучені Штати готові й надалі підтримувати демократичні перетворення в Україні.

Під час зустрічі сторони також обговорили питання недоторканності суддів в Україні, добору кадрів, шляхи реформування судової системи України.

На зустрічі також були присутні радник Посольства США в Україні з юридичних питань Девід Льюїс, заступник Директора Місії USAID Керрі Монаган і начальник відділу міжнародного співробітництва Верховного Суду України Ліна Губар.

Видавництво «Істина» пропонує:

Індекс 40358

Право Європейського Союзу: Навчальний посібник / За заг. ред. Р.А. Петрова. — 3-тє вид., змін. і доп. — К., 2010. — 376 с.

Посібник розрахований на студентів, які тільки починають вивчати право Європейського Союзу. У ньому стисло та доступно характеризуються усі загальні елементи структури ЄС, компетенція та відмінності його інститутів. Автори знайомлять читача з політикою Спільного ринку та детально аналізують усі елементи Внутрішнього ринку ЄС.

Унікальним у виданні є дослідження процесу зближення законодавства України із законодавством ЄС, у ньому визначається статус громадян України на території держав-членів ЄС. Включені до видання схеми сприяють наочному вивченню курсу. Стисло аналізуються зміни до конституційного устрою ЄС, запровадженого Лісабонським Договором.

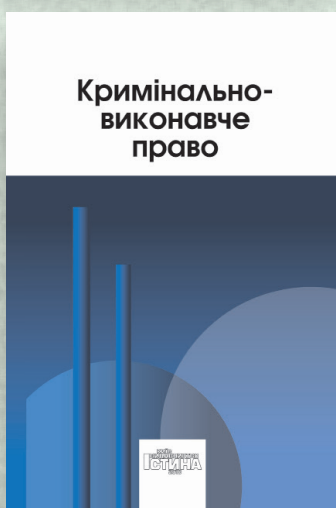
Нумерація статей установчих договорів ЄС надається відповідно до змін, запроваджених Лісабонським Договором.

Лобойко Л.М. Кримінально-процесуальне право: Підручник. — К., 2010. — 496 с.

У книзі викладені основні поняття кримінально-процесуальної науки та проблеми практики застосування норм кримінально-процесуального права органами дізнання, досудового слідства, прокуратури та суду. Книга підготовлена автором із урахуванням п'ятнадцятирічного досвіду викладання кримінально-процесуального права у вищих юридичних навчальних закладах III та IV рівнів акредитації.

Для студентів і курсантів, які навчаються за спеціальностями «Правознавство» та «Правоохоронна діяльність», викладачів, практичних працівників та всіх, хто цікавиться проблемами кримінально-процесуального права.

Кримінально-виконавче право: Навчальний посібник / За ред. Т.А. Денісової. — 2-ге вид., змін. і доп. — К., 2010. — 400 с.

Посібник, розроблений відповідно до навчальної програми курсу «Кримінально-виконавче право», включає основні положення, що містяться у Загальній та Особливій частинах, нормативну базу курсу з урахуванням змін кримінально-виконавчого законодавства, тести, глосарій, а також запитання, необхідні для практичної роботи працівників кримінально-виконавчої служби.

Книга розрахована на студентів, курсантів та слухачів вищих навчальних закладів, аспірантів, ад'юнктів, викладачів, працівників кримінально-виконавчої служби України, а також юристів, які вивчають кримінально-виконавче право.

**Книги можна замовити у видавництві «Істина»:
04073, Київ 73, вул. Сирецька, 38
Телефони: (44) 468-3131, 468-0999, 468-5973
e-mail: istina_book@ukr.net
www.istina-books.com.ua**